

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ  
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ  
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

*На правах рукопису*

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПОРЯДКУВАННЯ  
БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА**

**Виконала:**

студентка II курсу магістратури,  
група МКД-11-20 зв  
спеціальності: 028«Менеджмент  
соціокультурної діяльності»

**Шейновська Тетяна Михайлівна**

**Науковий керівник:**

кандидат педагогічних наук,  
доцент

**Шевченко Наталія  
Олександрівна**

**Рецензент:**

кандидат культурології, доцент  
Пашкевич М.Ю.

Допущено до захисту:  
протокол засідання кафедри  
№ 4 від 12 листопада 2021 р.  
завідувач кафедри арт-менеджменту  
та івент-технологій  
проф. Копієвська О.Р.

---

Київ 2021

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП .....</b>	<b>3</b>
<b>РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПОРЯДКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА.....</b>	<b>9</b>
1.1. Характеристика завдань та особливостей функціонування бібліотечних установ як об'єкта управлінського впливу.....	9
1.2. Об'єктивна необхідність та завдання впорядкування діяльності бібліотечних установ міста.....	25
1.3. Нормативно-правова база впорядкування бібліотечних установ міста.....	36
<b>РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА ТА МЕХАНІЗМІВ КООРДИНАЦІЇ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ .....</b>	<b>46</b>
2.1. Аналіз розвитку мережі бібліотечних закладів міста та показників їх діяльності.....	46
2.2. Оцінка організаційного забезпечення механізму впорядкування діяльності бібліотечних установ міста .....	61
2.3. Аналіз дієвості механізмів впорядкування діяльності бібліотечних установ міста.....	72
<b>РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА.....</b>	<b>83</b>
3.1. Удосконалення організаційного забезпечення впорядкування діяльності бібліотечних установ міста.....	83
3.2. Напрямки удосконалення функціонального механізму впорядкування діяльності бібліотечних закладів міста.....	91
3.3. Удосконалення інформаційного забезпечення впорядкування діяльності бібліотечних установ міста.....	101
<b>ВИСНОВКИ.....</b>	<b>110</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>	<b>113</b>
<b>ДОДАТКИ .....</b>	<b>121</b>

## ВСТУП

**Актуальність теми** обумовлена необхідністю осмислення ролі культурно-просвітницької роботи в бібліотечній діяльності, що є нагальним завданням бібліотекознавства в період розвитку українського суспільства, коли відбувається становлення основних засад нової парадигми національно-культурного розвитку України. У зв'язку з цим набуває особливого значення вивчення досвіду, утвердження сучасної ролі бібліотеки в культурно-інформаційному розвитку суспільства, виконання нею культурно-просвітницької функції на рівні вимог сучасності. Упродовж ХХ ст. зміст та форми роботи зазнали фундаментальних змін, що визначилося відповідною суспільною затребуваністю, коли культурно-просвітницька діяльність була орієнтована на культурно-масову роботу, в якій поступово набував суттєвого значення культурно-інформаційний аспект, пов'язаний з науковою популяризацією здобутків науки і культури.

**Мета дослідження** – дослідити організаційне забезпечення механізму упорядкування діяльності бібліотечних установ міста.

Бібліотеки України є однією з основних складових культурної, освітньої та інформаційної структури держави, а також найважливішим інструментом у формуванні громадянського суспільства. На сучасному етапі суспільні трансформації настільки рішуче впливають на бібліотеки, що змінюють не лише всю систему бібліотечної галузі та бібліотечних ресурсів, але ставлять питання про «межі» бібліотечного простору і самих основ існування традиційних бібліотек та їх функцій.

За роки існування бібліотек в Україні змінювались акценти в реалізації їх функцій та напрямів діяльності. Водночас трансформувались форми і методи культурно-просвітницької діяльності, яка відбиває рівень, розвиток, якість і результативність таких важливих показників, як зовнішньо-комунікативна і внутрішньо-комунікативна діяльність Бібліотек, що загалом спрямована на популяризацію всіх напрямів її діяльності. Вивчення цих закономірностей є важливим у період державотворення в Україні,

інформатизації українського суспільства.

**Завдання дослідження** обумовлені його метою і передбачають:

- Охарактеризувати завдання та особливості функціонування бібліотечних установ як об'єкта управлінського впливу;
- Об'єктивну необхідність та завдання координації діяльності бібліотечних установ міста;
- Охарактеризувати нормативно-правову базу упорядкування діяльності бібліотечних установ міста;
- Проаналізувати розвиток мережі бібліотечних закладів міста та показників їх діяльності;
- Дати оцінку організаційному забезпеченню механізму координації діяльності бібліотечних установ міста;
- Проаналізувати дієвість механізмів упорядкування діяльності бібліотечних установ міста;
- Удосконалити організаційне забезпечення упорядкування діяльності бібліотечних установ міста;
- Проаналізувати удосконалення функціонального механізму упорядкування діяльності бібліотечних установ міста;
- Удосконалити інформаційне забезпечення упорядкування діяльності бібліотечних установ міста.

**Об'єкт дослідження** – Бібліотечні установи Вінницької області та міста Гайсин.

**Предмет дослідження** – основні тенденції, зміст, форми та методи культурно-просвітницької діяльності бібліотек міста, їх трансформація та розвиток.

**Методи дослідження.** Для вирішення окреслених завдань використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: теоретичний, типологічний, загальноісторичні, класифікації, структурно-функціональний, хронологічний, аналітико-синтетичний. Методологічною базою дослідження є комплексний підхід до досліджуваної теми, який ґрунтується на принципах

аналітики, об'єктивності та системного підходу.

**Теоретичною базою дослідження** стали напрацювання видатних педагогів та психологів, які розглядали вплив фізичних та психічних вад на розвиток особистості (А. Адлер, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Е. Еріксон, Б.В. Зейгарник, х. Райнпрехт), особливості соціалізації особистості в підлітковий період (Н.Абдюкова, Н.Вітюк, Л.Орбан-Лембрик), основні принципи гуманізації міжособистісної взаємодії (Г.Балл, В. Сухомлинський та інші).

**Елементи наукової новизни одержаних результатів** дослідження полягають в науковому осмисленні та обґрунтуванні, упорядкуванні діяльності бібліотечних установ міста.

**Практична значущість** дослідження полягає в тому, що запропоновані дослідження можуть бути використані бібліотечними працівниками та державними службовцями, що відповідають за цей напрямок роботи.

**Апробацію результатів дослідження** було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на V Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір», яка проходила 4-5 листопада 2021 року, тема доповіді «Особливості діяльності та впорядкування бібліотечний установ міста».

**Структура та обсяг роботи** зумовлена її змістом, метою та завданнями дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних архівних джерел та літератури. Основний текст – 125 сторінок.

Бібліотеки України є однією з основних складових культурної, освітньої та інформаційної структури держави, а також найважливішим інструментом у формуванні громадянського суспільства. На сучасному етапі суспільні трансформації настільки рішуче впливають на бібліотеки, що змінюють не лише всю систему бібліотечної галузі та бібліотечних ресурсів, але ставлять питання про «межі» бібліотечного простору і самих основ існування традиційних бібліотек та їх функцій.

За роки існування бібліотек в Україні змінювались акценти в реалізації їх функцій та напрямів діяльності. Водночас трансформувались форми і методи культурно-просвітницької діяльності, яка відбиває рівень, розвиток, якість і результативність таких важливих показників, як зовнішньо-комунікативна і внутрішньо-комунікативна діяльність Бібліотек, що загалом спрямована на популяризацію всіх напрямів її діяльності. Вивчення цих закономірностей є важливим у період державотворення в Україні, інформатизації українського суспільства.

Бібліотека є однією з найбільш древніх культурних інституцій людства, найбільш відкритою, що, у порівнянні з радіо, телебаченням, пресою, надає більший об'єм інформації, доступний для всіх категорій користувачів. Однак у сучасних умовах, коли до традиційних книжкових фондів додалися аудіо – та відеоматеріали, СД, електронні ресурси, коли пріоритетним джерелом інформації у суспільстві став Інтернет і взяв на себе частину функцій бібліотеки, її традиційна роль змінюється.

Всеохоплююча інформатизація суспільства відкрила перед сучасними бібліотеками великі можливості. З'явилися нові соціальні та інформаційні утворення, які готові запропонувати альтернативу бібліотеці – інформаційні портали, інтернет-кафе, технопарки, культурно-дозвільні центри. Читачі перетворюються на «віддалених користувачів», відбувається відчуження їх від книги. Знецінення друкованого документа, панування ЗМІ, нових інформаційних технологій, прискорення доступу до цифрових ресурсів призводить до втрати навичок читання у суспільстві, падіння престижу

бібліотеки, книги, зниження інтересу до відвідування культурних інститутів вцілому.

Соціально-економічні зміни в країні змінили і систему цінностей, матеріальні блага вийшли на перший план, змінилися духовні і моральні пріоритети. Криза культурних інститутів в умовах глобалізації та техногенного вибуху у сфері комунікацій кардинально змінила потреби суспільства. Змінилися уявлення про місце культури та роль її інститутів у суспільстві, змінилася також і культурна політика держави. Інформаційні потреби суспільства урізноманітнюються, а сучасним користувачам бібліотек потрібна не тільки спеціальна інформація, організація доступу до неї, але й комфортність її здобуття.

В епоху електронної комунікації, книжкова культура поступається місцем засобам мультимедійної телевізійно-комп'ютерної індустрії. Перехід від паперових носіїв до цифрових – це не просто зміна носіїв інформації, а заміна одновимірного просторового сприйняття багатовимірним. Найбільш ці зміни з усіх соціальних інститутів стосуються бібліотек. Ні на театр, ні на музей нові інформаційні технології не впливають так сильно, як на бібліотеки. Переведення книг у цифровий формат, створення електронних сховищ з віддаленим доступом змінює потреби користувачів у бібліотеках, тож звужене сприйняття бібліотеки лише як інформаційної установи може призвести до її занепаду.

Тому для того, щоб залишитися дієвою в культурному середовищі на сьогоднішній день бібліотека повинна і здатна довести місцевій громаді потрібність і важливість свого існування, а також незамінних виконуваних нею функцій іншими органами або закладами. Лише так можна очікувати на підтримку з боку органів місцевої влади, подальший розвиток бібліотечної сфери, і на можливість виконання тих завдань, що ставить перед нею суспільство.

Проте, на відношення до бібліотек, впливає ряд чинників. Зокрема це і місце проживання респондента і його професія, культурний та освітній

рівень, фінансові можливості та індивідуальні особливості. І далеко не в останню чергу – наявність вільного часу та його структура. Якщо ми для прикладу візьмемо село чи невелике містечко, де переважно один або два заклади культури, то зрозуміло, що бібліотека буде найбільш популярним закладом. Але ж якщо це місто або ж великий обласний центр з розгалуженою сіткою соціокультурних закладів, то зрозуміло, що бібліотека дещо поступиться іншим закладам. Однак, дані дослідження спростовують це припущення і доводять, що все таки бібліотеки – найбільш популярні заклади соціокультурної сфери та очолюють рейтинги, незалежно від типу населеного пункту, наявності й кількості в ньому інших закладів культури.



## РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПОРЯДКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА

### 1.1. Характеристика завдань та особливостей функціонування бібліотечних установ як об'єкта управлінського впливу

Бібліотеки України є однією з основних складових культурної, освітньої та інформаційної структури держави, а також найважливішим інструментом у формуванні громадянського суспільства. На сучасному етапі суспільні трансформації настільки рішуче впливають на бібліотеки, що змінюють не лише всю систему бібліотечної галузі та бібліотечних ресурсів, але ставлять питання про «межі» бібліотечного простору і самих основ існування традиційних бібліотек та їх функцій.

Розглядаючи особливості функціонування бібліотечних установ як об'єкта управлінського впливу доцільно навести визначення основних понять, які мають таке значення:

– бібліотека - походить від гр. «bibliotheke», оскільки слово «biblion» з грецької означає - книга, а «theke» - «сховище» - інформаційний, культурний та освітній заклад (організація, установа) або ж структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, освітніх, культурних, науково-дослідних та інших потреб користувачів бібліотеки;

– бібліотечна система України - розгалужена мережа бібліотек різних типів, пов'язаних взаємодією та взаємним використанням бібліотечних ресурсів;

– централізована бібліотечна система - об'єднання бібліотечних установ в єдине структурне та цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека [1];

– управління бібліотечною справою - цілеспрямований організаційно-регулюючий вплив держави через діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наділених відповідною компетенцією, на стан і розвиток бібліотечної справи з метою забезпечення виконання бібліотеками їх соціальної функції у суспільстві шляхом запровадження державної політики у сфері бібліотечної справи;

– координація - це одна з головних функцій управління системою, що забезпечує безперебійність і безперервність її функціонування.

За останні роки в бібліотечному управлінні відбулися серйозні зміни. Озираючись на історичні аспекти розвитку системи державного управління бібліотекою, можна відзначити, що бібліотека супроводжувала країну на всіх етапах її розвитку.

На першому етапі (IX-XVIII ст.) розвитку, бібліотеки — це соціальний інститут, який відіграє важливу роль у процесі освіти, поширення знань та наукового розвитку. У XVII ст. з'явився новий тип бібліотеки — перша «закладівська» бібліотека, що обслуговувала державний апарат централізованої держави та її служби — «царськіприкази».

Другий етап (XIX-початок XX ст.) розвитку: бібліотека це надкласовий, безпартійний соціальний заклад, що сприяє розвитку освіти, науки і культури. Функціонування бібліотек, їх види, фінансування багато в чому пояснюються розумними потребами країни. Бібліотеки на той час були необхідною базою для розвитку різних міністерств, урядових комітетів, органів місцевого самоврядування, судових і воєнізованих установ, тощо. Існують бібліотеки губерній, округів і повітів, місцевих органів влади. На цьому етапі поглиблюється значення громадської ініціативи в побудові бібліотечної діяльності. Бібліотекою в основному керують місцеві автономні організації та міські автономні організації.

На третьому етапі розвитку (1917-1990) бібліотека стала одним із найбільш ідеологізованих соціальних інститутів. Протягом короткого періоду заснування України з 1917 по 1921 рр. вона намагалася реалізувати

самостійну національну політику у бібліотечній галузі, характерними проявами якої було створення спеціального органу управління, виділення великого обсягу державного фінансування для розвитку бібліотек, підготовка обов'язкових примірників. Законопроектом про бібліотеку встановлюється національна система підготовки бібліотекарів.

Здобуття Україною незалежності в 1991 році створило умови для переходу бібліотеки на четвертий етап розвитку (1991-1996). Вперше в історії України було прийнято окремий закон, який регулює діяльність у бібліотечній сфері – український «Закон про бібліотеку та бібліотечну справу» (1995 р.). Цей закон створив нові умови для розвитку бібліотек – чітко визначив статус бібліотек, правові та організаційні засади їх діяльності, державну політику у бібліотечній сфері та державно-управлінські структури у цій сфері. Бібліотеки визначаються як інформаційні, культурно-освітні заклади, які не мають ідеологічних функцій. Законодавче зобов'язання держави забезпечити громадянам України вільний доступ до культури, знань та інформації закріплено законом. З'являються нові бібліотеки, зокрема електронні.

П'ятий етап розвитку бібліотечної справи та державного менеджменту в цій галузі-1997р. – по теперішній час. Цей період характеризувався фактичною децентралізацією державного управління бібліотеками України та передачею управлінських функцій у цій сфері на рівень місцевих органів влади та місцевого самоврядування (крім національних та відомчих бібліотек).

У своєму розвитку бібліотеки пройшли шлях від скрипторію (за часів Київської Русі) через соціальний інститут, який визначає характер освітньої, наукової і культурної політики Держави (епоха Просвітництва) та ідеологічний, просвітницький, науково-інформаційний заклад (радянський етап) до інформаційно-комунікативного, культурного, освітнього, наукового соціального інституту (сучасний етап розвитку бібліотек) [4].

Як бачимо, на різних історичних етапах суспільного розвитку

змінювалися форми і методи державного управління бібліотечною справою. Так, якщо протягом IX - XVIII ст. з боку держави здійснювався нагляд за бібліотеками, а у XIX - на початку XX ст. управління бібліотеками здійснювалося земськими та міськими органами самоврядування, то у 1917 - 1990 рр. була проведена повна централізація державного управління бібліотечною справою [4].

Для бібліотечних закладів України характерними періодами соціально-економічного розвитку є:

– 1965-1975 рр. - процес активізації нових наукових досліджень, пошук основних критеріїв ефективності діяльності бібліотек, впровадження наукової організації праці, спроба застосування госпрозрахунку;

– 1976-1985 рр. - сповільнений розвиток економічних складових діяльності бібліотечних установ, утвердження бібліотеки як ідеологічної установи;

– 1986-1990 рр. - реформування головних засад соціальної організації бібліотечної праці, відкриття фондів, впровадження ринкових важелів господарювання за умов загальної лібералізації політики держави;

– 1991-1994 рр. - кризовий стан, який зумовлений нестабільністю та зменшенням фінансування, руйнацією бібліотечної інфраструктури та пошуком нових можливостей для підтримки життєдіяльності бібліотек;

– 1995-2005 рр. – активне запровадження нових інформаційних технологій, формування у правовому полі базових складових функціонування бібліотечних установ, створення багатоканальної системи фінансування;

– 2006-2012 рр. – створення нового соціокультурного образу бібліотеки, здатної ефективно забезпечувати сучасні потреби користувачів у бібліотечно-інформаційних послугах та продуктах на основі широкого використання новітніх інформаційних технологій [3].

Бібліотека є одним із найстаріших і найвідкритіших закладів культури людства, у порівнянні з радіо, телебаченням, газетами та періодичними

виданнями, вона надає більший обсяг інформації для всіх типів користувачів. Проте в сучасних умовах, коли в традиційні книжкові фонди додаються аудіовізуальні матеріали, компакт-диски, електронні ресурси, а Інтернет стає пріоритетним джерелом інформації в суспільстві і переймає деякі функції бібліотеки, її традиційна роль змінюється.

Всебічна інформізація суспільства відкрила перед сучасними бібліотеками величезні можливості. З'явилися нові соціальні та інформаційні форми, які готові надати альтернативу бібліотекам-інформаційним порталам, інтернет-кафе, науково-технічним паркам, культурно-дозвіллевим центрам. Читачі стають «віддаленими користувачами» і відчужуються від книги. Девальвація друкованих документів, домінування ЗМІ, нові інформаційні технології та прискорений доступ до цифрових ресурсів призвели до втрати навичок соціального читання, падіння репутації бібліотек та книг та загального інтересу до відвідування закладів культури.

Соціально-економічні зміни країни змінили систему цінностей, на перший план вийшли матеріальні продукти, змінилися духовно-моральні пріоритети. На тлі штучних вибухів у сфері глобалізації та комунікації криза інституцій культури сильно змінила потреби суспільства. Змінилося уявлення про роль культурних закладів та установ у суспільстві, змінилася культурна політика країни. Попит суспільства на інформацію диверсифікований, сучасним користувачам бібліотеки потрібна не лише спеціальна інформація та спосіб організації отримання інформації, а й комфорт отримання інформації.

В епоху електронного спілкування книжкова культура поступається місцем засобам мультимедійного телебачення та комп'ютерної індустрії. Перехід від паперу до цифрового – це не просто зміна медіа, а заміна одновимірного просторового сприйняття на багатовимірне. Усі ці зміни в усіх соціальних інститутах здебільшого стосуються бібліотек. Нові інформаційні технології, як бібліотеки, не торкнуться ні театрів, ні музеїв. Переведення книг у цифровий формат та створення віддалено доступних

бібліотек електронних ресурсів змінили потреби користувачів бібліотек, тому вузьке сприйняття бібліотек як інформаційних інституцій призведе до їх занепаду.

Для того, щоб залишатися ефективною в сучасному культурному середовищі, бібліотека повинна мати можливість довести місцевій громаді необхідність і важливість свого існування, а іншим установам чи установам виконувати свої незамінні функції. Тільки так можна розраховувати на підтримку місцевої влади, подальший розвиток бібліотечної сфери, здатність виконувати поставлені суспільством завдання.

Проте на ставлення людей до бібліотек впливає багато факторів. Особливо місце проживання респондента та його рід занять, культурний та освітній рівень, економічні здібності та особистісні особливості. Не в останню чергу – наявність вільного часу та його структура. Якщо взяти за приклад село чи невелике місто, де в основному є один-два заклади культури, то очевидно, що бібліотека буде найпопулярнішим закладом. Але якщо це місто чи великий обласний центр з розгалуженою мережею соціально-культурних закладів, бібліотека, очевидно, буде поступатися іншим закладам. Проте ці дослідження спростовують цю гіпотезу та доводять, що бібліотека все ще залишається найпопулярнішим закладом у соціокультурній сфері та лідирує у рейтингу, незалежно від типу проживання, існування та кількості інших закладів культури.

Згідно з опитуванням, проведеним Національною бібліотекою парламенту України, молодь найчастіше ходить до бібліотеки за необхідними навчальними матеріалами (45,7%) або книгами та іншими матеріалами, пов'язаними з особистими уподобаннями та інтересами (38%). 24% користувачів відвідують бібліотеку, щоб ознайомитися з новими документами; знайти цікаве – 31% респондентів; 16% бажаючих взяти участь у бібліотечно-масових заходах, курсах, клубних засіданнях; в плані підвищення кваліфікації отримання нових знань - частка професіоналів 15%; 14,6% хочуть подивитися книжковий ярмарок; 13% респондентів хочуть

отримувати найсвіжішу інформацію про події в країні та світі [7].

За даними соціологічного опитування, 80,5% молодих людей сказали, що їм комфортніше читати вдома і зручно сидіти без будь-яких перешкод. Проте 13,2% респондентів люблять читати в бібліотеці, а 3,7% люблять читати у транспорті чи на природі.

Іншим способом визначення місця бібліотеки в житті населення є аналіз джерела прочитаної літератури (рис. 1.1). Аналіз джерел книг показує, що є три основні джерела книг — бібліотеки (63,2%), друзі та знайомі (41,6%) та придбання книг (39,6%). Інші джерела не мають значення.

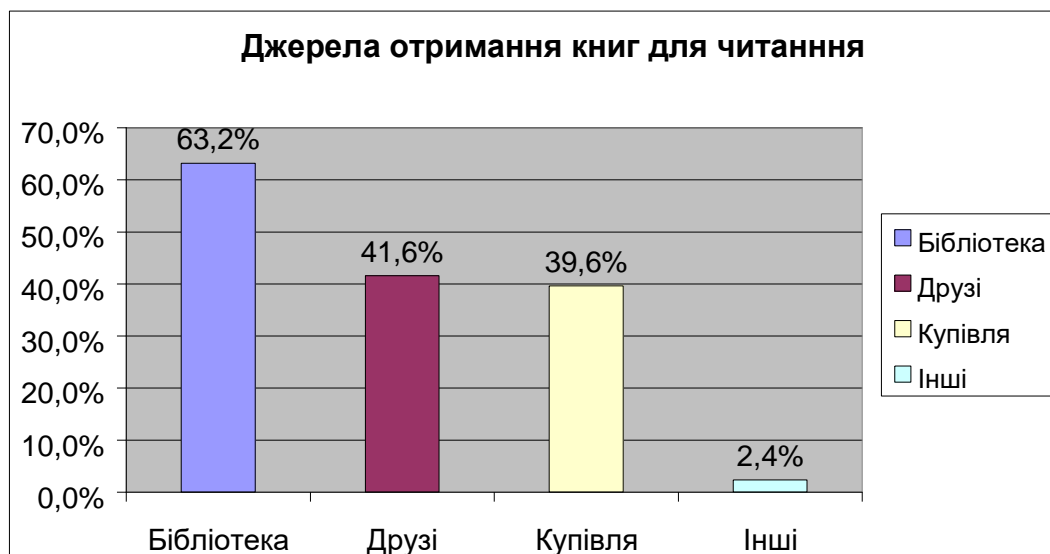


Рис.1.1 Джерела отримання книг для читання

У структурі вільного часу користувачів бібліотеки до трійки лідерів увійшли читання книг (71,1%), перегляд телевізора (68,2%), читання газет і журналів (59,5%).

Найбільше книжок купують мешканці столиці та обласних центрів, найменше – сільські. Це свідчить про те, що в невеликих населених пунктах немає як економічних можливостей, так і можливості придбання літературних творів.

Дослідження показують, що для більшості жителів України бібліотеки й досі є одним із основних джерел літератури. Більше половини (63,3%) респондентів зазначили, що читають літературу, позичену в бібліотеці

родичами чи знайомими. Цей значний відсоток вказує на прихованих книговидавців і вказує на можливі резерви бібліотеки для обслуговування клієнтів, наприклад, запровадження сімейних форм.

Національна політика у сфері бібліотечної діяльності визначається такими основними принципами, а саме:

- науковості;
- загальнодоступності;
- безплатності основних бібліотечних послуг;
- поєднання державного управління та громадського самоврядування.

Слід зазначити, що відповідно до українського закону « Про бібліотеки та бібліотечну справу» держава поділяє бібліотеки за значенням, змістом та цільовим призначенням бібліотечних фондів (рис. 1.2).

Наявна в державі система бібліотечних установ створює бібліотечну систему, що поєднує спільні цілі та завдання, бібліотечні ресурси, наукові дослідження, функціональне поширення та окрему інформаційну інфраструктуру.

За значенням бібліотеки поділяються на: загальнодержавного значення України (державна); республіканська (Автономна Республіка Крим); обласна; міська; районна; селищна; сільська.

За змістом бібліотечних фондів бібліотека буває: універсальна; галузева; міжгалузева.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

- публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;
- спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи (ЦБС).

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» органи державної влади та місцевого самоврядування можуть встановлювати



статус центральної бібліотеки будь-якого адміністративно-територіального поділу: в республіці – національна або республіканська бібліотека; в краї, області – крайова, обласна, в районі – центральна районна та в місті – центральна міська.



Рис. 1.2. Види бібліотек в Україні

Національна бібліотека України є провідною національною установою науки та інформації, культури та освіти, виконує функції координаційного, науково-методичного центру бібліографії, бібліотекознавства та документознавства, бере участь у формуванні державної політики. науки в галузі бібліотек.

Національні бібліотеки координують бібліотечно-інформаційну діяльність і виконують ряд функцій: представляють країну у відповідних міжнародних асоціаціях; науково та методично керують національною бібліотечною системою; Системою збереження відповідної інформаційної продукції країни; охороняють документну спадщину країни; беруть участь у

формуванні. реалізація національної інформаційної політики. Національна бібліотека України має потужні вітчизняні та зарубіжні значущі науково-літературні ресурси для задоволення різноманітних потреб суспільства, сприяння розвитку науки, освіти і культури, здійснення міжнародного співробітництва у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів.

Державна бібліотека – бібліотека загальнодержавного значення, яка надає користувачам інформаційні, бібліотечні та бібліографічні послуги, а також є науково-дослідним, організаційним та методичним центром для всіх українських бібліотек у суміжних галузях або категоріях користувачів. [1].

Центральна бібліотека є головною бібліотекою в кожному регіоні, вона зобов'язана формувати, зберігати та забезпечувати найповнішу літературу та матеріали в країні, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів, надавати методичну допомогу різним видам суміжних обласних бібліотек. Центральна бібліотека зобов'язана формувати, зберігати та надавати користувачам найповнішу колекцію загальноосвітніх документів цього рівня, організовувати взаємовикористання ресурсів обласної бібліотеки, надавати методичну допомогу бібліотеці. Для надання послуг певним категоріям або певному напрямку з подібними функціями може бути створена спеціальна центральна бібліотека. Центральну бібліотеку створюють також міністерства та відомства.

Публічні бібліотеки є важливою частиною національних та міжнародних бібліотечних мереж. Своїми інформаційними ресурсами та послугами публічні бібліотеки підтримують та сприяють: реалізації конституційних прав громади на отримання інформації; школи та заклади професійно-технічної освіти; професійну діяльність у громаді; навчання протягом усього життя; участь у суспільному житті; розвиток особистості та визначення життєвих орієнтирів; організації дозвілля; повсякденне життя; організації громадського життя. Публічні бібліотеки відіграють особливу роль у поширенні знань та інформації про історію та місцеві легенди серед

населення. З цією метою бібліотека ретельно збирає та зберігає документи про місцеве історико-культурне життя, повно відображає місцеву тематику в довідниках і пошукових системах, співпрацює з іншими організаціями над створенням місцевих пам'яток, історії кожної родини, відомих людей та освітян, а також важливі події, літописи та біографічні описи, організують роботу місцевих історичних об'єднань.

Універсальна бібліотека - найбільша публічна бібліотека в певному районі, місті чи районі, відкрита для всіх бажаючих. У його діяльності органічно поєднуються основні соціальні функції: інформаційна, освітня, культурно-просвітницька. Найважливіша роль універсальної бібліотеки — підвищення освітнього та професійного рівня населення, здійснення вільного і всебічного розвитку особистості, задоволення різноманітних потреб користувачів. Як центральна бібліотека області, вона є культурним центром, центром краєзнавства бібліотеки та бібліотечної системи.

За характером задоволення читацького інтересу та інформаційних потреб загальні бібліотеки поділяються на наукові та публічні. Діяльність Загальної наукової бібліотеки спрямована на задоволення інформаційних потреб, пов'язаних переважно з розширенням професійних знань, науковою роботою, підвищенням кваліфікації високоосвічених фахівців. Загальна наукова бібліотека сприяє незалежним дослідженням з нової науки або суміжних наук людьми, які отримали достатню наукову підготовку і сподіваються на цій основі оволодіти певним науковим предметом чи проблемою та систематично зрозуміти нові наукові результати. Ця сфера діяльності Загальної наукової бібліотеки пов'язана з реалізацією інформаційних функцій, і її характеристика полягає в тому, щоб читачі могли зрозуміти науку на дослідницькому рівні.

На відміну від універсальних наукових, універсальна масова бібліотека має на меті надавати послуги для кола читачів, які прагнуть самостійного доступу до наукових знань. Їхнє завдання – посилити та поглибити це бажання на популярному рівні. Тому вимоги універсальності фондів мають

поєднуватися з вимогами публічних читачів щодо доступності книжкового змісту.

Між масовими та публічними бібліотеками існують відмінності в термінах, а не в типах. Універсальна масова бібліотека може стати не тільки публічною бібліотекою, вона, по суті, є публічною бібліотекою. Універсальна масова бібліотека має універсальні функції і може виконувати широкий спектр завдань, спрямованих на сприяння загальноосвітнім, поповнення професійних знань і навичок, підвищення культурного рівня, організацію розумного дозвілля, поширення та популяризацію наукових знань. У багатьох випадках універсальна масова бібліотека є єдиною установою, яка може задовольнити інформаційні потреби фахівців у галузі освіти, сільського господарства, медицини, місцевої промисловості та інших галузей.

Центральна бібліотека в межах своїх повноважень бере участь у розробці та виконанні державних та регіональних планів, планів розвитку бібліотек, створення інформаційних мереж на основі єдиних стандартів обробки документів та обміну даними.

Бібліотека вищого закладу освіти – є науковим, навчальним, інформаційним та культурно-просвітницьким структурним підрозділом вищого навчального закладу. Наказ Міністерства освіти України від 30 квітня 1998 року № 155 затверджує Типове положення про бібліотеку вищого закладу освіти Міністерства освіти України [1].

Пошук нових форм і методів суспільно-культурної діяльності в українських бібліотеках сприятиме активному поширенню досвіду реорганізації бібліотек із специфічною диференціацією читачів та напрямів. Це бібліотека-музей, бібліотека-театр, комерційна бібліотека, бібліотека-салон, бібліотека духовної літератури, бібліотека як національний культурний центр, центр дозвілля молоді, центр сучасного бестселера як культурний центр. Поява екологічних «зелених» бібліотек у різних регіонах сприяла відродженню моральних цінностей, переходу від питань охорони

природи до проблем екології душі, сприяла лікуванню та реабілітації інвалідів.

Крім того, в Україні діють Бібліотека МВС, Бібліотека Міністерства оборони України, Технічна бібліотека, Бібліотека профспілки та інші відомства та спеціалізовані бібліотеки.

Міністерство культури України координує діяльність публічних бібліотек, і держава має приділити особливу увагу, оскільки вони є першими установами, де вирішують проблему вільного доступу до інформації кожного громадянина за місцем проживання.

Серед загальної кількості публічних бібліотек: 4 – мають національний статус (Національна парламентська бібліотека України, Національна дитяча бібліотека України, Українська історична бібліотека, Одеська наукова бібліотека ім. Горького); 2 – національного рівня (Національна молодіжна бібліотека України, Харківська національна наукова бібліотека імені Короленка), 72 - має статус обласного (у тому числі 25 обласних загальнонаукових бібліотек, 22 - юнацької обласної бібліотеки, 25 - дитячої обласної бібліотеки); інші - міські, районні та сільські бібліотеки, в тому числі в сільській місцевості - 14828.

Державна і національна бібліотека перебуває у власності та розпорядженні Міністерства культури України, є спільною суспільною власністю сіл, селищ, міст та інших обласних громад області.

Кількість публічних бібліотек в Україні за період незалежності зменшилась на 3829, у тому числі в сільській місцевості – на 3352. 32% сільських населених пунктів України не мають бібліотек.

Сьогодні бібліотека залишається багатофункціональним закладом. Крім того, потреби часу змінили характер взаємовідносин бібліотек з державними органами, різними соціальними групами, громадами, формами обслуговування населення. Усі ці фактори спричинили перетворення функцій бібліотеки, змінився їх пріоритет.

Серед основних функцій бібліотек можна виділити наступні:

комунікативну; дозвіллеву; виховну; комулятивну; інформаційну; культурно-просвітницьку (рис.1.4).

Функція комунікації - дозволяє вам розширити можливості, знайти нових друзів, спілкуватися та подолати самотність. Вочевидь це проявляється у формі бесід, творчих зустрічей, вечорів відпочинку, зустрічей, семінарів, дискусій, круглих столів, конкурсів та розважальних програм, культурно-просвітницьких заходів, літературних вітальнь. Слід зазначити, що комунікативна функція безпосередньо не впливає на користувачів і дає їм певну інформацію, але у вільний час користувачі самі мають можливість діяти різними способами.

Виховна функція бібліотеки втілюється в цілеспрямованому розвитку особистісного потенціалу (пізнання, ціннісної орієнтації, творчості, комунікації). Його особливість полягає в тому, що в бібліотеці навчальний процес виражається як предметна діяльність, а результат цієї діяльності є лише засобом вирішення конкретної проблеми, а не самоціллю.



Рис. 1.4. Основні функції бібліотек

Дозвіллева функція бібліотеки, як закладу культури, сприяє творчій діяльності користувачів, що виявляється у формі запитань і відповідей, розважальних заходів, гуртків, музейної діяльності, конкурсів, фестивалів, лекцій, концертів художньої самодіяльності. Дозвіллева функція бібліотеки

покликана задовольняти потреби користувачів щодо духовного збагачення, дозвілля та розваг, спілкування.

Функція кумуляції бібліотеки передбачає збір документів різної форми та змісту для надання користувачам.

Інформаційна функція бібліотеки сприяє поширенню інформації, формуванню інтелекту громадян, стимулює самоосвіту громадян, набуття та оновлення знань користувачів. Характерними ознаками впровадження бібліотеки є розкриття змісту фондів та інформаційних ресурсів, задоволення пізнавальних інтересів та збагачення знань користувачів різного віку та професій. Інформаційна функція бібліотеки реалізується шляхом організації та проведення днів інформації, експертних днів, спеціальних вечорів, усних журналів, публічних оглядів та літературних виставок, зустрічей з авторами книг, читацьких зустрічей, діалогів новин, літературних оглядів.

Культурно-просвітницька функція сучасних бібліотек є важливою складовою неперервної освіти, самоосвіти та духовного збагачення читачів. Її прояви включають виставки, конкурси, фестивалі, комерційні ігри, бесіди, концерти самодіяльності, туризм, гуртки техніки, прикладного мистецтва тощо. Окрім традиційного освітнього характеру, збереження та примноження функцій соціальної та культурної спадщини, додано також функції інформаційних центрів, які забезпечують доступ до глобальних інформаційних мереж та баз даних.

За останні десятиліття бурхливий розвиток інформаційних технологій змінив характер користувачів бібліотеки та їхні потреби сьогодні. Все це призвело до еволюції традиційних бібліотечних технологій та бібліотечних послуг, а також до характеру взаємодії з владою та партнерами, різними соціальними групами. На додаток до традиційних функцій освітнього характеру, охорони та популяризації культурної спадщини, також додано функцію інформаційного центру для забезпечення доступу до глобальних інформаційних мереж та баз даних.

Тому для визначення нової соціально-культурної спрямованості

бібліотечної діяльності, тобто взаємодії бібліотеки та суспільства, що стало одним із визначальних чинників розвитку бібліотеки, необхідно розширити чи навіть змінити пріоритетність функцій бібліотеки. Книжкова колекція. Активно беручи участь у її діяльності, відповідаючи на запити людей, виконуючи свою місію, бібліотека сприяла соціальній цілісності регіону.

Бібліотеки є частиною національної інформаційної системи України, що забезпечують доступ до знань та інформації для всіх громадян, беруть участь в соціальному, економічному й культурному розвитку своїх територій, підтримують культурну, етнічну, релігійну і мовну різноманітність, культурне самовизначення і самобутність. Завдяки своїй доступності бібліотечні установи мають стратегічну можливість удосконалювати якість і демократичні засади життя громадян, активізувати їх суспільне життя.

Відповідно до мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 510 від 30.05.1997, обов'язковість функціонування бібліотеки закріплена у населених пунктах із кількістю жителів 500 і більше чоловік [5].

Усі публічні бібліотеки є бюджетними організаціями, витрати на їх утримання несе державний або відповідні місцеві бюджети. Формування та використання бібліотечних ресурсів базується на визнанні доцільності координації дій різних ланок бібліотечної системи. Фактично в Україні функції бібліотечного обслуговування були передані в місця, де немає достатньої фінансової підтримки, а можливості та обов'язки місцевих закладів культури та центральних установ належним чином не узгоджені.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що бібліотека виконує важливу соціально-комунікаційну функцію, є одним з основних елементів культурно-освітньої та інформаційної інфраструктури регіону, внесла значний внесок у соціально-економічний розвиток окремих регіонів і країн. Будучи соціальними інституціями, різноманітні бібліотеки й досі є важливою частиною системи масової комунікації, оскільки вони не лише забезпечують



інформаційні потреби суспільства, а й використовують традиційні та інноваційні форми масової роботи для формування своєї цінності.

## **1.2. Об'єктивна необхідність та завдання впорядкування діяльності бібліотечних установ міста.**

Реалізація завдань національної культурної політики пов'язана із забезпеченням доступу громадян до послуг, що надаються закладами культури в цілому, особливо бібліотечними закладами, що потребує розробки механізмів управління бібліотеками.

Міська бібліотечна установа є суспільною власністю територіальної громади, тому основна функція координації її діяльності покладена на орган виконавчої влади місцевого самоврядування.

Серед основних функцій управління важлива роль належить координаційній, змістом якої є забезпечення впорядкованих взаємовідносин і взаємодії між усіма учасниками процесу управління бібліотекою, координація дій та спільна робота для вирішення спільних проблем.

Координація (від латинських слів «ко» - «спільно» та «ordinatio» - «упорядкування») – означає взаємозв'язок, узгодження, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями [10]. Це поняття також визначається як взаємозалежна та скоординована діяльність різних учасників. Ця координація досягається шляхом керівництва, координації та контролю організацій та діяльності органів державної влади щодо здійснення повноважень у сфері культурної політики.

Координація є однією з основних функцій управління, систематизує та об'єднує зусилля закладів культури та національних установ, є невід'ємною частиною всіх управлінських процесів, охоплює широкий спектр заходів для досягнення цілей управління. Розміщення та роль координації серед інших управлінських функцій визначається як центр, оскільки координаційне управління є суттю процесу управління.

Координація діяльності міських бібліотечних установ буває вертикальною та горизонтальною. Горизонтальна координація здійснюється суб'єктами, не пов'язаними між собою, що виявляється в єдності та взаємодії міських бібліотечних установ для реалізації спільних дій і планів. Горизонтальна координація має такі форми: взаємодопомога; бізнес-група (тимчасова робоча група); комітет (постійна робоча група). Вертикальне узгодження здійснюється в ієрархічному та підпорядкованому порядку. Кожен вищестоящий урядовий відділ використовує координацію для керівництва організацією, яка перевіряє фактичне виконання певних запланованих заходів.

Механізми координації включають: цілі управління; цільові елементи та зачіпані зв'язки; дії, що здійснюються для досягнення цілей; методи впливу; керовані матеріальні та фінансові ресурси; соціальний та організаційний потенціал.

Систему координаційного механізму складають система управління, соціально-правові норми, спосіб визначення цілей і процес управління як цикл дій системи управління, що змінюються в свою чергу.

Основним завданням координації є забезпечення реалізації державної політики у сфері бібліотечної діяльності, зокрема:

- стимулювати розвиток бібліотечної галузі шляхом розширення матеріально-технічної бази, надання податкових і позикових пільг, духовного і матеріального заохочення тих, хто зробив великий внесок у розвиток бібліотечної галузі;
- ведення єдиної національної системи реєстрації носіїв інформації;
- створити умови для зберігання, комплектування та матеріально-технічного забезпечення бібліотечних фондів;
- допомога в наукових дослідженнях, розробці та реалізації цільових планів розвитку бібліотечної діяльності;
- забезпечити єдину систему підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Координація діяльності бібліотечних установ здійснюється в рамках національного механізму бібліотечного управління, який визначає держава через діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, наділених відповідними повноваженнями, здійснювати цілеспрямований організаційно-регулятивний вплив на стан і розвиток бібліотеки. Для забезпечення її соціальних функцій у сфері бібліотечної справи реалізується національна політика. І навпаки, національну політику в бібліотечній сфері можна визначити як напрям дій або напрямок бездіяльності, який обирається владою для подолання чи запобігання соціальних проблем у цій сфері, щоб забезпечити розвиток ролі бібліотек в людях і суспільстві.

Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (ст.4) визначено, що держава «координує діяльність бібліотек усіх форм власності, регулює діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності» [1].

Необхідність координації діяльності міських бібліотек визначається специфікою їх діяльності. Бібліотечна сфера є специфічним об'єктом управління, оскільки, з одного боку, бібліотечні установи повинні задовольняти потреби споживачів у бібліотечних послугах, а з іншого – активно брати участь у формуванні та розвитку потенціалу міського населення.

В Україні суб'єкти державного управління бібліотечною справою найвищого рівня поділяються на два види – виконавчо-розпорядчі та консультативно-дорадчі. До виконавчо-розпорядчих суб'єктів державного управління бібліотечною справою належать суб'єкти, повноваження яких визначено в Конституції України (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України) та суб'єкти, повноваження яких визначено іншими нормативно-правовими актами (Міністерство культури України та Міністерство освіти і науки України (для освітянських бібліотек). До консультативно-дорадчих суб'єктів державного управління бібліотечною справою належать Національна рада з питань культури і духовності при Президентові України та Державний комітет архівів України.

Як вищий законодавчий орган Верховна Рада України сформувала політико-правові засади державної політики у бібліотечній сфері, забезпечуючи культурне, економічне та соціальне забезпечення її реалізації, визначає систему соціального захисту працівників культури, забезпечує правовий захист культурних прав громадян; контроль за його дотриманням; затвердження обсягів коштів на культуру і мистецтво до державного бюджету України; визначення переліку організацій та об'єктів культури у сфері культури, які постраждали від приватизації чи приватизації. Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 18.04.2013р. №220-VI «Про комітети Верховної Ради України сьомого скликання» утворено комітет з питань культури та духовності, який в свою чергу попередньо розглядає питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України, та виконує контрольні функції з питань культурно-просвітницької діяльності, в тому числі і бібліотечної справи [14]. Робота Верховної Ради також спрямована на підтримку розвитку вітчизняного книговидавництва, забезпечення бібліотечними фондами українських бібліотек, задоволення освітніх і наукових установ, Збройних Сил України та інших військових організацій, правоохоронних органів, підприємств, видавництва в необхідних національні мови Установи та організації. Президент України врегульовує питання функціонування сфери культури, її окремих галузей шляхом видання Указів. Він приймає участь у визначенні пріоритетних напрямів розвитку української культури, підтримки культурної сфери суспільства в умовах розвитку ринкових відносин, а підтвердженням цього було прийняття Президентом України Указу «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України» від 22.03.2000 № 490/2000.

Наступним суб'єктом, який координує діяльність бібліотечної системи в рамках національної політики у сфері культури, є Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади. З цією метою Кабмін України видав постанови та розпорядження. Так, наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2011р. № 956 «Про затвердження Державної

цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека - XXI" передбачається створення єдиної інформаційної інфраструктури, яка б охоплювала бібліотечні та архівні установи.

Кабінет Міністрів України може створювати консультаційні, інституційні та інші допоміжні органи для підготовки рекомендацій щодо формування та реалізації національної політики у суміжних сферах; визначення методів, механізмів і каналів вирішення проблем у реалізації національної політики у суміжних сферах; удосконалення центральних та місцевих впроваджень, інституційної ефективності, покращення нормативно-правової бази з відповідних питань.

Головним органом центральної системи виконавчої влади та ключовим суб'єктом державного управління у сфері культури є Міністерство культури України. Методичне керівництво та координацію діяльності бібліотек усіх типів і форм власності здійснює Міністерство культури України. На жаль, на сьогоднішній день нормативна база бібліотечної галузі не завжди була ідеальною. Вона не врахувала повною мірою специфіку роботи різних типів бібліотечних установ, а в деяких випадках навіть гальмувала їх розвиток. Тому місія Міністерства культури України – стежити за цими нормами, узгоджувати їх з діяльністю бібліотеки і навіть скасовувати. Міністерство культури України організовує та контролює виконання законодавства у межах своїх повноважень, узагальнює законодавчу практику у межах своїх повноважень, формулює пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази та подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України. [8].

Щодо реалізації національної політики розвитку бібліотечних закладів, законодавчими завданнями Міністерства культури України є:

- допомога в централізованому комплектуванні та використанні бібліотечних фондів, координація інтеграції бібліотеки в єдину бібліотечну інформаційну систему;

- організувати навчання та перепідготовку бібліотечних працівників, підвищення кваліфікації;
- атестація працівників бібліотеки та визначення порядку виконання;
- затвердити рішення органу виконавчої влади та місцевого самоврядування про реорганізацію та прибирання державних і громадських бібліотек;
- встановити порядок виготовлення страхових копій документів та колекцій, які ввійшли та/або увійдуть до Національного реєстру культурної спадщини;
- затвердити рішення органу управління про передачу документів, зареєстрованих у Національному реєстрі національного культурного надбання України, іншим бібліотекам, якщо бібліотека не забезпечує необхідних умов для їх зберігання та використання;
- затверджує правила обліку, зберігання та використання документів у фондах бібліотеки, а бібліотека використовує типові правила;
- встановити національні бібліотечні стандарти.

Пріоритетним напрямком діяльності Міністерства культури України у бібліотечній справі у 2012-2013 роках була реалізація програми «Бібліоміст». «Бібліоміст» – це спільна програма Міністерства культури України, Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) та Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), на підтримку якої Фондація Білла та Мелінди Гейтс надала грант на суму 25 мільйонів доларів США. «Бібліоміст» співпрацює з Українською бібліотечною асоціацією (УБА), центральними й місцевими органами влади та бібліотеками по всій території України. Для досягнення цілей програми Microsoft зобов'язалася надати українським публічним бібліотекам безкоштовне програмне забезпечення на суму близько 9 мільйонів доларів США. Міністерством культури України підготовлений проект Плану організації та впровадження ініціативи «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», що передбачає:

- підготувати методичні навчальні матеріали з електронного урядування для бібліотекарів;
- організувати навчання для бібліотекарів, представників неурядових організацій та відвідувачів бібліотек з базових знань з електронного урядування та використання електронних послуг;
- організувати та провести найуспішніший конкурс бібліотечних послуг у сфері електронного урядування;
- організація та проведення міжнародної конференції «Бібліотека — міст до електронного уряду».

Не менш важливою ланкою в системі координації бібліотечної діяльності є місцевий державний адміністративний орган – департамент культури місцевого держуправління.

Районні та районні ради затверджують районні плани розвитку бібліотечної галузі та розміри коштів районного та районного бюджетів відповідно до своїх повноважень.

Селища, мікрорайони, міські ради затверджують відповідно до своїх повноважень плани розвитку місцевої бібліотечної системи, на фінансову підтримку спрямовуються кошти, виділені з місцевих бюджетів.

Головним органом координації діяльності бібліотечної галузі у сфері культури є місцеве самоврядування. Місцева автономія – це права та здатність місцевих органів влади в межах закону керувати більшістю державних справ, які входять до сфери їх повноважень, на користь місцевих жителів. Місцева автономія здійснюється територіальними громадами безпосередньо або через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх органи виконавчої влади в порядку, встановленому законодавством. Координація діяльності обласних важливих міських бібліотечних закладів покладається на відділ культури та мистецтва (відділ, відділу) міської ради щодо забезпечення реалізації національної політики у сфері культури, а також відповідає за державу та розвиток міста в цій галузі.

Департаменти відповідно до покладених на них завдань: беруть участь у розробці плану соціально-культурного розвитку території; створюють умови для культурного дозвілля людей; сприяють процесу оновлення та набуття бібліотечних фондів.

Для виконання багатьох міжнародних зобов'язань і рішень українського уряду дуже важливою є взаємодія органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства для покращення та підвищення ефективності та прозорості адміністративних рішень. Урахування громадської думки під час формулювання та реалізації державної політики сьогодні є вимогою для надання допомоги адміністративним відомствам у розбудові демократичного суспільства. Тому влада може делегувати певні повноваження щодо розвитку бібліотечної діяльності в межах своєї компетенції культурно-орієнтованим громадським організаціям. Вони також контролюють виконання цих повноважень.

Крім того, консультативні та допоміжні органи є невід'ємною частиною системи управління організацією. Допоміжні органи можуть створюватися як організаційні комітети, ради чи робочі групи. Наприклад, Громадський комітет Міністерства культури України створює умови для реалізації громадянами своїх конституційних прав на участь в управлінні державними справами, здійснює громадський контроль за діяльністю Міністерства культури України, сприяє діяльності Міністерства культури України, враховує громадську думку під час формування та реалізації національної політики. Значення організацій третього сектору для сучасного українського суспільства, особливо в їх ролі «буфера» між народом і владою, що виражає різноманітні думки та побажання громадян.

Крім того, працівники бібліотечної організації безпосередньо співпрацюють з представниками різних громадських груп, щоб впливати на формування громадської думки з конкретних питань.

Понад сто років професійні асоціації бібліотекарів здійснюють діяльність у країнах світу. В Україні функції громадської організації,



відповідальної за вирішення проблем бібліотекарів, здійснює Українська бібліотечна асоціація (УБА). Створені об'єднання, що представляють інтереси бібліотек у різних системах і підрозділах, наприклад, Українська асоціація дитячих бібліотекарів, обласна бібліотечна асоціація: Миколаївська, Запорізька, Донецька тощо. Ці організації дуже незалежні та неупереджені, і вони можуть порушувати питання, які самі бібліотекарі (залежно від їхніх керівників) можуть не наважитися поставити.

Всеукраїнською незалежною громадською організацією є Українська бібліотечна асоціація, метою якої є всебічне сприяння розвитку бібліотечного обслуговування та забезпечення права користувачів бібліотечних послуг на якісне та своєчасне отримання бібліотечно-інформаційних бібліографічних послуг. Українська бібліотечна асоціація виступає партнером у реалізації одного з наймасштабніших міжнародних бібліотечних проєктів в Україні – програми «Бібліоміст», що адмініструється IREX і є частиною ініціативи «Глобальні бібліотеки» за фінансування Фондації Білла та Мелінди Гейтс та підтримки USAID. Стратегічний регламент Української бібліотечної асоціації на 2010-2014 рр. був спрямований на розвиток відкритого інформаційного суспільства в Україні, покращення бібліотечно-інформаційного обслуговування, сприяння розвитку професійної підготовки та післядипломної освіти бібліотекарів та інформаційних працівників, сприяння розвитку позитивного іміджу книгозбірні, підвищення професійного престижу, захист інтересів читачів та бібліотечних працівників, зміцнення інституційної спроможності Української бібліотечної асоціації, розширення членства та партнерства.

Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ – міжнародна організація, що представляє інтереси бібліотекарів та інформаційних працівників. Її основними цілями є: просування високих стандартів бібліотечних послуг та інформації; поширення глибокого розуміння цінності бібліотек та інформаційних послуг; представлення інтересів глобальних членів.

Важливу роль у формуванні та реалізації національної культурної політики відіграють науково-дослідні установи, які відповідають за формування та впровадження нових концептуальних підходів до національної культурної політики. Провідною науково-дослідною установою є Український культурно-дослідний центр, місією якого є вирішення актуальних проблем у сфері культури, вивчення всіх аспектів сучасної української соціальної та культурної трансформації, розробка аналітичних матеріалів, пов'язаних з розвитком галузі, надання методичної допомоги рівням та політикам.

Працівники Гайсинської центральної бібліотеки вже давно відчули необхідність змін у своїй роботі, створення передумов для якісно нового інформаційного обслуговування користувачів шляхом надання вільного доступу не лише до друкованих, а й електронних документів. Нові сучасні потреби користувачів неможливо задовольнити лише традиційними інформаційними ресурсами. В районі потрібна нова модель бібліотеки, наповнена новим змістом. Тому колектив бібліотеки у 2010 році вирішив прийняти участь у конкурсі програми «Бібліоміст» «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету» за підтримки Гайсинської районної державної адміністрації, Гайсинської районної ради, районного відділу культури і туризму, сільських рад та спонсорів. Даний проект відображає реальні потреби наших територіальних громад і орієнтований на створення всіх передумов для розширення доступу до різноманітної інформації населення Гайсинського району.

Бібліотека одержала перемогу і вже у жовтні 2011 року відбулося відкриття Інтернет-центру у:

Гайсинській центральній бібліотеці,  
Кунянській сільській бібліотеці-філії,  
Мар'янівській сільській бібліотеці-філії,  
Краснопільській сільській бібліотеці-філії,  
Ярмолинецькій сільській бібліотеці-філії.

За рахунок гранту бібліотеки одержали 15 комп'ютерів, 4 сканери, 4 принтери, 15 веб-камер з навушниками та мікрофонами, ліцензійне програмне забезпечення.

В результаті підключення бібліотек району до мережі Інтернет з'явилася можливість:

- здійснення технічного оновлення бібліотек,
- надання вільного доступу користувачів до Інтернету,
- збільшення кількості користувачів,
- відкрити величезні можливості доступу до каталогів найвідоміших бібліотек України та світу,
- нових он-лайн технологій,
- налагодження зв'язків з іншими бібліотеками (професійне спілкування, проведення skype-конференцій та ін.)
- впровадження інноваційних технологій у діяльність бібліотеки,
- підвищення якості та оперативності інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів,
- розширення спектру бібліотечно-інформаційних послуг,
- нових можливостей у навчанні, роботі,
- підвищення професійного та фахового рівня бібліотекарів,
- створення відповідного іміджу для бібліотеки.

Користувачами Інтернет-центру є представники найрізноманітніших верств населення району – це вчителі, працівники медичних установ, держслужбовці, безробітні, пенсіонери. Значну частину становлять студенти та учні місцевих шкіл, які можуть отримати допомогу у підготовці курсових, рефератів та контрольних робіт, а також мають можливість вільно спілкуватися з друзями в соціальних мережах.

Бібліотечні працівники Гайсинського району пройшли навчання за програмою «Бібліоміст» у регіональному тренінговому центрі обласної наукової бібліотеки ім. К.А.Тімірязєва за трьома модулями. У рамках навчання бібліотекарі районної бібліотеки, Кунянської, Мар'янівської,

Краснопільської, Ярмолинецької сільських бібліотек, як учасники реалізації проекту, одержали додаткові можливості професійного зростання, якісного і оперативного надання користувачам бібліотечних послуг, оволодіння основами комп'ютерної грамотності, методикою пошуку, відбору та обробки інформації, здобуття практичних навичок роботи у середовищі популярних інформаційних сервісних програм Інтернету, електронних ресурсів інших бібліотек України та зарубіжжя. Учасники тренінгу успішно виконали поставлені перед ними завдання, пройшли тестування та отримали сертифікати.

Завдяки даному проекту бібліотеки Гайсинщини стали дійсно центрами громад, де користувачі можуть швидко отримати найрізноманітнішу інформацію, навчитися основам комп'ютерної грамотності, поспілкуватися по програмі Skype з рідними, знайомими, знайти друзів, відправити електронного листа, роздрукувати необхідну інформацію, реферати, курсові.

Тому координація роботи бібліотечної системи для підвищення ефективності її функціонування є складним організаційним механізмом, що потребує координації діяльності між державними та громадськими установами.

### **1.3. Нормативно-правова база впорядкування діяльності бібліотечних установ міста**

Для ефективної діяльності, держава застосовує до бібліотечної системи відповідні закони та нормативні акти.

Діяльність Української бібліотечної системи визначається щонайменше 260 законодавчими та нормативними документами. Бібліотечне законодавство України ґрунтується на Конституції України, в тому числі на законодавчих засадах України про культуру, Законі України «Про Бібліотеку та бібліотечну справу», міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актах.

Нормативно-правові акти, які регламентують діяльність бібліотечних установ в Україні можуть бути представлені такими трьома групами (рис.1.5):

- основні, які регулюють загальні питання сфери культури;
- галузеві, які регулюють окремі ділянки сфери культури, в даному випадку бібліотечну галузь;
- місцеві - регіональні, обласні, міські програми.



Рис.1.5. Класифікація нормативно-правових актів, що регламентують діяльність бібліотечних установ міста

Основним законодавчим документом є Конституція України, яка визначає загальний напрямок розвитку країни в культурній сфері. Він містить положення про сприяння держави розвитку української національної культури та культурної самобутності всіх корінних народів і меншин, охорону культурних цінностей, право громадян на отримання інформації. У статті 34 Конституції України право на інформацію визначено так: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово чи іншим чином».

Наступним важливим документом у сфері культури є Закон про культуру, прийнятий Верховною Радою 14 грудня 2010 року. Одним із головних завдань національної культурної політики в сучасних умовах є забезпечення прав громадян України у цій сфері. Статтею 6 Закону України

«Культура» визначено, що держава гарантує громадянам такі права: свободу творчості; свободу вибору діяльності у сфері культури, засобів і сфер застосування творчих здібностей, самостійної роботи; самостійної творчої діяльності або використання будь-яких форм посередництва; створення недержавних закладів культури в різних сферах діяльності, організацій та правових норм; об'єднуватись у творчі спілки, національні культурні об'єднання, центри, фонди, асоціації та інші громадські організації в галузі культури; охорона, розвиток і популяризація культури, мовних особливостей, традицій, звичаїв і обрядів; охорона прав інтелектуальної власності, у тому числі авторських та супутніх прав, здобувати культурні цінності, культурну спадщину, культурно-мистецьку освіту та інші права, передбачені законом.

Відповідно до частини 3 ст. Статтею 9 Закону України "Про культуру" гарантується можливість формування різних форм власності та діяльності у сфері культури закладів культури - театрів, концертних організацій, філармонічних оркестрів, центрів культури, виробничих установ, професійних мистецьких колективів, кіностудій, фільми, відеопрокат, видавництва, музеї, архіви, заповідні території, художні галереї (виставки), бібліотеки, клубні заклади, заклади культури та мистецтва, заклади початкової професійної художньої освіти (школи естетичного виховання) та студії, кінотеатри, цирку Місії, парки культури та відпочинку, архітектура, дизайн, реклама, реставраційні центри та майстерні тощо.

Закон України «Про культуру» є лише основою державного управління бібліотеками та основою стратегій національної політики у цій сфері. Проте законодавчий законопроект також торкається багатьох тем суспільних відносин, проголошуючи та юридично закріплюючи принципи, які є основою правового статусу та правових норм усієї сфери культури. Законом України «Про культуру» бібліотека затверджується органом діяльності у сфері культури, основним завданням якої є надання громадянам можливості вільно користуватися фондами публічних бібліотек з метою системного підвищення суспільної культури.

Закон України «Про інформатизацію» у ст. 9 конкретизує поняття права на інформацію таким чином: «Усі громадяни України, юридичні особи, державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій». Закон України «Про інформацію» статтею 10 стверджує, зокрема, що гарантія права на інформацію забезпечується вільним доступом до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів[11].

Найважливішою частиною бібліотечної діяльності є закон «Про бібліотеку і бібліотечну справу», який був прийнятий у 1995 році, остання редакція – 1 січня 2010 року. Він визначає загальні засади української бібліотечної справи та бібліотечної системи, встановлює вимоги до створення та збереження бібліотечних фондів. Бібліотечне обслуговування забезпечує потреби соціальної інформації, науки і культури, збагачує духовний потенціал суспільства. Цей закон дає змогу державі здійснювати політику у бібліотечній сфері та координувати діяльність усієї бібліотечної системи. Закон створив гарантії та умови для виконання бібліотекою соціальної місії, спрямованої на захист прав читачів, бібліотек та бібліотекарів, визначення статусу бібліотеки, правових та організаційних засад бібліотеки та бібліотечної справи, проголошення міжнародних принципів громадських інтересів. Інформація: незалежно від того, де вони перебувають, громадяни мають право на доступ і вільне використання інформації в будь-якій бібліотеці будь-якої країни. Закон також забороняє владі втручатися у визначення критеріїв відбору бібліотечних фондів та іншої професійної діяльності бібліотекарів, а також забороняє вилучати документи з бібліотеки з політичних та ідеологічних мотивів. Його головна особливість — спроба подолати стару ідеологічну догму та розвивати бібліотеку як оновлену модель соціальних інститутів у демократичному суспільстві. [12].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» громадяни мають право на вільний доступ до знань та інформації та на участь у національних і світових культурних, наукових і освітніх цінностях, що зберігаються в бібліотеці. У мистецтві. Статтею 11 цього ж закону визначено, що бібліотека є невід'ємною частиною національної інформаційної системи, надає користувачам доступ до інформації, у тому числі до унікальних інформаційних ресурсів, створених бібліотекою, та постійно прагне до розширення сфери своїх послуг. Проте державний захист рівних прав громадян на доступ до інформації нині обмежується фінансуванням частини традиційних бібліотечних послуг. Фінансова підтримка створення нових ресурсів та впровадження нових послуг бібліотек для забезпечення доступу користувачів значно відстає від реальності і попиту нині.

Відповідно до статті 28 Закону України «Про інформацію» за способом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, наприклад, інформацію про читачів. Крім того, бібліотека може отримувати документи та надавати бібліотечні послуги відповідно до вимог забезпечення та зберігання бібліотечних фондів відповідно до умов (положень) бібліотеки та правил користування бібліотекою. Вільний доступ до інформації - усі учасники інформаційних відносин чітко пояснюються як безперешкодні.

Тому, з одного боку, кожен користувач бібліотеки, як громадянин української країни (як член місцевої громади), має право розраховувати на безкоштовні традиційні бібліотечні послуги. З іншого боку, як національна (комунікаційна) установа, яка обслуговує громадян, бібліотека має право здійснювати комплексну діяльність за рахунок коштів відповідного бюджету в повному обсязі.

Постановою Верховної Ради України від 16.01.2009 р. №901-VI «Про запровадження мораторію на виселення редакції друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень,



підприємств книгорозповсюдження» вирішено призупинити дію рішення та призупинити виконання раніше прийнятого рішення про вилучення друкованих засобів масової інформації та культурних закладів книговидавничих компаній, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень із законно зайнятих ними країн та місць громадської власності, з метою недопущення контакту з друкованими ЗМІ та закладами культури. Практика редакцій установ (у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, книгорозповсюджувачів) розірвати або розірвати договір оренди без поважних причин, а також забезпечити право першої відмови на підписання договору оренди на новий строк, що дозволить захистити заклади культури та надасть громадянам можливість користуватися ними.

Як уже зазначалося, бібліотеки є соціокультурними центрами громади або регіону, виконують найважливіші комунікативні та інформаційні функції.

Згідно із законодавством України більшість публічних бібліотек перебувають у державній власності та діють не лише відповідно до Закону «Про бібліотеки та бібліотечну справу», а й відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування» України та «Закону про бюджет». Останні два закони мають вирішальний вплив на діяльність публічних бібліотек, оскільки вони є об'єктом права публічної власності, а Конституція України гарантує місцеву автономію та захищає їх від державного втручання. Тому їх діяльність визначається не лише українським Законом «Про бібліотеки та бібліотечну справу», а насамперед бюджетним законодавством.

Держава може регулювати діяльність комунальних установ (у тому числі бібліотек) шляхом затвердження соціальних стандартів надання послуг населенню. Враховуючи цей факт, постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997 р. № 510 було затверджено мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками. Згідно з ними, в населених пунктах із кількістю жителів від 500 до 3 тисяч осіб в обов'язковому порядку повинна функціонувати, як мінімум, одна публічна

бібліотека. В населених пунктах з кількістю жителів понад 3 тисячі чоловік – одна бібліотека на 3-5 тисяч жителів. Чисельність міських бібліотек визначається щільністю населення і поверховістю забудови. Якщо в населеному пункті кількість жителів не сягає 500, питання про доцільність функціонування публічної бібліотеки вирішує територіальна громада або орган самоврядування цієї території, який представляє її загальні інтереси залежно від моделі бібліотечного обслуговування населення. Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2009 р. N 1061 внесено певні доповнення до попередньої постанови і вказано, що у населених пунктах з кількістю жителів до 500 чоловік за рішенням відповідного органу місцевого самоврядування бібліотечне обслуговування населення здійснюється загальнодоступною бібліотекою або за допомогою нестационарних форм обслуговування (бібліотечний пункт, пересувна бібліотека) [9].

Використання новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій та захисту авторських прав для правового контролю доступу до бібліотек та інформаційних ресурсів сьогодні є дуже важливим (згідно з нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права» (1996 р.). Гостро стоїть питання, як на законодавчому рівні досягти узгодженого балансу між авторським правом і правами користувачів. Це особливо важливо, оскільки в країні розвивається новий тип бібліотеки -електронної бібліотеки. Сьогодні бібліотеки змушені маневрувати між Законом «Про бібліотеки...» і Законом «Про авторське право».

Відповідно до ст. 13 Бюджетного кодексу України визначено, що будь-який бюджет (державний або місцевий) може складатися із звичайних та спеціальних фондів. Однією із складових доходів спеціального фонду є дохід самого бюджетного органу - кошти, отримані бюджетним органом у встановленому порядку, такі як плата за послуги, інженерні збори, гранти, подарунки та благодійні пожертви, кошти від продажу продуктів чи майна та інші види діяльності. Тому слід пам'ятати, що бібліотека, як і будь-яка інша бюджетна установа, не має позабюджетних коштів. Усі доходи від надання

платних послуг зараховуються до відповідного бюджетного спеціального фонду та використовуються на утримання бібліотеки відповідно до законодавства. Перелік платних послуг, які може надавати бюджетне відомство, затверджується Кабінетом Міністрів України. Такий перелік було затверджено постановою Уряду від 12.12.2011 № 1271. Проте цей перелік на думку фахівців є недосконалим і потребує перегляду.

Як уже зазначалося вище, до групи нормативно-правових актів, що приймаються на місцевому рівні відносяться регіональні та обласні Програми, які є практичною основою для планування роботи бібліотечних установ сфери культури. Наведемо приклад окремих нормативних документів, які мали місце за останні роки, а саме: рішенням Вінницької обласної ради від 19 травня 2011р. №1172 «Про програму поповнення бібліотечних фондів на 2011-2015 рр.» затверджено програму поповнення бібліотечних фондів, якою визначено перелік завдань і заходів, які необхідно реалізувати на визначений період. Основною метою даної Програми є забезпечення життєдіяльності публічних бібліотек шляхом гарантованого фінансування на придбання мінімуму книг та періодичних видань, що сприятиме створенню належних умов для розвитку інтелектуального потенціалу регіону. Розпорядженням Вінницької обласної державної адміністрації від 17 червня 2011 року «Про організацію виконання обласної програми поповнення бібліотечних фондів на 2011-2015 роки» зобов'язано районні державні адміністрації, управління культури облдержадміністрації, виконавчий комітет Вінницької міської ради забезпечити виконання затверджених заходів програми та інформувати обласну державну адміністрацію про хід виконання програми. На території міста Вінниця реалізується Комплексна Програма розвитку галузі культури міста на 2015-2020 роки, яка включає Програму комп'ютеризації публічних бібліотек Вінницької міської централізованої бібліотечної системи на вказані періоди, а також Програма підтримки книговидання місцевих авторів та засобів масової інформації на 2015-2020 роки.

Окрім вище згаданих законів слід також зазначити іншу низку важливих законодавчих актів, які регулюють бібліотечну галузь. Це і Кодекс законів про працю, Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти».

Аналізуючи правове забезпечення діяльності зарубіжних публічних бібліотек, слід зазначити наступні моменти. Наприклад, Закон про бібліотеки Данії ґрунтується на таких основних принципах: бібліотечна сфера розглядається як єдине ціле, взаємодіють національна бібліотека, університетська бібліотека, наукова бібліотека та публічна бібліотека, розширено склад їх фондів. Закон зобов'язує всі публічні бібліотеки надавати не лише друковані документи, а й компакт-диски, мультимедіа та Інтернет, доступ до документів безкоштовний для користування ними в бібліотеках та інших місцях. Основні послуги бібліотеки надаються безкоштовно. Норвезький закон про бібліотеки поширюється лише на публічні бібліотеки. Діяльність бібліотеки школи регулюється законодавством про систему освіти початкової та середньої школи. Муніципальна публічна бібліотека представляє місцевий рівень бібліотечної структури.

У Фінляндії Закон про публічні бібліотеки є основою статуту бібліотеки, який конкретно визначає основні завдання центральних публічних і провінційних книгозбірень, кваліфікаційні вимоги до бібліотекарів. Відповідно до «Закону про бібліотеку» держава субсидує муніципальну владу на створення бібліотеки. Діяльність фінських публічних бібліотек також регулюється Законом про фінансування освіти та культури, який визначає процедури розрахунку вартості одиниці кожної бібліотеки. Закон регулює будівництво, комплектування та реконструкцію бібліотек, визначає розміри відповідних державних дотацій.

Окремий законодавчий акт «Про публічні бібліотеки» діє в Ісландії. Країна поділена на бібліотечні зони, які визначені відповідними нормативними актами. Цей закон регулює основні питання організації та діяльності міських, обласних бібліотек. Публічна бібліотека належить

Міністерству освіти. Їхніми проблемами займається спеціальний представник міністерства, як правило, професійний бібліотекар з практичним досвідом. Правила роботи публічних бібліотек затверджує Міністр освіти. Вони були розроблені спільно зі спеціальними представниками Ісландської бібліотечної асоціації та Асоціації професійних бібліотекарів, які дали рекомендації щодо розміщення та подальшого розвитку публічних бібліотечних установ. Управління публічними бібліотеками здійснюється місцевою владою. Законом визначено базовий розмір фінансування публічних бібліотек на душу населення. Вони переглядаються раз на рік і можуть бути змінені після досягнення угоди з Мінсоцзахисту.

У США Закон про бібліотеку визначає завдання та пріоритети розвитку бібліотечних послуг у певний період часу, визначає фінансовий механізм. Тому більше уваги приділяється розподілу коштів, плануванню використання коштів, оцінці діяльності, звітності. Варто зазначити, що бібліотечне законодавство США не підлягає суворому національному нагляду за всіма аспектами бібліотечної діяльності. Остання використовує цільове фінансування конкретних проектів і програм для визначення політики розвитку бібліотеки та виконання своїх наглядових функцій, залишаючи загальне управління бібліотекою в повноваженнях місцевого самоврядування, щоб бібліотека мала незалежність у здійсненні статутної діяльності положення. Ця країна історично створила модель бібліотечного обслуговування, засновану на сильному територіальному законодавстві, яке існує в кожній державі. Вона регулярно переглядається і може відрізнятися від штату до штату [13].

Загалом, проаналізувавши чинне законодавство, можна відзначити наступні моменти. На сьогодні законодавча база України сформована, але є й недоліки, зокрема неузгодженість, декларативність, відсутність прямих законів та необхідність ухвалення великої кількості нормативно-правових актів, враховуючи, що це забезпечить ефективний вплив на розвиток бібліотеки.

## **РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА ТА МЕХАНІЗМІВ КООРДИНАЦІЇ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ.**

### **2.1. Аналіз розвитку мережі бібліотечних закладів міста та показників їх діяльності.**

Вінниччина одна із найбільш густонаселених та читаючих областей, тому за загальною кількістю бібліотек посідає четверте місце в Україні та третє місце за кількістю бібліотек в сільській місцевості. Що стосується бібліотек Міністерства культури і мистецтв України, то тут Вінниччина займає друге місце, поступаючись Львівській (1364) області. За кількістю публічних бібліотек в сільській місцевості – ми у першій трійці, а попереду знову Львівська (1174) область.

Бібліотечна галузь Вінницької області представлена широкою мережею бібліотек і нараховує понад 890 закладів, у т.ч. 806 сільських бібліотек-філій, 32 бібліотеки для дітей, 32 міські і 3 обласні книгозбірні, які нараховують понад 9 млн. примірників книг і журналів. Також послуги населенню надають 43 пункти бібліотечного обслуговування, книгозбірні об'єднано у 18 централізованих бібліотечних систем, з них – одна міська.

Бібліотечна галузь міста Вінниці представлена мережею бібліотечних закладів, які мають різне підпорядкування (рис.2.1). До бібліотечних закладів міського підпорядкування належить комунальна установа «Вінницька міська централізована бібліотечна система», до складу якої входить 17 бібліотек: Центральна міська бібліотека ім. І. Бевза, Центральна бібліотека для дітей та юнацтва та 15 бібліотек філій.

До бібліотечних закладів обласного підпорядкування, які розміщені на території міста Вінниця належать:

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К.А. Тімірязєва;  
Вінницька обласна бібліотека для юнацтва;

Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І.Я. Франка.



Рис.2.1.Мережа бібліотечних закладів м. Вінниці

Одним із осередків культурно-відпочинкової сфери міста виступає Вінницька міська централізована бібліотечна система, яка створена в липні 1973р. Основні етапи розвитку бібліотечної системи м.Вінниці такі:

– 1977-1985рр. — період централізації публічної бібліотеки та становлення як єдиної централізованої бібліотечної системи. 8 липня 1973 р. згідно наказу міськвідділу культури усі публічні бібліотеки для дорослих і дітей об'єднані в єдину центральну бібліотечну систему.

–1985-1990рр. – почалася реорганізація бібліотечної справи. Вінницька бібліотека усуває обмеження доступу до інформації та відновлює традиційне використання культурної спадщини. У цей період книжковий фонд поповнився новими документами. За ці роки значно зросла кількість читачів бібліотечних установ центральної бібліотечної системи, змінилися функції та завдання міської бібліотеки на новому етапі розвитку.

– 1991-1998рр. – в умовах розвитку України, як незалежної країни, змінюється статус публічних бібліотек. Основною функцією бібліотеки є те, що вона виступає культурно-освітнім та інформаційним центром. У цей же період розпочалася комп'ютеризація та активні рекламні кампанії бібліотечних установ.

– 1999-2015рр. – почалась спеціалізація роботи бібліотечної системи, та діяльність бібліотечного закладу як культурно-інформаційного центру.

Двадцять три публічні бібліотеки Вінниці є осередками культурного життя жителів міста і хранителями пам'яті українського народу. У світі, який постійно змінюється, вони нерозривно пов'язані з минулим і майбутнім окремих людей, спільнот, націй і цивілізацій. Кожна публічна бібліотека міста обирає напрямки роботи, виходячи з потреб та запитів користувачів. А саме: Центральна міська бібліотека – довідково-інформаційний центр з питань культури, освіти та діяльності місцевого самоврядування.

В липні 2008 року за особистим дорученням міського голови В. Б. Гройсмана, з метою повної автоматизації усіх бібліотечних процесів у центральній міській бібліотеці було придбано автоматизовану інформаційну бібліотечну систему ІРБІС64. Тоді ж було розпочато роботу по електронній обробці нових видань у відділі комплектування та обробки літератури.

1 вересня 2008 року на базі центральної міської бібліотеки розпочато реалізацію пілотного проекту «Заочний абонемент» (Україна). Його мета забезпечення української провінції сучасними й актуальними інформаційними матеріалами з Німеччини і про Німеччину. Правила користування «Заочним абонементом» викладено на сайті за адресою



<http://www.goethe.de/ukraine>. З метою значного поліпшення якості обслуговування користувачів, задоволення суспільних, наукових, професійних та навчальних потреб жителів міста, 29 серпня 2008 року на базі центральної міської бібліотеки, відкрито комп'ютерний читальний зал.

18 лютого 2011 року відбулося офіційне оголошення переможців другого раунду конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету» за програмою «Бібліоміст». Серед фіналістів — чотири бібліотеки-філії Вінницької ЦБС. Бібліотеки-філії № 7, 8, 13, 21 у липні-вересні отримали новітнє комп'ютерне обладнання.

Сучасна ситуація в суспільстві поставила бібліотеки перед необхідністю переглянути своє призначення та сфери інтересів, по новому визначити цілі та завдання діяльності, переосмислити свою роль і місце в житті суспільства, зробивши соціальний аспект. У 2012 році бібліотеки ВМЦБС активно включились у конкурсну діяльність: за участь у щорічній акції «Новорічний настрій» на краще оформлення закладу до різдвяних свят, бібліотеки отримали:

- №8 – 5 тис. грн.,
- №13 – 2,5 тис. грн.

На базі ЦБС створена благодійна організація «Відкрита книга», через Благодійний фонд «Відкрита книга» у серпні 2012 році виграв проект «Коучінги та консультації із стратегічного планування» Громадської організації «Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» та отримав кошти на проведення тренінг - семінару для бібліотечних працівників, який відбувся 20-21 вересня. Вартість проекту – 940 у.о.

14 вересня 2012 року подана заявка на участь у конкурсі «Сучасна бібліотека іде в люди», оголошеного програмою «Бібліоміст». Конкурс мав назву «Абонементна служба книжкової навігації», заявка подана на бібліотеку – філію № 11.

На початку жовтня 2012 року прийшло повідомлення про перемогу

бібліотеки - філії №1 ім. Н.Крупської / 1-е місце / в конкурсі бібліотечного дизайну «Бібліотечний фен-шуй», проведеного Українською бібліотечною асоціацією (УБА) та програмою «Бібліоміст» до Всеукраїнського дня бібліотек.

Упродовж 2012 року структурні підрозділи ЗК «ВМЦБС» брали активну участь у міському проекті «Мистецькі вихідні»

У січні 2013 року ЦМБ ім.Бевза взяла участь у 11 раунді проектів співпраці бібліотек з місцевими громадами «Маркетинг і реклама у бібліотеках». Проект має назву «Бібліотека вихідного дня».

У міських книгозбірнях, з урахуванням індивідуальних інтересів та уподобань відвідувачів, працює 50 гуртків та клубів за інтересами, спрямованих на різні вікові групи користувачів. Про ефективність роботи цих творчих об'єднань красномовно свідчить кількість гуртківців та клубівців - 8501 особа, які упродовж року відвідали 652 засідання.

Крім власного веб-сайту (<http://www.vinbiblio.com.ua>), створені та постійно поповнюються 8 блогів:

- Бібліовін:[www.bibliovin.blox.ua](http://www.bibliovin.blox.ua)
- ЦМБ ім.. І. Бевза: [vincmb.blogspot.com](http://vincmb.blogspot.com)(30300 звернень)
- філія №1: <http://biblioteka-1krupskaya.blogspot.com/>(3925)
- ЦДБ: [cdbvin.blogspot.com](http://cdbvin.blogspot.com) (8320)
- філія №8 <http://biblioteka-8vinnica.blogspot.com/>(660)
- філія №11 <http://biblioteka-11-vinnica.blogspot.com/>(710)
- філія №12 <http://biblshevchenkovn.blogspot.com/>(1750)
- філія №13 <http://biblioteka-13-vinnica.blogspot.com/>(1920)

Населення міста Вінниця станом на 01.11.2020р. складало 370026 тис. жителів. За діючими сьогодні «Мінімальними соціальними нормативами забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України № 510 від 30.05.97 р.: кількість міських бібліотек визначається щільністю населення та поверховістю забудови: у житлових районах з багатоповерховою забудовою (8 і більше

поверхів) - одна бібліотека на 30 тис. чоловік, із середньо-поверховою забудовою (4-5 поверхів) - одна бібліотека на 15 - 20 тис. чоловік; у житлових районах з малоповерховою забудовою (1-3 поверхи) - одна бібліотека на 5-8 тис. чоловік. Тут мова йде лише про бібліотеки для дорослих, оскільки для дитячих є своя норма: для обслуговування дітей та юнацтва у містах з населенням 75 тис. жителів і більше - одна бібліотека для дітей на 8 - 12 шкіл. Так, у місті Тернополі повинно діяти 11–14 міських бібліотек для дорослих (із розрахунку при середньо-поверховій забудові – одна бібліотека на 15-20 тис. чол.). Архітектурно-планувальна структура м. Вінниці розділена на такі житлові райони: «Вишенька», «Замостя», «Каліча», «Тяжилів», «ДПЗ», «Академмістечко», «Слов'янка», «Сабарів», «Пирогове», «Малі Хутори», «Старе місто», «Хутір Шевченка», «Єрусалимка», «П'ятничани», «Корея», «Поділля», «Свердловський масив», «Військове містечко», «Садки», «Крива», «Царське село», «Академічне», «Олієжир», станом на осінь 2018 року приєдналося до міста селище «Десна». Якщо б Вінниця було містом цілком забудованим будинками у 8 і більше поверхів, то в середньому мінімальні норми за кількістю бібліотек були б майже дотримані. При 23 публічних бібліотеках і населенні 370026 тисяч чоловік, одержуємо цифру 16 тисяч мешканців на одну бібліотеку. Проте м.Вінниця не є вся багатопверхова, є райони із забудовою малоповерховими будинками. В місті Вінниці діє 36 загальноосвітніх навчальних закладів. При даному розрахунку необхідно 4-5 бібліотек для дітей, і ця норма фактично дотримана. Для порівняння, у Кракові 65 публічних бібліотек для дорослих, що дає цифру - одна бібліотека на 11,5 тисяч жителів. Тобто жителі Кракова, навіть у «середньому» майже у тричі більш забезпечені бібліотеками. Якщо врахувати, що у Польщі ще й кількість книгарень на одного жителя у 12 разів більша ніж в Україні, то маємо очевидний «книжковий геноцид» в Україні. У Вінниці, навіть за формальними ознаками катастрофічно не вистачає бібліотек (особливо, для дорослих), а зонами найбільшого «бібліотечного дефіциту» є нові масиви.

Тому при формуванні містобудівних планів необхідно «прив'язати» кожен існуючу бібліотеку до певного житлового масиву, враховуючи при цьому мінімальні соціальні стандарти. Після цього можна з'ясувати, яких бібліотек бракує. Тільки тоді можна приймати рішення про відкриття нової бібліотеки або розширення існуючої бібліотеки. Першим кроком може бути для бібліотекарів складання «карти території», в якій живуть звичайні читачі кожної бібліотеки, тобто перелік вулиць і назв будинків, де проживає більшість звичайних користувачів бібліотеки.

Характеристика приміщень, в яких розміщені бібліотеки свідчить, що з 23 бібліотек централізованої бібліотечної системи шість міських бібліотек знаходяться в орендованих приміщеннях фонду комунального майна міста.

Всі бібліотеки працюють у приміщеннях, які не повністю відповідають реальним технологічним потребам установ. Розміри площ визначаються відповідно до встановлених нормативів. Так, наприклад: площі для розміщення абонементів з відкритим доступом до фонду і кафедрами видачі - не менше 100 кв. м. (при відповідній місткості полиць); із закритим доступом до фонду - 5,5 кв. м. на 1000 томів; з обмеженим доступом до фонду - 7 кв. м. на 1000 томів; площі для розміщення читальних залів з відкритим доступом - з розрахунку 10 кв. м. на 1000 томів; число посадочних місць в бібліотеці визначається з розрахунку 2,5 кв. м. на 1 місце (або 1,5 кв. м. на 1000 жителів); близько 10 % місць для читачів повинні знаходитися в зоні — легкого читання або в зоні відпочинку; число посадочних місць для перегляду періодики визначається з розрахунку 3 кв. м. на 1 місце (або одне місце на кожні 2000-3000 жителів); площі для індивідуального використання аудіо, відеодокументів повинні бути збільшені на 2,5 кв. м.; площа для користувачів в зоні довідкової служби (місця "швидкої довідки") може складати 10 кв. м. на 1000 томів; для розміщення виставок, площа одного з основних підрозділів бібліотеки (наприклад, абонемент або читальний зал) вимагає збільшення до 10 % [17].

Загальна площа приміщень бібліотек централізованої бібліотечної

системи становить 2803,24 кв.м., у тому числі площ для зберігання фондів – 1388,75 кв.м., для обслуговування користувачів – 1414,49 кв.м. Середня площа бібліотеки міста становить 233 кв.м. Проте, враховуючи, що бібліотеки міста – це не лише місце, де можна почитати чи взяти книги, а й центр громадського та культурного життя, природно відкривати музеї, фольклорні центри, проводити майстер-класи, проводити культурні заходи. Необхідно збільшити площі книжкових магазинів та житла для читачів або перебудувати існуючі приміщення. Крім того, понад 50% приміщень дорослих та дитячих бібліотек потребують капітального ремонту. Відділ книгозбірні вичерпав усі можливі резерви для зберігання фондів. Читальні зали розраховані на 272 місця.

Для прийняття правильних управлінських рішень розглянемо основні показники роботи бібліотечних закладів міста за якістю та ефективністю.

Система показників для аналізу розвитку бібліотечної галузі міста включає:

- кількість обслужених користувачів;
- кількість відвідувань;
- книговидача;
- читаність;
- книгозабезпечення користувачів;
- обертаність фонду;
- кількість відвідувань масових заходів;
- нові надходження;
- забезпечення сучасною оргтехнікою;
- кадровий потенціал бібліотек;
- надходження і використання коштів.

У 2019 році кількість обслужених користувачів у Вінницькій централізованій бібліотечній системі, в порівнянні з минулим роком, збільшилась на 238 чоловік і становила 61 607 чоловік. Кількість користувачів віком до 15 років становила 11514 чол., від 15 до 21 року –

10688 чоловік, від 22 років – 16172 чоловік.

У звітах бібліотек відзначається зменшення читацької активності. Постійне зниження інтересу до читання книг пов'язане з безперервним розвитком інформаційних технологій в умовах низького рівня оновлення книжкових фондів. Внаслідок цього кількість відвідувань бібліотечних закладів по місту зменшилася на 126 осіб і становила по централізованій бібліотечній системі у 2019 році – 282984 осіб.

Важливим показником роботи залишається книговидача. У 2019 році вона становила 815126 примірників книг, що на 2649 менше від попереднього року. Кількість відвідувань масових заходів, організованих бібліотеками у 2019р. склала 38753 тис.чол., що на 15% менше, ніж у 2018 році.

Обсяг бібліотечного фонду централізованої бібліотечної системи міста станом на 01.01.2020р. складає 395985 примірників, що на 361 примірник менше від попереднього року. Відповідно до міжнародних стандартів у фонді публічної бібліотеки повинно бути 10 відсотків документів останніх двох років, та 30-40 відсотків тих, що вийшли друком за останні 5 років. У бібліотеках міста Вінниці нові надходження становлять 1,3 відсотка. Недостатня забезпеченість бібліотечних фондів створює інформаційний дефіцит.

Дослідження бібліотечного фонду, щоб визначити обсяг, зміст і розуміння різних його складових – це невід'ємна частина співпраці з фондом. На основі досліджень фонду вжито заходів: до фонду додано необхідні публікації, проаналізовано причини утворення пасивної частини фонду, сформульовано заходи щодо посилення використання картотеки користувачами. Ця робота проводиться в усіх бібліотеках міста. Критеріями відбору застарілих документів є актуальність, науковість та виробнича цінність. У процесі багаторазового використання зчитувач досяг такого стану, коли він може ще більше ускладнити його використання або не може продовжувати ним користуватися, а файл, який не можна відремонтувати або

відновити через його стан, вважається фізично зношеним.

Індекс книгозабезпеченості відображає відповідність фонду потребам основних категорій користувачів, характеризує розмір фонду публічної бібліотеки, пов'язаний з кількістю користувачів, тобто його достатність. У місті він має 12,5 примірників на особу в системі Вінницької ЦБС. Найвища кількість книг на одного користувача.

Показник обертаності, характеризує актуальність та ступінь використання фондів бібліотек. За стандартами ІФЛА він дорівнює 5. Найвищим він спостерігається в обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К.А. Тімірязєва

Інтенсивність використання бібліотечних фондів характеризує показник читаності. Найвищим він є у центральній дитячій бібліотеці, найнижчим – у бібліотеці №3 для дорослих. Рівень відвідуваності, читаності та книговидача залежить від оптимально налагодженої інформаційно-бібліографічної роботи, популяризації літератури.

Упродовж 2019 року до фондів книгозбірень міста надійшло 6.09 тис. примірників документів, у тому числі книг – 4,55 тис. пр., періодичних видань – 1,54 тис. пр. Із загальної кількості примірників українською мовою – 4,86 тис. пр., російською – 1,23 тис. пр.

За 2019 рік в книгозбірні надійшло 6088 примірників книг на суму 92314-00 тис. грн. з різних джерел, а саме:

- подарована: 4102 екз. на суму – 42351,00 тис.грн.;
- спецфонди: 957 екз. на суму – 22589, 00 тис.грн.;
- спецкошти: 47 екз. на суму – 738,00 тис.грн.;
- заміна: 533 екз. на суму – 7381,00 тис.грн.;
- по програмі «Українська книга»: 248 екз. на суму – 8706,00 тис.грн.;
- по програмі «Придбання україномовних книг» для поповнення фондів б-ки : 146 екз. на суму – 7289.00 тис. грн.;
- по програмі «Бібліоміст»: 55 екз. на суму 3250 - 00 тис.грн.

За звітний рік з книжкового фонду ЦБС вибуло 6449 прим. літератури

(зношена-6049, загублена читачами - 400 прим.)

Проведено підписку періодичних видань за рахунок бюджетних коштів на суму 35346 - 76 тис.грн.

Підсумовуючи аналіз формування та використання Українського видавничого фонду міської бібліотеки, слід визначити, що формувати фонд за якістю та функціонуванням при нестабільності бібліотечного фонду неможливо. Через брак коштів бібліотека не може придбати навіть обмежений український репертуар, який є на даний момент. Книги вітчизняного виробництва представлені на рівні 30% у нових надходженнях, включаючи попередні видання. Слід зазначити, що більшість додатків ЦБС здійснюється за рахунок платних послуг, а українські книги приймаються в загальнодержавному плані, оскільки місцеві плани, які передбачають заходи додаткового фінансування бібліотек, отримують лише 20% коштів.

Важливу роль в удосконаленні діяльності книгозбірень відіграє персонал, від освіти, досвіду, творчих здібностей, професійної майстерності якого залежить якість роботи та подальший розвиток бібліотечних установ міста.

Кадровий потенціал бібліотек міста складає 89 бібліотечних працівників. Серед них повну вищу освіту мають 53 чоловіка, базову вищу – 36. Кількість працівників, які мають стаж бібліотечної роботи понад 20 років складає 34 чоловіка, понад 10 років – 28, до 9 років – 18, до 3 років – 9. Усі працівники працюють на повну ставку.

Важливою умовою трансформації бібліотек сьогодні є їх інформатизація, яка дозволяє і поповнити ресурси бібліотек, і покращити якість обслуговування громадян, і, в цілому, значно підвищити ефективність роботи.

За даними звітів бібліотек у 2019 року комп'ютерну техніку мають всі бібліотеки.

Щорічний аналіз стану й потреб бібліотек міста засвідчив, що питання покращення матеріально-технічної бази є одним із важливих. На кінець 2019



року у бібліотеках міста кількість комп'ютерів, які мають доступ до мережі Інтернету налічувалася 52 шт., мультимедійного обладнання – 22, копіювально-розмножувальної техніки – 39. Зокрема, завдяки власній проектній діяльності 9 бібліотек Вінницької міської ЦБС стали переможцями конкурсу "Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету" програми "Бібліоміст" на отримання комп'ютерного обладнання. Відтепер мешканці м. Вінниці мають можливість безкоштовно пройти в бібліотеках міста курси комп'ютерної грамотності, надсилати і отримувати електронну пошту, спілкуватися у програмі «Skype», користуватися веб-ресурсами для пошуку роботи, покупки товарів, організації відпочинку, мати доступ до інформації органів влади і соціальних служб тощо. Інтернет-центри діють у всіх бібліотеках міста.

У 2019 році загальна сума фінансування бібліотек міста склала 3867.0 тис. грн., що більше від минулого року на 343.3 грн. Щодо використання коштів, то загальна сума у 2019 році становила 3840.3 тис. грн., у т.ч. на оплату праці виділено 2915.4 тис.грн, на комплектування фондів 60.0 тис., для проведення поточних та капітальних ремонтів 31.3 тис.грн., на придбання основних засобів –5.8 тис.грн. Таке фінансування не дає можливості для розвитку бібліотечного фонду, покращення його матеріально-технічного стану та додаткових фондів, що впливає на якість послуг та імідж закладу.

Показником оцінки економічної ефективності бібліотеки є надходження позабюджетних коштів. За сучасних економічних умов, коли бюджетні кошти дуже обмежені, основні статті витрат – заробітна плата, енергетика, бібліотеки змушені працювати по-новому, шукаючи нетрадиційні способи залучення додаткових коштів за рахунок благодійності, спонсорства, тощо. Велика частка тут належить роботі бібліотек із надання платних послуг, хоча перелік їх значно зменшився, у зв'язку із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.2011р. №1271 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами

культури, заснованими на державній та комунальній формі власності».

До переліку безкоштовних послуг, які надаються бібліотеками належать:

- одержання інформації про склад бібліотечних фондів;
- консультаційна допомога у пошуках джерел інформації;
- тимчасове користування книгами та іншими документами в усіх обслуговуючих відділах;
- користування електронним каталогом;
- прослуховування аудіо-матеріалів з фонду у відділі мистецтв;
- консультації бібліографів; індивідуальне тематичне інформування;
- організація та проведення творчих акцій;
- популяризація творчих доробків читачів; участь у об'єднаннях та клубах за інтересами; пошук інформації в довідково-бібліографічному апараті.

На платній основі користувачі міської бібліотеки можуть отримати такі види послуг: робота в комп'ютерному центрі; робота в інтернет-центрі; користування літературними творами в читальному залі для «нічного» абонементу; ксерокопіювання; сканування матеріалів; дисертації та дисертацій, макет титульної сторінки курсової роботи; підготовка бібліографічного списку курсів, дипломів, наукових робіт, підготовка сертифікатів, упорядкована підтримка користувачів; друк текстів на принтерах; запис інформації на електронних носіях. У 2019 році завдяки даній діяльності Вінницька міська централізована бібліотечна система одержала 41,5 тис. грн. надходжень, обласна універсальна наукова бібліотека – 55,6 тис. грн., обласна бібліотека для молоді та юнацтва – 15,1 тис. грн., обласна бібліотека для дітей – 19,6 тис. грн.

Проте сьогодні існує потреба у створенні бібліотек нового рівня інтегрованої системи обслуговування для задоволення інформаційних потреб громадян. Ці послуги мають включати доступ до власних цифрових ресурсів бібліотеки – повного тексту, який є або унікальною рідкісною версією

бібліотеки, або документом місцевих легенд. Якість сучасних інформаційних послуг залежить і від каталогізації Інтернет-ресурсів, які наша бібліотека має освоїти найближчим часом. Інші послуги, які необхідно організувати, включають відвідування та послуги для людей із вадами зору та слуху, діяльність публічної бібліотеки з метою надання допомоги в освіті дорослих; електронна доставка документів; доставка документів до місця проживання за допомогою електронної пошти, гарячої лінії та (проект PULMAN , рекомендації ІФЛА) «Запитайте бібліотекаря».

Комунальною установою «Вінницька міська центральна бібліотечна система» проводяться різноманітні види культурно-відпочинкових заходів. В дод. А наведено основні заходи проведені Вінницькою міською централізованою бібліотечною системою в 2020 році.

З кожним роком збільшується кількість активних та інтерактивних масових заходів. Усі заходи покликані сприяти інтелектуальному розвитку міських читачів і жителів, екологічному та економічному вихованню населення, національно-духовному відродженню.

Центральна міська бібліотечна система систематично організовує творчі програми та акції, серед яких слід відзначити:

1. Літературно-мистецькі вітальні: «Червона калина» (центральна міська бібліотека), «Джерело», «Берегиня» (бібліотека №5 для дорослих), «Свічадо», «Родинна світлиця» (центральна дитяча бібліотека), «Дивосвіт», «Гармонія»;

2. Клуби: літературно-інтелектуальний клуб правових знань «Діалог» та клуб правових знань «Довіра»;

3. Літературно-мистецькі гуртки: «Друзі природи», «Писанка», «Рідне слово», «Лялька і книга»; акції: буккросинг «Перетвори світ на бібліотеку», акції «Бібліотека – територія тепла»; «Місячник інтернету»; «Приведи в бібліотеку друга»; «Ви потрібні бібліотеці, бібліотека потрібна Вам!»; «Подаруй бібліотеці книгу»; Читаюча дитина - майбутнє України»; «Відкрий своє серце для добра»; «Єдина родина – єдина Україна»;

«Обдаровані діти – надія України»; «Тепло наших сердець дітям дитячого будинку»; «Добро відкриває серця»; «Ці бібліотеки Ваші – підтримайте їх»; «Про те, чим сповнена душа» [82].

На сьогоднішній день проблемними питаннями щодо належного функціонування бібліотечної галузі міста є:

- недостатня кількість робочих площ та приміщень;
- невисока якість бібліотечного обслуговування;
- незначне оновлення бібліотечних фондів;
- недостатнє ресурсне та технічне забезпечення бібліотек міста.

Проблема якості бібліотечного обслуговування в сучасних економічних умовах є однією з проблем, яку необхідно терміново вирішувати всім бібліотекам. Комплексні читацькі потреби та конкуренція на інформаційному ринку вимагають від бібліотек не лише розширення сфери бібліотечно-інформаційних послуг, а й підвищення їх якості. Складні економічні умови функціонування бібліотеки та постійне підвищення якості бібліотечного обслуговування визначають доцільність впровадження нових ефективних форм управління. Засобом досягнення встановленого рівня якості бібліотечного обслуговування є система управління якістю, яка розроблена та затверджена відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001-2001. Тому необхідно розробити план впровадження системи управління якістю в діяльність бібліотечних закладів міста для підвищення зацікавленості персоналу у якості бібліотечних послуг, підвищення їхньої професійної культури та кваліфікації.

Аналізуючи діяльність бібліотечних установ міста Вінниця доцільно провести SWOT - аналіз та окреслити сильні та слабкі сторони, можності та загрози розвитку бібліотечної сфери. Результати проведеного аналізу представлені у таблиці в дод. Б.

Проведений SWOT-аналіз показав, що мережа бібліотечних закладів міста збережена та функціонує. Можливі варіанти усунення слабких місць і загроз: запровадити систему управління якістю в діяльності міських

бібліотечних агентств; запровадити низку заходів для популяризації бібліотек та забезпечення інформованості громади: звітування перед громадськістю, діяльність із соціальної реклами, поширення даних з моделями роботи. Інформаційні видання, бібліотечне обслуговування, залучення додаткових коштів від благодійних фондів та інших організацій (гранти, спонсорство та спонсорські кошти), діяльність зі збору коштів в кінцевому підсумку вплине на організацію обслуговування та покращить комфорт бібліотеки.

Аналізуючи бібліотечну мережу та показники її діяльності, можна зробити висновок, що в окремих районах міста немає бібліотек, тому рекомендується розглянути можливість пошуку приміщення для бібліотек. І навпаки, бібліотечна галузь не має достатнього фінансування для належного виконання своїх завдань.

## **2.2. Оцінка організаційного забезпечення механізму впорядкування діяльності бібліотечних установ міста**

Координація діяльності бібліотек у Вінниці здійснюється за допомогою різноманітних механізмів, основними компонентами яких є: суб'єкт, об'єкт, метод і форма реалізації, організація, інформація, кадри та матеріально-технічне забезпечення.

Організаційна підтримка механізму координації відділу муніципальної бібліотеки відноситься до системи, що формується державними та недержавними організаціями на різних рівнях управління, і використовує форми та методи, що належать до їх повноважень, для реалізації своїх рішень та визначення рівня бібліотек Вінницької громади.

Ефективний механізм організації та управління має функціонувати відповідно до принципів прозорості, ефективності, економії та ефективності, забезпечувати взаємодію всіх структур, зацікавлених у розвитку бібліотечної галузі. Організаційна структура повинна дотримуватися таких принципів:

ефективність (витрати на утримання організаційної структури повинні бути мінімізовані); оптимальність (забезпечити розумний зв'язок між усіма рівнями управління); ефективність (зв'язок між суб'єктами управління не повинен стати перешкодою для передачі інформації); надійність (інформація, що проходить певний рівень і рівень управління, повинна бути зрозумілою, правильною та надійною).

Організаційний механізм потребує чіткого розподілу праці. Аналізуючи організаційне забезпечення бібліотечного менеджменту на місцевому рівні, ми розглядаємо ефективність суміжних структур, які завдяки своїй взаємодії мають відповідний вплив на саму бібліотечну галузь та соціально-економічні умови території у цілому.

Основним об'єктом координації діяльності Вінницьких міських бібліотек є департамент культури і мистецтв Вінницької міської ради. Організаційну структуру департаменту представлено такою схемою (рисунок 2.2.).

Відповідно до наданих повноважень, основними завданнями департаменту культури і мистецтв Вінниці у розвитку бібліотечної галузі міста є:

- Реалізація загальнодержавного та цільового плану розвитку бібліотечної галузі м. Вінниці;
- Розробити стратегії та оптимальні умови для розвитку бібліотек;
- Створити умови для забезпечення рівних прав громадян у бібліотечному обслуговуванні, придбанні культурних цінностей, поширенні знань та інформації, задоволенні освітніх, інформаційних, культурних та інших потреб користувачів;
- Забезпечення виконання законодавства у сфері бібліотек;
- Координація та підтримка бібліотечних установ Вінницької ЦБС;
- Удосконалювати та модернізувати бібліотечне обслуговування мешканців відповідно до вимог часу;

- Організація проведення різноманітних культурно-масових заходів, бібліотечних фестивалів у м. Вінниці;
- Сприяти матеріально-технічному забезпеченню та розвитку мережі бібліотек міста;

Важіль управління, що впливає та регулює розвиток міських бібліотечних закладів, передбачає виконання функцій планування, організації, координації, коригування та контролю діяльності міської бібліотечної системи.

За своїми завданнями відділ культури і мистецтв виконує ряд функцій, серед яких основними є планування, контроль, координація, організація, стимулювання.

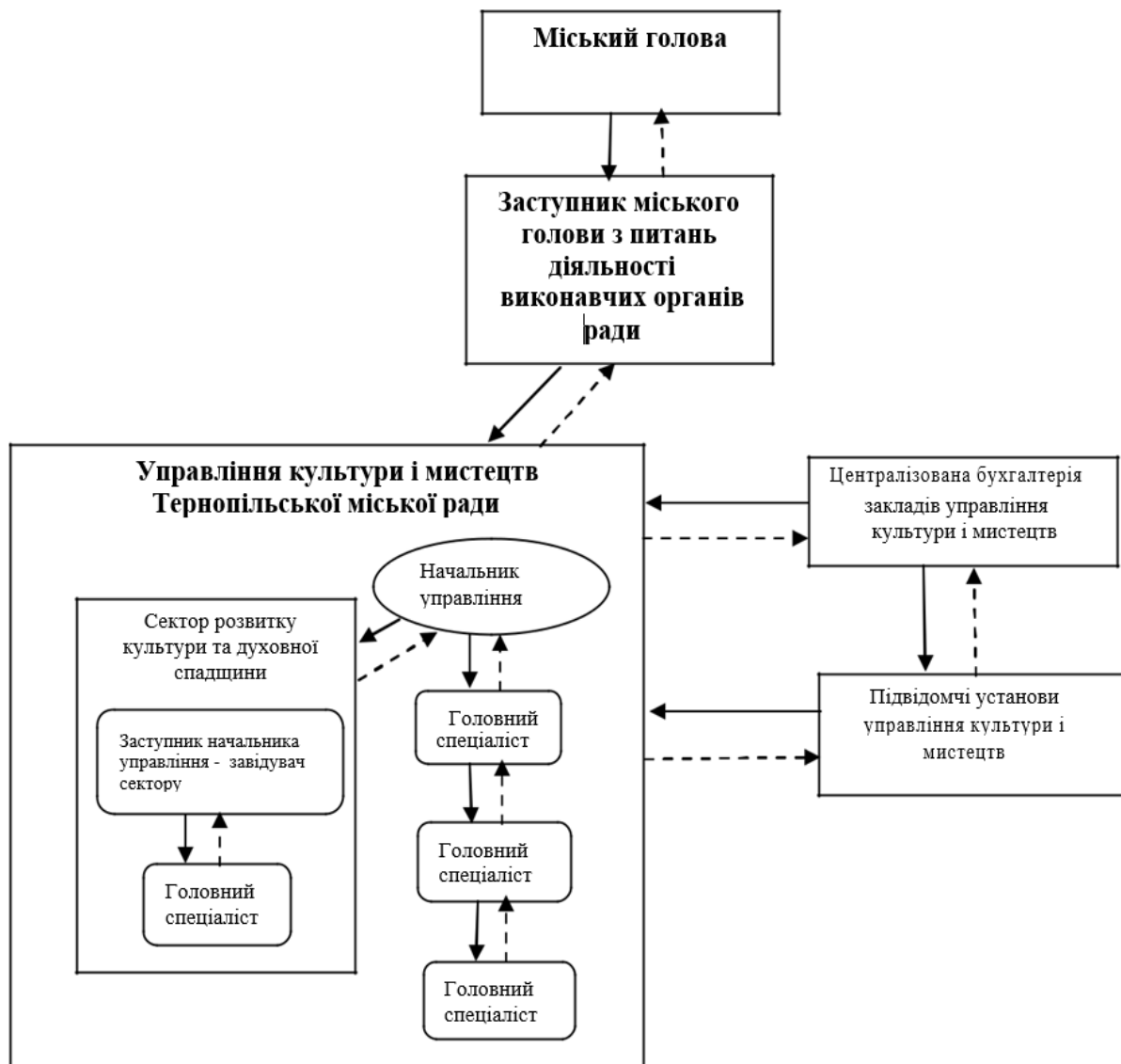


Рис.2.2. Організаційна структура управління культури і мистецтв

У процесі планування функцій і цілей розвитку всіх бібліотечних інфраструктур потрібно поступово визначити та конкретизувати умови реалізації та розподілу всіх ресурсних можливостей. Функції планування включають:

- підготовку пропозиції до проекту плану соціально-економічного та культурного розвитку міста;

- підготовка проекту цільового плану розвитку мережі міських закладів культури.

Функція контролю під час виконання:

- здійснює контроль за дотриманням підвідомчими органами Міністерства культури і мистецтв вимог охорони праці, пожежної безпеки та екологічних вимог;

- контроль за дотриманням виконавчої дисципліни, виконанням розпоряджень начальника відділу культури та мистецтва, нормативно-правових документів Вінницької міської ради;

функція мотивації включає:

- винагорода за творчість, навчання,

- культурно-просвітницька діяльність, а також розробка планів заохочення працівників, які отримали національні нагороди.

У контексті виконання організаційних функцій:

- організація фестивалів, свят, концертів, конкурсів, оглядів професійної та художньої самодіяльності, виставок творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, інших культурно-мистецьких заходів;

- здійснювати організаційне забезпечення роботи атестаційної комісії та проведення атестації працівників культури, відповідно до вимог чинного законодавства;

- організувати підготовчу роботу бібліотечних закладів восени та взимку, проводити поточний та основний ремонт приміщень;



- організація матеріально-технічного та фінансового забезпечення, у межах коштів, що виділяються підвідомчими комунальними підприємствами та закладами культури.

До основних функцій комунального закладу «Вінницька міська центральна бібліотечна система» належать:

- задоволення культурних, освітніх, соціальних та сімейних потреб основних груп користувачів;
- сприяння моральному та естетичному вихованню громадян, підвищенню їх культурного, освітнього та професійного рівня;
- надбання, збереження, ефективного використання та популяризація колекцій;
- покращення бібліотечного обслуговування та комп'ютеризацію бібліотек, розвивати культурно-масову роботу серед читачів;
- поширювати знання, культуру та освіту, надаючи безкоштовне користування книгами та іншими матеріалами, безкоштовний доступ до Інтернету та електронних продуктів.

У складі департаменту культури і мистецтв Вінницької міської ради функціонує управління розвитку культурної та духовної спадщини та відокремлений підрозділ – центральна бухгалтерія департаменту. У структурі управління загалом працює 6 працівників, а саме: начальник відділу, заступник начальника відділу – начальник відділу розвитку культурної та духовної спадщини та 4 головних спеціаліста.

Департамент культури і мистецтва має директора, який призначається на посаду та звільняється з посади міським головою. Відповідальний керує роботою централізованої системи бібліотеки в місті, тобто видає накази, розпорядження, затверджує річні та місячні плани роботи бібліотечної організації, організовує регулярні перевірки, затверджує штатний розпис працівників бібліотечної системи та підготовку до відвідування бібліотеки в осінній, зимовий періоди. Роль відповідальної особи полягає у виконанні

основних видів управлінської діяльності, таких як: організація, планування, керівництво та контроль.

Заступник директора Департаменту-начальник відділу культурно-духовної спадщини забезпечує ефективне виконання роботи відділу у бібліотечній сфері щодо реалізації національної політики, виконує доручення начальника управління, контролює фінансово-господарську діяльність відділу культури та мистецтва, конференції, забезпечує культурну діяльність міста, підготовку та проведення масових заходів тощо.

Головний експерт департаменту призначається міським головою на конкурсній основі. Крім широких функцій, до обов'язків головного експерта входить також координація роботи бібліотечних установ міста та здійснення їх роботи шляхом надання організаційної, методичної та інформаційної допомоги бібліотечним установам, а саме:

- з метою належної підготовки та організації спільної діяльності, надання пропозицій щодо методів та сценаріїв реалізації, підтримки діяльності в ЗМІ, озвучування, допомоги колективам художньої самодіяльності;

- підготовка нормативно-нормативних документів відділу міської бібліотеки, тобто рішення міської ради про затвердження плану розвитку галузі культури, включаючи заходи щодо поповнення фондів міської бібліотеки, комп'ютеризацію бібліотеки, внесення змін до статуту «Центральна бібліотечна система м. Вінниця»;

- надавати консультації та допомогу в атестації бібліотекарів;

- розгляд листів фізичних, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування та адміністративних органів щодо розвитку міської бібліотечної галузі;

- узагальнити та проаналізувати звіт про чисельність, плинність та склад персоналу на керівних та експертних посадах комунальної організації «Вінницька центральна бібліотечна система»; про склад і якість працівників; про національні та публічні бібліотеки, центральні бібліотеки, діяльність

музейної системи, що перебуває у віданні Міністерства культури і туризму України;

- організовує роботу комісії з підготовки до відповідних перевірок міської центральної бібліотечної системи;

- проаналізувати підготовку матеріалів для заохочення та нагородження бібліотекарів та нагородити їх національними нагородами.

У зв'язку з тим, що окрім адміністративної роботи, працівники департаменту культури і мистецтва організували низку культурних заходів (фестивалі, конкурси, виставки, концерти), людських, фінансових та матеріальних ресурсів було недостатньо.

Вінницька міська рада, як орган місцевого самоврядування, що представляє територіальні громади міста, відповідає за загальне управління відділом культури Вінниці. Центральна бібліотечна система м. Вінниці включає 23 бібліотеки міста Вінниці, які безпосередньо керують комунальними закладами через департамент культури і мистецтв Вінницької міської ради.

Вінницька міська рада забезпечує реалізацію національної бібліотечної політики та регулює діяльність бібліотечних установ міста такими методами:

- здійснює адміністративно-організаційні виконавчі функції з організації та розвитку бібліотеки-філії міста Вінниці;

- забезпечує фонди бібліотек, формує та затверджує місцеві бюджети на видатки бібліотек;

- приймає в установленому порядку план розвитку бібліотечної сфери та вживає заходів щодо його виконання.

Виключно на пленарних засіданнях Вінницької міської ради вирішуються питання щодо реорганізації, ліквідації бібліотек, які знаходяться у комунальній власності міста, за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури; затверджується і переглядається статут комунальної установи «Вінницька міська централізована бібліотечна система». Вінницька міська рада вирішує

питання щодо припинення діяльності бібліотечного закладу у разі порушення ним законодавства про бібліотечну справу, вчинення дій щодо порушення їх статутних положень; надання приміщення для розміщення бібліотеки.

Міський голова є вищою посадовою особою у територіальній громаді Вінниці, організовує роботу міської ради, її виконавчого комітету, інших структурних підрозділів у межах закону, контролює її роботу. При здійсненні наданих повноважень міський голова є відповідальним, підконтрольним та підзвітним перед районною громадою, перед міською радою, а також підконтрольний відповідному адміністративному органу при здійсненні повноважень. Міський голова здійснює комплексне керівництво життям Вінниці, вирішує окремі завдання щодо розвитку міської бібліотеки шляхом видання розпоряджень та доручень. Для участі в культурних заходах міста міський голова наймає (укладає за контрактом) керівників державних установ та підприємств, у тому числі керівників комунальних закладів ЦБС м. Вінниці.

Головним виконавчим органом Вінницької міської ради є виконавчий комітет, до складу якого, відповідно до повноважень, входить міська рада, до складу якої входять міський голова, його заступник з питань діяльності виконавчого органу ради, керівник (секретар) міської ради. Керівники комітетів, управлінь та інших органів виконавчої влади, рад та інший персонал. Виконавчий комітет очолює міський голова. Виконавчий комітет міської ради може розглядати та вирішувати питання, які закон виносить на розгляд виконавчого органу ради.

У процесі впровадження механізму координації діяльності бібліотечних закладів міста департамент культури і мистецтва Вінницької міської ради взаємодіє зі структурними підрозділами міської ради, органами управління, громадськими організаціями, творчими об'єднаннями, соціальними та закладами культури (рис. )

## Взаємодія управління культури і мистецтв з установами та організаціями в процесі координації діяльності бібліотечних установ



У структурному розрізі Вінницької міської ради департамент культури і мистецтв співпрацює з департаментом освіти і науки, департаментом стратегічного розвитку міста, департаментом зв'язків з громадськістю та ЗМІ, департаментом фінансів.

Департамент у встановленому законом порядку та в межах своїх повноважень взаємодіє з департаментом культури, релігії та етнічних справ Вінницької державної адміністрації та Вінницькою обласною радою.

Департамент культури, релігії та національності Вінницької державної адміністрації подає щорічні звіти про кількість, склад і потік працівників, які займають керівні та експертні посади, інформаційні та цифрові звіти, що відображають основні показники роботи бібліотек, кількість спільних зустрічей з бібліотекарями і особами, відповідальними за мистецтво, відповідальними за центральну бібліотечну систему та спільну культурну діяльність. Традиційно питання публічних книгозбірень слухає рада директорів департаменту культури, релігії та національності Вінницької державної адміністрації. Департамент культури і мистецтва вносить пропозиції до обласних державних управлінь та нагороджує державними та відомчими нагородами практиків бібліотечної галузі міста.

Департамент культури і мистецтва співпрацює з книговидавцями та письменницькими союзами, що дозволяє їм брати участь у мистецьких заходах, книжкових виставках, зустрічах з письменниками та поетами.

Контакт з управлінням культури і мистецтв Вінницької міської ради зумовлений його функціями.

Наступним елементом, що формує організаційну структуру, є організаційний зв'язок між суб'єктами управління. В організаційній структурі бібліотечної галузі міста є три ланки:

- підлеглі (зверху вниз, від керівника до керівника);
- реорганізація (знизу вгору, від керівництва до керівника);
- координація (сортування на одному рівні, сортування між двома або більше суб'єктами, це не виключає того, що вони зазвичай можуть бути на різних рівнях в ієрархічній системі управління організацією).

Підпорядкованість в організаційній структурі державного управління може включати: виключні повноваження вищого організаційно-правового статусу відомства щодо підпорядкованих органів; пряме та непряме лінійне підпорядкування; упорядковане або функціональне підпорядкування; право схвалення проектів рішень; підконтрольність та підзвітність [7].

Координаційні відносини ґрунтуються на спільних інтересах різних органів державної влади (та органів місцевого самоврядування) щодо узгодження їх управлінського впливу або на одному об'єкті чи різних об'єктах і можуть передбачати створення та діяльність спеціальних координаційних органів, проведення координаційних нарад, регулярний обмін інформацією, в першу чергу планування та облік, прийняття спільних рішень одночасно [7].

Передумовою реорганізації відносин є певна незалежність законодавчо-регулюючої ініціативи, низький організаційно-правовий статус, планово-бюджетна ініціатива, структура та ініціатива співробітників, право висувати і призначати; участь організацій та установ з низьким юридичним статусом, право приймати рішення вищих установ; організації та установи з нижчим правовим статусом мають право консультиватися з проектами рішень, підготовлених установами вищого рівня; право та обов'язки для не виконання незаконних, особливо злочинних наказів [7].

Для нормальної роботи департаменту культури і мистецтв Вінницької міської ради необхідно:

- інформаційний ресурс;
- кадри;
- матеріальна технологічна основа.

Інформація є найважливішим стратегічним ресурсом. Формування якості міської інформаційної інфраструктури є запорукою високого розвитку міської науки, техніки та культурного потенціалу. Публікуючи та регулярно оновлюючи інформацію на офіційному веб-сайті Вінницької міської ради та в ЗМІ, інформація про діяльність Міністерства культури і мистецтв Вінницької міської ради публікується в мережі Інтернет.

Трудовий ресурс - це група людей-державних службовців, посада, утворена ними шляхом призначення або конкурсного відбору, для здійснення певної адміністративно-розпорядчої діяльності в правовій формі. Вимоги до посадових осіб міської ради (працевдатність, освіта, підготовка, кваліфікація, досвід роботи) регулюються законодавством України, зокрема Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та посадовими обов'язками. На апарат департаменту культури і мистецтва покладаються повноваження та обов'язки, покладені на працівників. Можуть встановлюватися та розвиватися різноманітні організаційно-правові зв'язки. Все це для забезпечення ефективної діяльності департаменту культури та мистецтва як цілісної системи.

Відповідно до «Положення про проведення внутрішнього навчання працівників Вінницької міської ради», затвердженого міським головою, «Положення про проведення внутрішнього навчання працівників Вінницької міської ради», проводяться вправи щодо підвищення кваліфікації працівників міської ради. Однак кількість штатних працівників відділу культури і мистецтва не відповідає обсягу роботи.

Матеріально-технічної бази департаменту культури і мистецтв Вінницької міської ради недостатньо для забезпечення її нормальної роботи

(недостатня кількість комп'ютерів, недостатнє освітлення офісів, застаріла оргтехніка, кабінети для обслуговування, місця роботи фахівців тощо). Фінансування установи недостатнє (60% від попиту), яка в свою чергу не в змозі повністю виконати поставлене завдання.

Аналізуючи загальну організаційну систему координаційного механізму діяльності бібліотечних закладів міста, можна виявити, що система є по суті недосконалою – за роботою із зовнішнім середовищем – комунікацію з громадою, залученням додаткового ресурсного фінансування – не відповідають спеціалісти з фаховою підготовкою. Є багато напрямків роботи, за якими можна лише за допомогою громадськості, окремих спонсорів та організацій проводити заходи високого рівня, ремонтувати техніку, знаходити необхідні кошти. На основі налагодженого партнерства ви можете використовувати власні ресурси, які зможуть ефективно сприяти розвитку нових проектів.

Тому необхідно вдосконалювати організаційну систему координації діяльності міських бібліотечних установ, створюючи координаційний комітет розвитку міської бібліотеки, розподіляючи функції та обов'язки, запроваджуючи додаткові функції, не лише залучаючи додаткові ресурси для задоволення потреб міської бібліотеки, а також енергійно розвиваючи партнерські відносини для підвищення статусу та іміджу бібліотеки міста.

### **2.3. Аналіз дієвості механізмів впорядкування діяльності бібліотечних установ міста**

У сучасній суспільно-політичній та економічній ситуації особливого значення набуло управління бібліотечними закладами, як складною сферою: в умовах кризи, в умовах нестабільного розвитку всього суспільства. Механізм координації діяльності муніципальних бібліотечних установ включає:

- розробити цільовий план розвитку бібліотечної системи м. Вінниці;



- розробити конкретні цільові заходи для досягнення цілей;
- керування розвитком бібліотечної системи.

Управління бібліотечною галуззю на місцевому рівні розглядається як набір форм і методів для цілеспрямованого впливу місцевої влади на розвиток бібліотечної сфери через різноманітні механізми.

Розробка стратегії міської бібліотечної галузі та механізму управління її функціонуванням ґрунтується на таких базових документах:

- положення Міністерства культури і мистецтв;
- план економічного і соціального розвитку м. Вінниці на поточний рік, затверджений міською радою;
- план розвитку галузі культури Вінниці на 2015-2020 роки;
- 2015-2020 рр.- план підтримки місцевих авторів та видання книг у ЗМІ;
- план культурної діяльності Міністерства культури і мистецтв на поточний рік, затверджений рішенням виконавчого комітету;
- план роботи відділу культури і мистецтв (місячний, кварталний);
- бюджет міста Вінниці цього року.

Форма і спосіб координації діяльності муніципальних бібліотечних установ затверджуються департаментом культури і мистецтва та забезпечуються порядком підготовки та прийняття рішень, планування, контролю та координації.

Цільовий план розвитку бібліотечної справи області є основою для координації діяльності бібліотечних закладів міста, включно з основами політики та напрямками роботи щодо захисту та розвитку бібліотечної галузі міста.

Рішенням Вінницької міської ради від 15.11.2014 №6/15/18 затверджено Комплексний план розвитку індустрії культури м.Вінниці на 2015-2020 роки, який є стартовим інструментом розвитку бібліотечних закладів (табл. 2.3).

Цей план передбачає організаційні заходи та відповідне фінансування

для комп'ютеризації бібліотеки та поповнення бібліотечних фондів.

Таблиця 2.3.

**Паспорт Комплексної Програми розвитку галузі культури на 2015-2020 роки**

1.	Ініціатор розроблення Програми	Управління культури і мистецтв Вінницької міської ради
2.	Дата, номер, назва розпорядчого документа органу виконавчої влади про розроблення Програми	Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2015-2020 роки» від 9 січня 2014 року № 537-V, Закон України «Про культуру» від 14.12.2010р № 2778-VI, «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (ВВР), 2000, № 23, ст.177), „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 9 січня 2014 року № 537-V, державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека — XXI"
3.	Розробник Програми	Управління культури і мистецтв Вінницької міської ради
4.	Відповідальний виконавець	Управління культури і мистецтв Вінницької міської ради
5.	Учасники Програми	Управління культури і мистецтв Вінницької міської ради
6.	Термін реалізації Програми	2015-2020 роки
7.	Перелік бюджетів, які беруть участь у виконанні Програми (для комплексних програм)	Міський бюджет Обласний бюджет
8.	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми	5 623600 грн.
8.1.	Коштів місцевого бюджету	5 501600 грн.
8.2.	Коштів інших джерел	122 тис. грн.(кошти спецфонду)

Головною метою Програми є реформування фондів центральної бібліотечної системи, створення нового сучасного бібліотечного формату та забезпечення їхньої активної участі в системі безперервної,

диференційованої освіти та самоосвіти в Європі шляхом подальшої інформатизації, збагачуючи тим самим життя громади. Роль бібліотеки у м.Вінниці сприятиме інтелектуальному, духовному, культурному та професійному розвитку вінничан.

Основні напрями реалізації Програми:

- підвищення рівня бібліотечного обслуговування населення, підвищення ефективності використання бібліотечних фондів, підвищення наукового, освітнього та інформаційного потенціалу бібліотеки;
- подальша комп'ютеризація бібліотеки центральної бібліотечної системи міста на базі потужного бібліотечно-інформаційного ресурсного центру;
- інтегрувати бібліотеки центральної бібліотечної системи міста в національний та європейський інформаційні простори;
- створювати власні інформаційні продукти, формувати відповідні інформаційні бібліотеки історико-культурної та національної творчості та інформаційно-пошукові системи, які представлятимуть наше місто у світовому інформаційному просторі та сприятимуть його конкурентоспроможності;
- забезпечити фінансове та матеріально-технічне забезпечення комп'ютеризації бібліотек міста;
- поповнення бібліотечних фондів Вінницької міської центральної бібліотечної системи;
- забезпечити бібліотеку новими книгами вдома та за кордоном.

До основних заходів комп'ютеризації бібліотеки належить забезпечення бібліотеки технічними комплексами та програмними продуктами. На ці заходи планом передбачено виділення з міського бюджету 577 600 грн. (табл. 2.4.).

## Ресурсне забезпечення комп'ютеризації бібліотек м. Вінниця

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Виконання програми				Усього витрат на виконання програми
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	
Обсяг ресурсів, усього, в т.ч. міський бюджет тис.грн.	136,9	146,9	146,9	146,9	577,6

Відповідно до Програми у 2012 році з міського бюджету надійшло коштів в сумі 28,9 тис.грн. на придбання комп'ютерів та комп'ютерної техніки, а у 2013 році – 24,9 тис.грн. Проведений аналіз свідчить, що дана Програма виконується лише на 20%. Загалом бібліотеки отримали у 2014 році 7 комп'ютерів, а у 2015 році – 6 комп'ютерів.

Основними заходами щодо поповнення бібліотечних фондів Вінницької міської централізованої бібліотечної системи на період 2015-2020 років є забезпечення бібліотек мінімумом вітчизняної та зарубіжної книжкової продукції. Так, Програмою передбачено виділення коштів на ці заходи в сумі 1046,0 тис. грн., з них з міського бюджету – 924,0 тис.грн., кошти спецфонду – 122,0 тис. грн. (табл.2.7). Однак в рамках реалізації заходів комплексної Програми бібліотечний фонд книгозбірень у 2018 році поповнився новою літературою на суму понад 60 тис. грн.; у 2019 році надійшло 2510 примірників на суму 58 673 грн. Проведений аналіз свідчить, що поповнення фондів бібліотек книгами і періодичними виданнями не відповідає нормативам, визначеним Програмою, а фінансування здійснюється лише на 25%.

Показники плану характеризують ефективність діяльності державних органів у розвитку міських бібліотечних закладів і підтверджуються національними статистичними спостереженнями, бухгалтерськими та іншими звітами та служать основою для оцінки ефективності виконання плану міського бюджету.

Традиційно питання громадської книгозбірні розглядається на нарадах керівників Міністерства культури і мистецтв. Аналізуючи виконання плану, ми бачимо, що рівень фінансування дуже низький, а контроль з боку влади та органів місцевого самоврядування формальний.

Через серйозний дефіцит бюджету видатки на утримання бібліотечних установ не можуть повністю задовольнити потреби галузі. Повільно впроваджуються заходи щодо формування багатоканального фінансування.

Координація є важливою частиною всіх процесів управління культурним і мистецьким розвитком, охоплюючи широкий спектр заходів для досягнення цілей управління. Місцева влада має забезпечити відповідні організаційні, економічні та управлінські механізми, забезпечити комплекс ефективних заходів для покращення діяльності бібліотек.

Мета є відправною точкою для планування діяльності, основою для встановлення організаційних взаємовідносин, метою є розбудова системи стимулювання, а мета є відправною точкою для процесу моніторингу та оцінки результатів.

Основними цілями розвитку бібліотечної галузі міста з 2018 по 2019 роки департаменту культури і мистецтва є:

- відкриття музею «Літературна Вінниця» на базі міської бібліотеки;
- відкритий фольклорний центр на базі міської бібліотеки;
- відкритий етноцентр, дитяча художня бібліотека, національний музей;
- створити бібліотеку під відкритим небом;
- організація та проведення вперше в Україні книжкового фестивалю «Бібліофест», фестивалю дитячої книги «Дивокрай»;
- ярмарок художньої книжки у м. Вінниці;
- створення на базі міської бібліотеки Першого інформаційного комп'ютерного центру;
- пошук відповідних приміщень;
- атестація працівників бібліотеки.

Цілі, поставлені департаментом культури і мистецтв, в основному досягнуті. У міській бібліотеці створено музей «Літературна Вінниця», який має зал зі сценою для одиночних вистав та виступів письменників, а також музейних експозицій. Експозиція музею зберігає літературну спадщину та духовне багатство письменників, які тут народилися, жили чи просто залишилися на Вінниччині.

У рамках святкування Дня міста Вінниці у вересні щорічно у міській бібліотеці відкривають етноцентр, дитячу художню майстерню, національний музей іграшки.

Щорічний аналіз стану та потреб бібліотек міста показує, що покращення матеріально-технічної бази є одним із найважливіших питань. У 2018 році на потреби міської бібліотеки з міського бюджету виділено 140 тис. грн., а у 2018 році – 300 тис. грн.

З метою належної координації підготовки та розвитку культурно-масових заходів (фестивалів, конкурсів) міської бібліотеки накази видає оргкомітет міського голови, у тому числі діяльність міського голови та виконавчих органів, заступників міського голови, Погоджувальна рада, керівники управлінь та управлінь Вінницької міської ради, представники громадських організацій, творчих спілок.

З метою пошуку талантів та сприяння розвитку творчих здібностей людей, активізації громадян та покращення культурного іміджу міста департамент культури і мистецтв запроваджує нові форми роботи, а саме: показ літературних творів в Українському домі; організація персональної виставки для ознайомлення з Вінницькою міською бібліотекою, зустріч читачів з письменниками Вінницької області та музей «Літературна Вінниччина». Серед багатьох культурно-розважальних заходів, проведених у 2019 році, варто відзначити: Шевченківський вечір «Від серця запалена свічка»; літературні читання «Слухати безсмертний голос Тараса»; день поезії «Вінницька література», літературні читання, з нагоди перепоховання Тараса Шевченка, зустріч з поетами тощо.

Департамент культури і мистецтв Вінницької міської ради активно працює над залученням населення міста до бібліотечно-музейної діяльності. У бібліотеці - «Вінницький літературний музей», згідно з затвердженим графіком, зустрічаються з вінницькими письменниками, відомими діячами м.Вінниці, впроваджують літературне читання, книговидавництво та екскурсії за творами відомих вінницьких письменників.

З метою посилення міжнародного співробітництва та розширення участі м.Вінниці в міжнародних конкурсах та можливостей фінансування за ініціативи та сприяння Міністерства культури і мистецтв було налагоджено дружнє партнерство з Кельце (Республіка Польща). Системні заходи для сприяння культурній освіті, що співфінансуються Європейським Союзом у рамках програми транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2015-2020», від європейських сусідів та інструментів партнерства.

Мета – продемонструвати можливості медіа-фотоальбомів – мультимедійної лабораторії, яку планується створити у м.Вінниці для реалізації вищезгаданого грантового проекту. Основна мета таких медіалабораторій – використання сучасних мультимедійних, комп'ютерних та інших технологій для забезпечення людей освітою, розвитком та розвагою.

Вінницька міська рада в офіційному листі підтвердила, що має намір співпрацювати з Міжнародним комітетом досліджень та обмінів (IREX) у рамках проекту «Бібліоміст». Бібліотекарі зможуть навчатися в обласному навчальному центрі за кошти IREX. Крім того, IREX надаватиме технічну підтримку бібліотеці, забезпечуючи безкоштовний доступ, консультації з місцевими та іноземними експертами з розвитку структур, а також доступ до іноземних бібліотечних матеріалів. У свою чергу, міськрада пообіцяла щомісячно вчасно сплачувати подарованій бібліотеці плату за інтернет-зв'язок, підтримувати належні умови на місцях, відведених для розміщення обладнання відповідно до національних правил охорони здоров'я, забезпечувати охорону приміщень та майна, придбаного IREX та надати їм

страхування або визначення відповідальності; надання коштів для оплати комунальних платежів.

Координація роботи муніципальних бібліотечних установ здійснюється в рамках підготовки та затвердження квартального плану роботи та місячного плану культурної діяльності. Пропозиції вносяться до плану роботи керівництва директором центральної бібліотечної системи до 20 числа кожного місяця. Офіційно затверджений план буде розміщено на сайті Вінницької міської ради, щоб громадськість могла долучитися до процесу управління. Порядок формування квартального плану роботи виконавчого комітету міської ради визначено статтею 3.9 Положення про роботу виконавчого комітету міської ради.

Відповідно до наказу директора Департаменту культури і мистецтва створено атестаційну комісію для оцінювання працівників культури. Атестація бібліотекарів полягає в тому, щоб визначити статус відповідності та кваліфікаційний рівень посад, які вони обіймають або на які претендують, залежно від часу та тривалості бібліотечної роботи, яку вони встановлюють у плані оплати праці відповідно. Уніфікована Тарифна сітка призначена для: посилення творчої професійної діяльності, сприяння професійному розвитку, професіоналізму, ефективності та результативності праці, диференціації заробітної плати, підвищення заробітної плати за якістю та результатами.

Для успішної роботи бібліотеки особливо важливим є надання соціологічної інформації для вивчення її соціального середовища, підвищення якості бібліотечних послуг, визначення читацьких та інформаційних потреб користувачів. У бібліотеках Вінницької ЦБС за допомогою методу анкетного опитування було проведено соціологічне опитування на тему «Бібліотеки очима користувачів». Аналіз відповідей показує, що в оцінці привабливості перше місце займає культура обслуговування, і це помітили 71,0% респондентів, друге – професіоналізм бібліотечних експертів (49,0%), третє і четверте – обслуговування та умови (44,7%), ефективність та якість обслуговування (33,8%). 23,4% респондентів



висловилися за повноту та актуальність фонду, 18,0% – наявність якісного довідково-бібліографічного інструментарію та новітньої пошукової системи, 16,1% – репертуар масової діяльності у фондах книг.

Визнаючи комфорт бібліотеки, користувачі звертають увагу на чистоту, порядок та комфорт — (89,3% респондентів), комфортність роботи — (68,4%), дизайн інтер'єру — (55,5%). Зауваження та пропозиції щодо покращення бібліотечної роботи передусім передбачають поповнення бібліотечних фондів сучасною літературою (українською, світовою), покращення дизайну приміщень, створення електронних каталогів. Основними мотивами відвідування книгозбірні є: цілеспрямовані звернення до певної книги, газети, журналу, теми, автора, твору (таку мотивацію висловили 53,0% опитаних); навчання – 42,6%; самоосвіта – 35,7%.

Опитування показало, що 48,6% респондентів використовували бібліотечні кошти для повного задоволення своїх потреб, а 35,9% респондентів не змогли отримати необхідні видання.

Думки користувачів щодо розвитку бібліотек дуже важливі для оптимізації діяльності організації. Тому таке питання також входить до анкети. 40,8% респондентів вважають, що бібліотеки потрібно розвивати у комплексний бібліотечний центр, який поєднує традиційні та комп'ютерні технології; 28,1% респондентів вважають бібліотеки суто традиційними центрами зберігання документів; 23,1% вважають, що бібліотеки мають перетворитися на електронну бібліотеку та центр інформації, тобто розвиток електронних технологій, 7,5% респондентів вважають, що бібліотека має стати центром дистанційної доставки документів.

Дослідження показало, що більшість респондентів вважає, що бібліотекам необхідно запровадити додаткові платні послуги, зокрема електронну доставку документів та інформацію про замовлення з Інтернету. Аналіз анкети показує, що 60,5% користувачів вважають, що рівень обслуговування клієнтів високий, а 30% вважають, що вони задоволені.

Соціологічне дослідження показує, що фонд бібліотеки частково задовольняє потреби користувачів. Побажання, висловлені користувачами, передбачають покращення дизайну місць, запровадження додаткових платних послуг, створення електронних каталогів, підвищення якості послуг, що надаються користувачам.

За результатами опитувань громадської думки керівництво департаменту культури і мистецтв Вінницької міської ради запропонувало сформулювати план заходів щодо вдосконалення бібліотечної роботи для покращення координаційної системи надання бібліотечних послуг мешканцям та підвищення ефективності.

## **РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ МІСТА.**

### **3.1. Удосконалення організаційного забезпечення координації діяльності бібліотечних установ міста**

Характеристиками ефективності та якості координаційно-організаційного забезпечення діяльності міських бібліотечних установ є, насамперед, здатність управлінських установ усіх рівнів ефективно виконувати свої основні функції. Із прискоренням темпу життя та всіх соціальних процесів сучасні бібліотеки потребують такого режиму управління та структурної конфігурації, які могли б підтримувати інновації системно й безперервно, формувати цілісну систему управління інноваціями в цілому.

У більшості робіт, пов'язаних з дослідженням організації та функціонального механізму управління бібліотекою, автором теоретично доведено необхідність зміни цілей, завдань, функцій, методів та засобів управління. Більшість дослідників вважають, що однією з умов неефективності є обмеженість ресурсів, необхідних для його задовільної роботи, та їх нерозумне використання [4; 5; 10; 13]. Вони вказували на те, що визначення нових цілей, переліку основних функцій, розподіл різноманітних підфункцій мають призвести до змін в організації та функціональній структурі управління бібліотекою [10; 12]. Саме організаційна форма та організаційне забезпечення істотно впливають на успішне впровадження та ефективність інновацій. Для успішної адаптації та впровадження інновацій у конкретному середовищі ми повинні створити сприятливі організаційні умови, тому при формуванні інноваційного плану необхідно обрати організаційну форму реалізації інноваційного плану. Впровадження інновацій вимагає навчання та запозичення зарубіжного досвіду.

Зарубіжний досвід свідчить про ефективність діяльності громадських

організацій-бібліотечних координаційних комітетів або ради директорів, бібліотечних комітетів у виконанні цих функцій. Ці громадські організації є сполучною ланкою між бібліотекою та громадськістю, формують імідж та політику бібліотеки. Досвід США показує, що рада наймає керівників бібліотек та експертів, виділяє їм зарплату, залучає необхідні кошти [19]. Очевидно, що загальна система управління та фінансування публічних бібліотек в Україні повністю відрізняється від американської. Перша відмінність полягає в тому, що в Україні організація бібліотечної системи повністю врегульована на національному законодавчому рівні, починаючи від кількості бібліотек залежно від кількості населення на одиниці території(постанова Кабміну України «Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», № 510 від 30 травня 1997 р.). Загалом в Україні існує національна система управління публічними бібліотеками, на відміну від більшості розвинених країн, де національна публічна система реалізується, коли держава делегує деякі управлінські функції та повноваження спеціально створеним громадським організаціям.

Орієнтація та попит на клієнтів, співпраця з представниками різних відомств вимагають від влади активної роботи у сфері маркетингу та зв'язків з громадськістю. Аналізуючи загальну систему управління міською бібліотекою, можна побачити широку структуру, яка забезпечує різноманітні функції, але ця система має очевидний недолік – у Вінницькій міській раді, департаменті культури і мистецтв, комунальній організації «Вінницька міська центральна бібліотечна система» майже не має експертів із зовнішнім середовищем — стосунками з міськими громадами, спілкуванням, залученням додаткових коштів, співпраці з волонтерами тощо. Тому більше експертів залучити практично неможливо.

Поки що є багато питань, пов'язаних із вивченням потреб громад, розробкою послуг на основі змінних потреб та пріоритетів громад, моніторингом та оцінкою якості послуг.

У процесі реформування системи бібліотечного менеджменту важливим завданням є формування організаційно-управлінської структури, діяльність якої сумісна з процесом сучасної культури і мистецтва, що сприяє реалізації соціальних потреб бібліотеки та реалізації саморозвитку бібліотеки. Культурне поле. Одним із головних завдань має стати подолання проблеми виключення населення з процесу управління цією сферою, яка склалася в попередній період суспільного розвитку, коли воно розглядалося не як активний суб'єкт культурної політики, а як пасивний об'єкт.

Будь-які зміни у координації організаційної структури міських бібліотечних установ мають враховувати, що вони забезпечать кращі умови для досягнення організацією поставлених цілей та підвищать ефективність управління. Досвід демократичних країн переконливо свідчить, що державна політика в гуманітарній сфері ефективна лише тоді, коли громадськість бере участь у її формуванні та реалізації. Державна політика є виваженою, прозорою та ефективною, саме в поєднанні державних та громадських елементів влади. Важливим аспектом підвищення ролі громадян та їх добровільних об'єднань у питаннях соціально-гуманітарного розвитку є участь державних інституцій у формуванні національної політики та законодавчому процесі. Це пов'язано, насамперед, з тим, що неурядові організації є основною організаційною формою громадянського суспільства, а громадяни своєю діяльністю беруть участь у процесі прийняття політичних рішень.

На основі налагодження партнерських стосунків між структурою управління та різноманітними громадськими, недержавними, неприбутковими, благодійними організаціями, фондами, зацікавленими у вирішенні питань розвитку культури, запроваджується світова практика ефективного управління бібліотечною галуззю міста. Такі заходи спрямовані на координацію діяльності для досягнення поточних цілей і стратегічних цілей розвитку бібліотеки міста, а також вирішення соціальних проблем.

Тому, перш за все, необхідно створити постійно діючий дорадчий

орган при департаменті культури і мистецтв Вінницької міської ради — Міжвідомчий координаційний комітет розвитку бібліотеки м.Вінниці, щоб вінницька громадськість могла брати участь у процесі управління бібліотекою. Координаційний комітет має отримати відповідні повноваження органу місцевого самоврядування.

На рис. 3.1 відображено рекомендовану організаційну структуру координації діяльності бібліотечних установ міста Вінниці

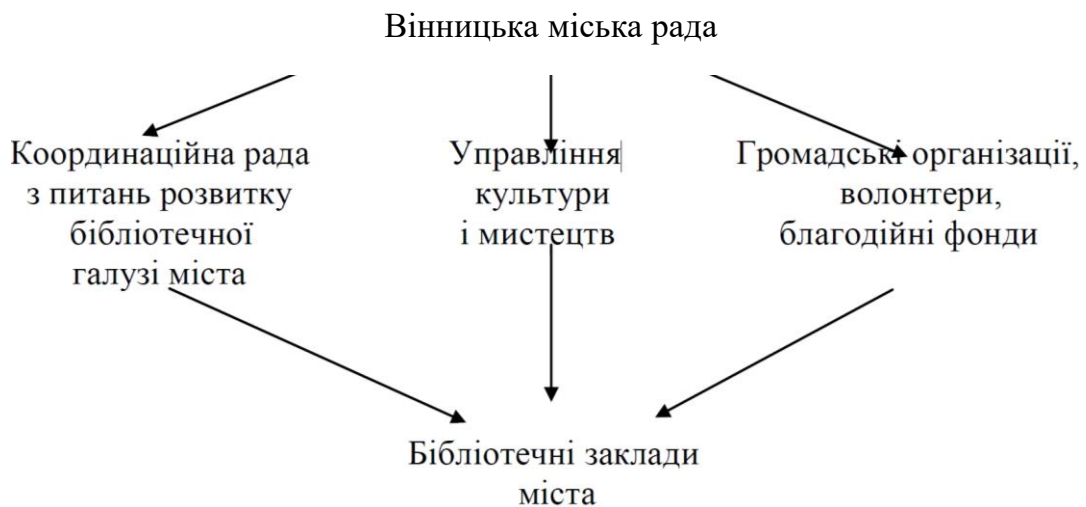


Рис.3.1. Організаційна структура впорядкування діяльності бібліотечних установ міста

Очікувані позитивні результати роботи координаційного комітету: системне та всебічне обговорення найважливіших питань розвитку бібліотек, важливість підтримки бібліотек міста, залучення додаткових ресурсів (матеріалів, окремих осіб), сприяння у вирішенні поточних та стратегічних питань. Насправді, ефективний координаційний комітет корисний не лише для бібліотеки та громади, а й для місцевої влади. Уряд не втратить контроль за діяльністю бібліотеки.

Так, на засіданні міської ради було прийнято рішення про створення координаційної комісії з питань розвитку управління культурно-мистецькою бібліотекою міської бібліотеки, затвердження її штату та положення, а також визначення переліку повноважень і функцій управління. У той же час уряд шукав підтримки для вирішення великої кількості питань функціонування,

розвитку та фінансування бібліотеки.

Координаційний комітет розвитку бібліотечної галузі м.Вінниці сприяє постійному вдосконаленню та розвитку бібліотечних закладів м.Вінниці, забезпечує узгодженість дій виконавчих органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та громадських організацій.

Його діяльність має відповідати Конституції України та законам України, указу Президента України, постановам Верховної Ради України, розпорядженням Кабінету Міністрів України, Вінницької міської ради та Координаційної ради.

Основною метою ради має бути:

- комплексний аналіз та пошук вирішення проблем бібліотечної галузі Вінниці;
- сприяння розвитку бібліотечного обслуговування, забезпечення права користувачів на якісне та своєчасне отримання інформації та бібліотечних послуг, впровадження новітніх інформаційних технологій;
- перетворення бібліотеки у м.Вінниці в інформаційний центр;
- громадські ініціативи підтримки розвитку бібліотечної галузі;
- запровадити інноваційні методи та новітні відносини з благодійними фондами, спонсорами та донорами.

Питання кадрового складу Координаційного комітету є дуже важливим. У будь-якому випадку він повинен містити:

- заступник міського голови, директор Департаменту культури і мистецтв, головний бухгалтер Центрального бухгалтерського управління Департаменту культури і мистецтва з питань діяльності виконавчого органу ради;
- куратор та директор ЦБС м. Вінниці;
- люди, які не мають жодного відношення до певної політики, ідеології, релігії тощо;
- люди, які не мають особистих або ділових конфліктів інтересів (наприклад, бізнес-конкуренти);

- ті, хто здатний і бажає надати фінансові, матеріальні, інтелектуальні та інші ресурси для допомоги бібліотечним установам.

Мережа неурядових організацій, творчих спілок, асоціацій, митців, країн і культурних центрів дає можливість виступати в ролі сильного опонента країни, організовувати лобістську діяльність культурного розвитку, швидко реагувати на погано прийняті рішення та змушувати владу прислухатися на їхню думку.

Основними завданнями координаційного комітету мають бути:

- складання та подання пропозицій щодо розвитку бібліотечної політики Вінниччини;
- удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної діяльності та формування нормативних законопроектів;
- брати участь у формуванні місії та стратегічних цілей бібліотеки і контролювати їх виконання;
- участь у підготовці комплексних та цільових проектів розвитку бібліотек-філій міста, а також інших документів, що стосуються молодіжної політики;
- підтримка громадських кампаній, установ, організацій та представницьких програм, спрямованих на розвиток культури бібліотечного бізнесу;
- координація діяльності та сприяння співпраці між бібліотечними установами міста;
- представляти та захищати інтереси бібліотеки у відносинах з владою;
- розвивати партнерські відносини з представниками інших відомств для підвищення їх статусу та іміджу в громаді;
- просувати додаткові ресурси, які залучають місцеві ресурси;
- контролювати та контролювати використання позабюджетних коштів;
- надавати інформаційно-консультаційну підтримку бібліотеці.

Координаційний комітет має можливість бути ефективним джерелом додаткових ресурсів. До нього можуть входити особи, які володіють такими



ресурсами (наприклад, місцеві підприємці) і можуть ділитися цими ресурсами. Однією з функцій ради має бути публічний контроль за використанням бібліотечних фондів, у тому числі за використанням позабюджетних коштів. Факт наявності такого роду контролю викликає більше довіри, що, у свою чергу, спонукає громаду активніше допомагати бібліотеці. Бізнес є одним із джерел фінансування бібліотек у всьому світі. У багатьох випадках бізнесмени входять до складу ради і допомагають бібліотеці фінансово та матеріально. На жаль, в Україні співпраця між комерційними установами та бібліотеками є переважно спорадичною та потребує подальшого розвитку.

Створення Координаційного комітету з розвитку муніципальної бібліотечної галузі має відбуватися в такі етапи (рис. 3.2):

1. Ініціювати спільне засідання Міністерства культури і мистецтв за участю представників уповноважених органів Вінницької міської ради, центральної бібліотечної системи та зацікавлених сторін для створення координаційного комітету розвитку бібліотек міста, акцентуючи увагу на перевагах для громад, місцевих громад, органів влади та бібліотек, і отримати їх попередню згоду.

2. Підготувати проект рішення міської ради «Про утворення Координаційної ради з розвитку бібліотечного відділу міста» та її кадрові пропозиції, пояснювальні записки щодо зручності утворення ради та офіційно подати проект на розгляд міської ради.

3. Відслідковування процесу розгляду та затвердження рішення міської ради.

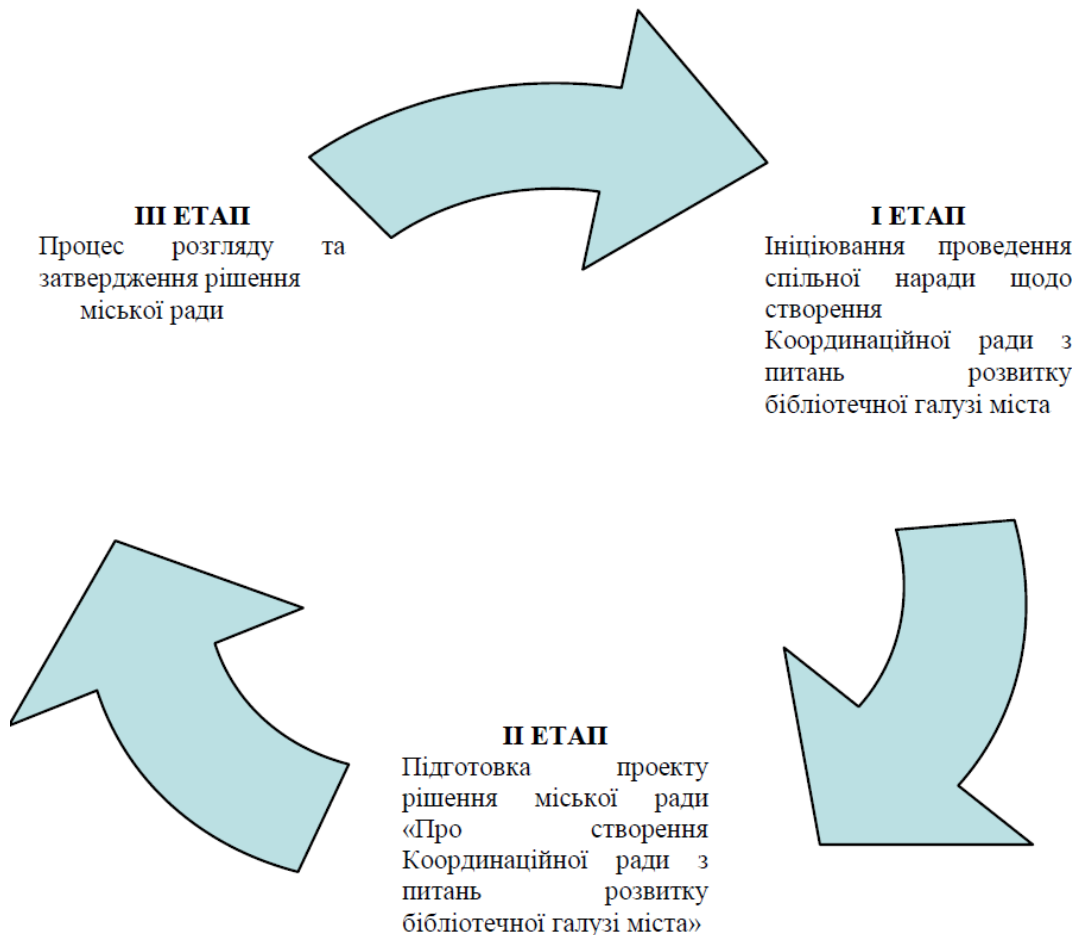


Рис.3.2 Етапи створення Координаційної ради з питань розвитку бібліотечної галузі міста

Очікувані результати створення Координаційного комітету включають:

- доступність та якість бібліотечних послуг;
- ефективне використання ресурсів та підтримка громадських ініціатив;
- здійснювати громадський контроль за використанням ресурсів, виділених бібліотечним установам;
- повністю перерозподілити соціальну відповідальність влади та громадськості за розвиток бібліотечної системи;
- налагодити тісну співпрацю з видавництвами та книжковими організаціями;
- муніципальні бібліотечні установи беруть участь у розробці та реалізації спільних проектів

Координаційний комітет має здійснювати свою діяльність відповідно до чинного законодавства. Така робота ради дасть можливість:

- доводити до органів державної влади побажання представників різних соціальних груп і категорій населення з різними соціальними інтересами;
- забезпечити зворотній зв'язок і визначити весь спектр потреб для конкретних питань;
- забезпечити здійснення громадського контролю за управлінням розвитком бібліотечної системи міста.

Створений Координаційний комітет має бути організацією та сполучною ланкою між Вінницькою міською владою, громадськими організаціями та бібліотеками.

### **3.2. Напрямки удосконалення функціонального механізму впорядкування діяльності бібліотечних закладів міста**

Сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечної бази міста значною мірою залежать від того, як державна та місцева влада керують підпорядкованими установами для забезпечення їх життєдіяльності, а також від національної та регіональної політики у бібліотечній сфері. Проблеми ефективності бібліотечної діяльності та якості інформації, а також бібліотечного обслуговування набули особливого значення і стали одним із пріоритетних напрямків. Ці проблеми активно вирішуються у світовій практиці та в різних типах бібліотек України. Бібліотеки все частіше змушені демонструвати результати своєї діяльності владі та громадськості. Щоб переконати громадськість у високоякісних бібліотечних послугах, які потребують постійного оновлення ресурсів, необхідно досліджувати та впроваджувати методи визначення ефективності бібліотечної роботи. Вони нададуть надійні та вимірні докази для потреб бібліотеки.

Ефективність координації діяльності міських бібліотечних закладів залежить від чіткого розподілу повноважень та відповідальності між місцевими та центральними органами виконавчої влади. Управлінські рішення мають прийматися за участю всіх учасників цього процесу: офіційно

уповноважених національних інституцій, експертних спільнот громадян. Необхідно замінити систему державного управління в гуманітарній сфері на державне управління, державне управління відіграватиме головну роль, а органи державного управління мають продовжувати виконувати функції виконавців демократичного прийняття рішень. У багатьох випадках думки та механізми вирішення одного і того ж питання всіх сторін не завжди узгоджуються, тому рішення мають прийматися на основі узгодження позицій та суспільних інтересів у рамках довгострокового діалогу. Для налагодження такого діалогу у Вінницькій міській раді буде створено дорадчий орган - Координаційну (Довірчу раду), яка відповідно до розподілу повноважень виконуватиме певні функції, делеговані їй Вінницькою міською радою, та допомагатиме мешканцям вирішити ряд проблем бібліотечної галузі.

Цілеспрямованість створення координаційних рад підтверджує світова практика їх функціонування. В Україні цей механізм співпраці влади та інститутів громадянського суспільства ще формується (особливо на регіональному рівні), а діяльність небагатьох уже створених рад є більш формалізованою та не впливає на формування та реалізацію бібліотечної політики.

Державне управління у бібліотечній сфері - це саме та модель управління, яка найбільше відповідає принципам децентралізації та демократизації управління, в якій головну роль відіграватиме суспільство, а органи державного управління повинні залишатися виконавцями рішень, прийнятих у демократичній манері. Бібліотеки міста повинні пропагувати ідеї та завдання органів місцевого самоврядування серед громади, зокрема, інформувати про завдання та роль населення у створенні соціального контролю за діяльністю органів влади. Органи виконавчої та місцевої влади мають залучати до розробки та реалізації бібліотечної політики широке коло громадських структур.

Ефективне виконання будь-якої функції неможливе, якщо Координаційна рада не має достатніх повноважень для виконання відповідних завдань. Наступним кроком у підвищенні ефективності дорадчого органу має стати впорядкування його діяльності.

Усі члени Координаційної ради повинні мати актуальну інформацію про бібліотеки міста:

- стан фінансового забезпечення бібліотек;
- якість послуг, що надаються бібліотечними закладами;
- потреби користувачів;
- що робить Координаційна рада в цьому напрямку та які очікуються результати;
- отримання та розподіл благодійної допомоги.

Важливо орієнтуватися в системі, щоб мати можливість ефективно впливати на неї. Основне питання, яке виникає при створенні таких управлінських структур, стосується змісту їх діяльності, перерозподілу та закріплення функцій і компетенції між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бібліотеками.

На нашу думку, основними функціями органів державного управління у сфері бібліотечної діяльності на місцевому рівні мають бути:

- формування та реалізація державної політики у сфері бібліотечної справи;
- розроблення управлінських рішень;
- підготовка аналітичних матеріалів для органів місцевого самоврядування та депутатів про стан бібліотечної галузі міста;
- підготовка проектів і програм, спрямованих на покращення діяльності бібліотек міста;
- постійне інформування органів влади про діяльність бібліотек шляхом організації виступів, доповідей на засіданнях воєводських та міських рад;
- систематичне опитування громадської думки на основі соціологічних досліджень та моніторингу;

- систематичні консультації із середовищем під час формування та розробки бібліотечної політики, що має позитивно вплинути на ефективність майбутніх рішень органів влади;

- ініціювання змін у сфері нормативно-правового забезпечення бібліотечно-інформаційної галузі, що сприятиме впровадженню міжнародних стандартів та трансформації вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери відповідно до європейських та світових концепцій;

- участь у плануванні та здійсненні заходів, спрямованих на залучення додаткових ресурсів;

- громадський моніторинг використання коштів, отриманих у вигляді благодійності, та інших джерел, не заборонених законодавством;

- загальний нагляд за діяльністю бібліотеки та використанням позикових ресурсів;

- забезпечення зв'язків бібліотечних установ міста Вінниці.

Практика показує, що координаційні ради мають виконувати функції, спрямовані не лише на внутрішню діяльність бібліотек, а й на зовнішню взаємодію з державними та органами місцевого самоврядування, некомерційними та підприємницькими організаціями. Остання функція забезпечення таких зв'язків є особливо важливою з точки зору бібліотечної адвокації, оскільки вона не лише залучає додаткові ресурси для муніципальних бібліотек, а й значно розширює спектр послуг, які пропонують бібліотеки. Відомо, що успіх адвокації значною мірою залежить від вміння створювати коаліції та залучати зацікавлених сторін – читачів, партнерів та прихильників бібліотек. Тому Координаційна рада (Опікунська рада) може стати ефективним інструментом адвокації, оскільки її члени захищають права та представляють інтереси бібліотечної галузі м.Вінниці. Ефективна адвокація - це не лише взаємодія з владою, адвокація тісно пов'язана із збором коштів, діяльністю зі зв'язків з громадськістю, стратегічним партнерством та багатьма іншими видами діяльності. Паблік рілейшнз - одна з функцій менеджменту, яка допомагає налагодити та

підтримувати комунікацію з метою виявлення спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння та співпраці між організацією та суспільством.

На сьогоднішній день напрямки та види діяльності бібліотек регламентовані і визначені Наказом Міністерства культури і туризму від 29.12.2008 р. №1631/0/16-08 «Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи». Цей документ зобов'язує бібліотекарів (у рамках оплати праці) виконувати такі заходи: поповнення бібліотечного фонду; бібліотечна обробка та каталогізація документів; організація бібліотечного фонду; надання послуг користувачам; надання довідково-бібліографічних послуг; наукових; реклама бібліотечних послуг; редагування та публікація; роботи з організації та управління роботою. Реалізація решти видів діяльності, які не входять до нинішнього переліку, є досить проблематичною, оскільки вона не буде оплачуватися з державних коштів, а також необхідно враховувати вкрай обмеженість людських ресурсів. Тому бібліотеки не можуть дозволити собі мати PR-менеджера, спеціаліста-волонтера, спеціалістів з фінансування, моніторингу та оцінки. Фандрейзинг - відносно новий вид діяльності, який не був раніше притаманним для соціально-економічної реальності нашої країни. Фандрейзинг (англ. - fundraising, від fund - фонд, raising – піднімання).

Іноді вживається як «фандрайзинг» - збирання коштів індивідів та організацій на реалізацію соціально-значущих (переважним чином) проєктів, які можуть бути спрямовані на вирішення проблем в бібліотечній галузі міста Вінниці [20].

До фандрейзингу та побудови зв'язків із громадськістю слід залучати людей небайдужих, креативних, які вміють експериментувати, знати та використовувати різноманітні методи спілкування, постійно вдосконалювати свої навички, працювати над собою та вміти активно користуватися державною допомогою.

Як кількісні, так і якісні показники мають свідчити про ефективність роботи Координаційної ради та громадської організації. Важливим

показником роботи має стати підвищення оцінки діяльності бібліотек у суспільстві, збільшення кількості партнерів, помічників-волонтерів, отримання додаткових коштів.

Основним напрямком удосконалення функціонального механізму координаційної діяльності у бібліотечній сфері міста є запровадження постійного моніторингу якості бібліотечного обслуговування, який має базуватися на гарантованій державою системі державних соціальних стандартів культурного обслуговування.

Дослідження якості бібліотечних послуг для користувачів не тільки дозволить контролювати якість та дасть основу для аналізу та важливих управлінських рішень, але й допоможе у виборі стратегії бібліотеки міста, а також визначить шляхи впливу різних факторів на роботу бібліотеки міста, якість цих послуг.

Враховуючи специфіку фандрайзингової діяльності, пропонуємо її алгоритм, який охоплює розвиток проекту від створення ідеї в неприбутковій організації до її реалізації та встановлення зворотного зв'язку з донором (рис. 3.2).



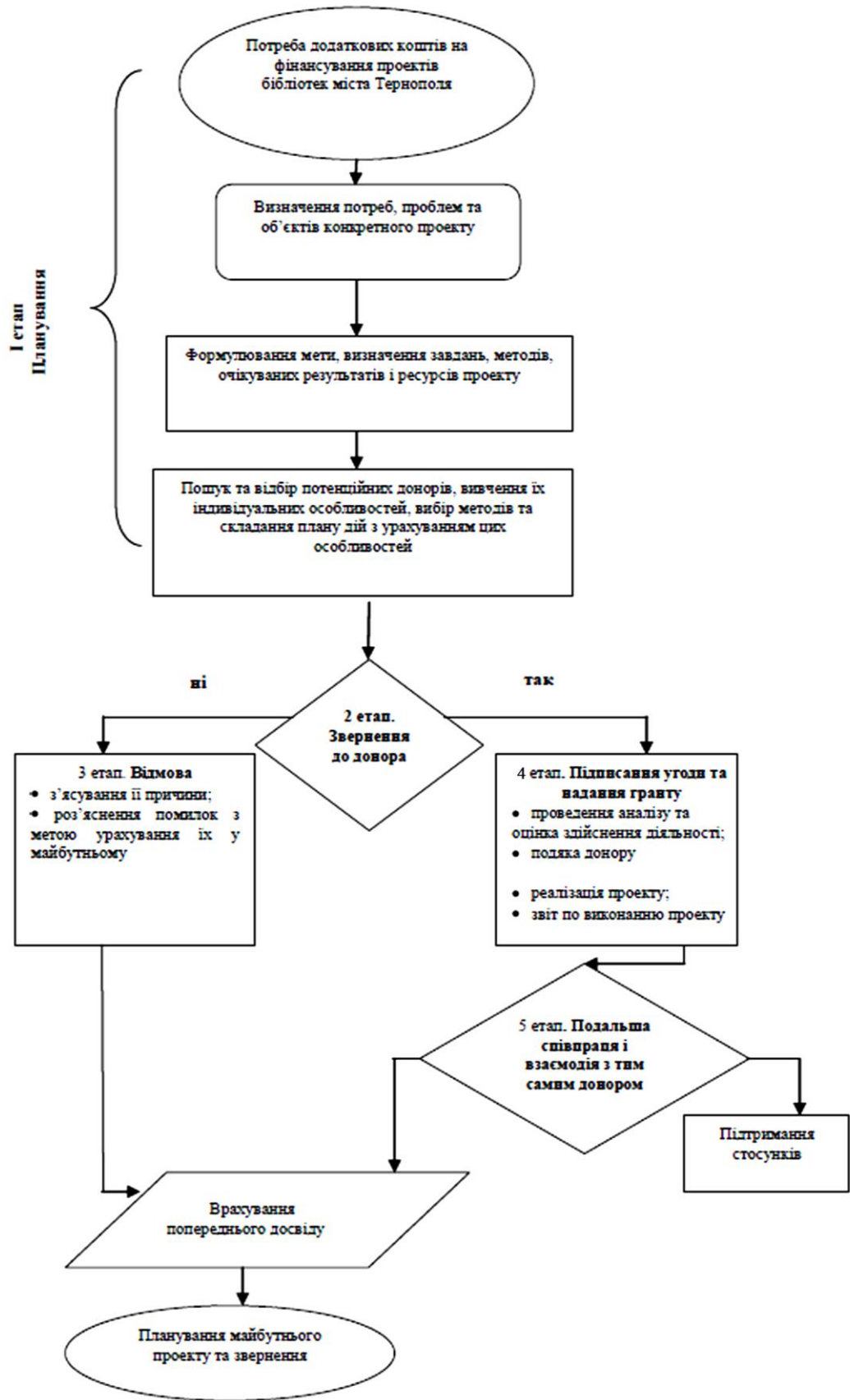


Рис. 3.2 Алгоритм проведення фандрайзингової діяльності в бібліотечній сфері міста Вінниці

Бібліотеки централізованої бібліотечної системи, як правило, фінансуються з місцевого бюджету, тому матеріальне забезпечення та розвиток цих закладів залежить від ступеня задоволеності населення та місцевої влади їхніми послугами.

Моніторинг якості бібліотечних послуг має забезпечити комплексний підхід до якості базових бібліотечних послуг з урахуванням позиції споживача, сучасних професійних вимог та факторів, що впливають на якість бібліотечних послуг (рис. 3.3).

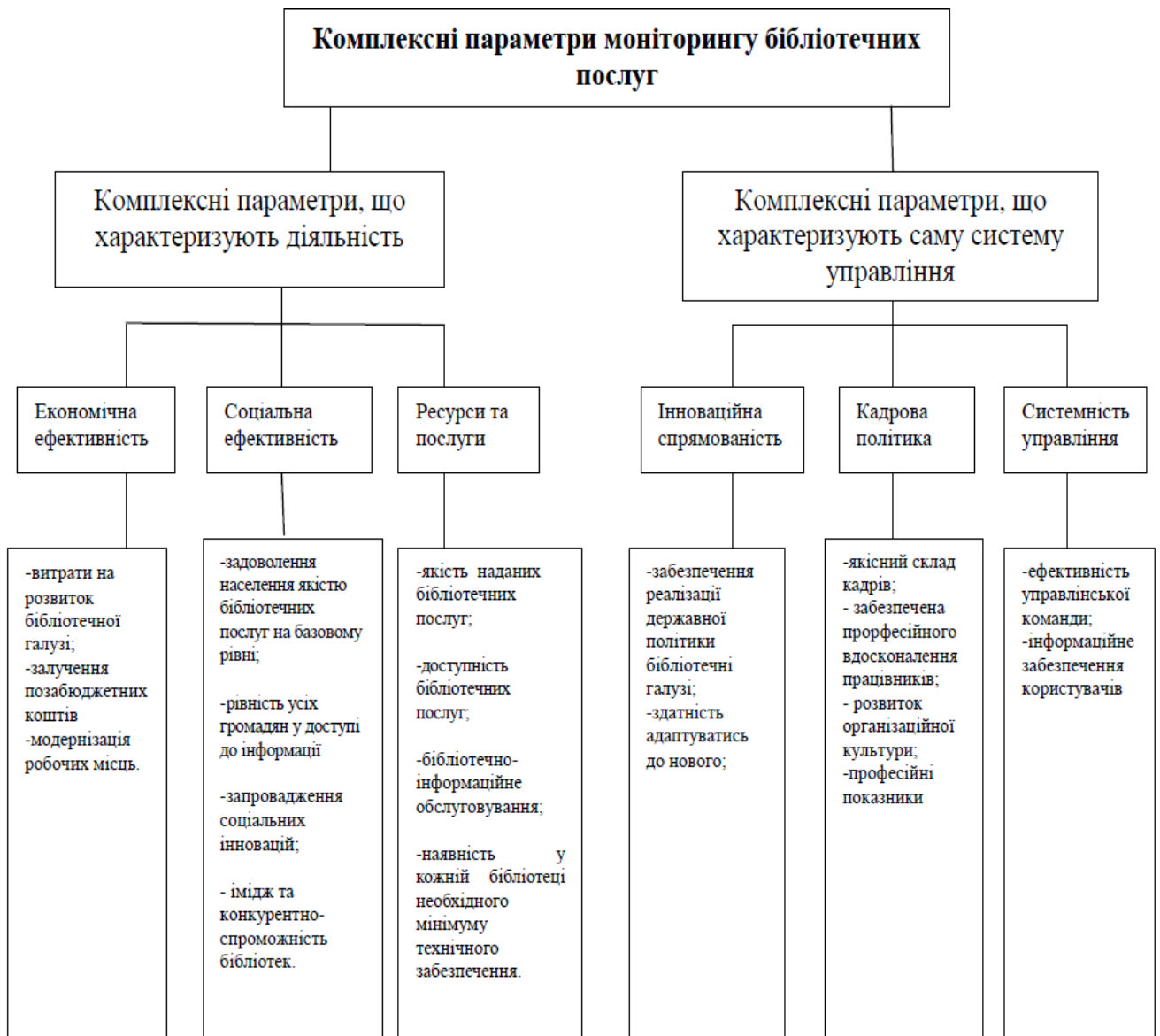


Рис. 3.3 Комплексні параметри моніторингу бібліотечних послуг

Основні параметри моніторингу послуг бібліотек мають відображати роботу бібліотечної системи в цілому та системи управління, тому їх можна розділити на групи:

- параметри, що характеризують діяльність;
- параметри, що характеризують саму систему управління;
- задоволеність населення якістю бібліотечних послуг на базовому рівні;
- наявність бібліотечних послуг;
- рівність усіх громадян у доступі до інформації;
- максимально відкритий доступ до ресурсів бібліотеки;
- наявність у кожній бібліотеці необхідного енциклопедичного мінімуму, основного зібрання творів вітчизняної та світової класики;
- наявність необхідної мінімальної технічної підтримки в кожній бібліотеці тощо;
- впровадження соціальних інновацій.

Кожен із комплексних параметрів має характеризуватися низкою критеріїв, наприклад, параметр «Політика кадрів» слід оцінювати за такими критеріями:

- розвиток організаційної культури;
- якісний персонал;
- забезпечення підвищення кваліфікації працівників.

Схема впровадження системи управління якістю має бути такою:

- створення робочої групи;
- визначення місії та стратегії муніципальних бібліотек;
- призначення уповноваженого з якості;
- складання плану роботи;
- підготовка документів системи менеджменту якості;
- впровадження системи управління якістю;
- аналіз якості роботи та її результатів.

Якість інформаційно-бібліотечної роботи визначається на основі

національних та міжнародних стандартів, громадської оцінки бібліотечних послуг. Тому при виборі параметрів моніторингу бібліотечних послуг слід враховувати, що параметри якості значною мірою залежать від виду послуг та соціальних завдань, які вирішуються з їх допомогою. Теоретичною основою діяльності, спрямованої на підвищення якості продукції та послуг, є положення концепції управління якістю.

Зміст даної концепції полягає у створенні моделі удосконалення діяльності бібліотечної системи міста на основі міжнародних стандартів серії ISO 9001. Державний стандарт надання безоплатних послуг бібліотечними закладами культури, затверджений наказом Міністерства культури України від 15.10.2013р. №983 визначає основні вимоги щодо забезпечення державою необхідного рівня доступності і якості надання населенню безоплатних послуг закладами культури у сфері культури та їх зміст, обсяг, норми і нормативи, показники якості (табл.3, дод. В).

Потребує істотного вдосконалення «Перелік платних послуг, які можуть надаватись закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності» Пропозиції щодо можливого переліку платних послуг представлені в табл. 4. дод. Г

Суперечності у правовому полі, внесення не завжди виважених та виправданих змін у нормативно-правову базу перешкоджають стабільній роботі бібліотек у наданні платних послуг користувачам. Розвиток цих послуг потребує не лише осмислення, планування, активності з боку працівників, а й сприятливих умов для максимального залучення позабюджетних коштів та їх ефективного використання, відповідного правового забезпечення цієї діяльності, що стимулювало б власну установу до економічної діяльності, заохочувати її команди і в кінцевому підсумку працювати на користувача.

Тому вдосконалення функціонального механізму координації діяльності бібліотек міста має відбуватися за умови активізації громадянського суспільства, передачі делегованим органам місцевого

самоврядування функцій та достатньої кількості коштів для їх реалізації, чіткого розподілу повноважень та відповідальності між органами управління муніципальними бібліотеками, запровадження постійного моніторингу якості бібліотечних послуг, що надаються населенню.

### **3.3. Удосконалення інформаційного забезпечення координації діяльності бібліотечних установ міста.**

Неможливо переоцінити роль інформації в державному управлінні. Вона є предметом управлінської роботи, засобом обґрунтування управлінських рішень, без якого неможливий процес впливу підсистеми управління на керованих та їх взаємодія.

Управління та координація роботи муніципальної бібліотечної системи пов'язані з використанням інформаційних ресурсів та інформаційних процесів.

З поширенням у світі нових комп'ютерних та інформаційних технологій інформація стає важливим чинником розвитку суспільства, як найважливішого стратегічного ресурсу розвитку суспільства. Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження нових технологій у всі сфери суспільного життя є одним із пріоритетних напрямів політики держави.

Координація діяльності муніципальних бібліотечних установ призводить до функціонування численних зв'язків (або потоків) інформації, що виникають в інформаційних процесах. Загалом їх можна розділити на дві групи:

- інформаційні посилення в дощці (внутрішні);
- інформаційні відносини, які встановлюються за межами управління з метою отримання необхідної інформації для його функціонування (зовнішні).

Формування інформаційного іміджу міста відіграє важливу роль у стратегії його розвитку, і пріоритетом тут є створення позитивного іміджу. Надійним способом досягнення цієї мети є використання сучасних технологій та інструментів для інформування міської влади про її органи

виконавчої влади та суспільне життя, зокрема Інтернет, електронну систему зв'язків з громадськістю (e-PR) тощо.

Глобалізація та розвиток інформаційного суспільства стрімко змінюють обличчя сучасного світу, і хоча загально визнаного визначення інформаційного суспільства немає, більшість експертів сходяться на думці, що його сутність визначається низкою взаємопов'язаних процесів:

- інформація та знання стають важливим ресурсом і реальною рушійною силою соціально-економічного розвитку;
- ринок інформації, як виробничий фактор, формується поряд з ринками природних ресурсів, праці та капіталу;
- швидко зростає частка галузей, що забезпечують створення, передачу, обробку та використання інформації;
- розвиток та активне впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери діяльності кардинально змінює моделі суспільного життя та дозвілля [15].

Звертаючи увагу на те, що міська бібліотека багата на інформацію, удосконалення механізму управління тісно пов'язане з необхідністю впровадження новітніх методів та інструментів управління в інформаційний механізм, що забезпечує координацію діяльності міських бібліотечних установ. Наявність повної та актуальної інформації про стан, проблеми та перспективи розвитку бібліотек, наприклад, Тернополя є основною умовою прийняття ефективних управлінських рішень. Створення IT-системи є однією з ключових проблем управління. Бібліотеки все більшою мірою ініціюють участь суспільства в соціально-економічних і соціальних реформах, а також освітній, культурно-мистецькій діяльності, сприяючи тим самим пробудженню та розвитку громадянських ініціатив. Тому одним із основних показників діяльності відділу культури і мистецтв є повнота, точність, оперативність та комфортність послуг, які надають бібліотеки міста.

Основними напрямками вдосконалення інформаційного забезпечення координації діяльності бібліотечної галузі міста можуть бути:

- удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної діяльності з метою забезпечення гарантій соціальної інформації та бібліотечного обслуговування, гарантій розвитку бібліотеки з урахуванням сучасних вимог та взаємозв'язку із суміжною правовою сферою, відсутність чіткої ієрархічної єдності нормативно-правових актів;

- удосконалення конкретних та ефективних механізмів реалізації прав громадян до інформації про бібліотеки міста, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;

- посилення присутності бібліотек у світовому інформаційному просторі;

- запровадження електронного документообігу між централізованою бібліотечною системою міста, бібліотеками та управлінням культури і мистецтва, що дозволить скоротити терміни оформлення документів та посилити контроль управління культури за станом їх виконання.

Інформаційна система бібліотечної сфери формується багатьма факторами. Її розвиток синхронізовано з розвитком науки і практики, а розвиток інформаційних технологій дозволяє розробляти принципово нові підходи до вирішення проблем, зокрема вдосконалення інформаційної системи в галузі, обробку інформаційних процесів, створення єдиного простору культурної інформації та вироблення єдиних методів її використання та поширення; налагодження інформаційних взаємодій інформаційних брокерів для задоволення інформаційних потреб бібліотекарів.

Поліпшення інформаційного забезпечення бібліотечної галузі міста неможливе без використання інноваційних інформаційних заходів, які б надавали актуальну інформацію про роботу бібліотечних закладів міста Тернополя, можливість пересування територією, планування поїздки до бібліотек міста.

Сьогодні від суб'єктів, відповідальних за координацію діяльності бібліотек міста, вимагається якісно новий підхід. Одним із таких

інструментів є розробка та створення на сайті Департаменту культури і мистецтв повноцінного електронного інформаційного продукту про бібліотечне життя міста, який би включав розділ «Міський бібліотечний простір» та став би вітриною та путівником для реципієнтів культури, у тому числі бібліотечної галузі. Цей розділ має бути спрямований на надання населенню повної та якісної інформації про діяльність муніципальних бібліотек.

Матеріальною основою інформаційної діяльності повинні бути технічне оснащення, локальна мережа, програмне середовище та можливість представлення інформації в Інтернеті. За таких умов система інформаційного забезпечення буде повною, а інформаційна діяльність характеризуватиметься максимальною повнотою, достовірністю, своєчасністю та своєчасністю наданої інформації. Створення цього ресурсу забезпечить доступ до різноманітної актуальної, важливої та необхідної інформації як для діячів культури, так і для споживачів культури.

Цей електронний інформаційний продукт має бути розроблений на єдиному програмному забезпеченні на основі єдиних правил тематичної організації таблиць зібраної інформації та за допомогою узгоджених методів аналітичної та синтетичної обробки інформації та он-лайн доступу. Створення та підтримка власного сайту стане потужним інструментом бібліотечно-інформаційного обслуговування вінничан. Створення веб-сайту також означає рекламу діяльності та послуг бібліотеки в міжнародному співтоваристві, впровадження можливості обміну інформацією в Інтернеті та пошукових системах, представлених на веб-сайті, та сприяння обміну професійною інформацією між бібліотекарями.

Особливістю створення цієї інформаційної системи галузевої інформації має стати поєднання різноманітних форм її подання, що дозволить досягти високого відсотка використання. Реалізація вищесказаного, швидше за все, передбачить, що такий електронний інформаційний продукт разом із підключенням до Інтернету значно



покращить доступ фахівців галузі до сучасної актуальної інформації, створить умови для її необмеженого використання.

Створення бібліотечного ресурсу стане можливістю об'єднати бібліотечний потенціал міста, а за підтримки влади зберегти історичні традиції та втілити нові можливості дизайну «у життя».

Професійний бібліотечний простір, який ми створюємо, визначає: закритість бібліотека чи ні; прийдуть до нього користувачі чи ні; чи захищатиметься громада у разі нагальної потреби; чи зможе заклад отримати гідне фінансування з бюджетних та спонсорських джерел; яким буде рівень поваги та іміджу бібліотеки та її працівників серед місцевої громади.

Сьогодні бібліотечні заклади міста Вінниці є центрами культури, які задовольняють інформаційні потреби користувачів, забезпечують міжособистісне спілкування практично всіх мешканців зони обслуговування, організують їх культурне дозвілля. Тому вони мають враховувати інтереси людей, поступово стаючи невід'ємною частиною інфраструктури міста. Муніципальна бібліотечна система не може існувати, якщо населення не зацікавлене в ній і не готове її підтримувати.

Сприятливими умовами для створення сайту є низка важливих факторів.

Вінниччина – це літературний регіон, місто перспектив і можливостей. Він насичений культурним життям. Це єдине місто, де масштабно проходять унікальні бібліотечні фестивалі, такі як «Бібліофест», «Джура фест», «Дивокрай», фестиваль ляльок.

Вінниця – місто співпраці та інновацій. Перше місто в Україні, яке встановило рекорд бібліотеки за найбільшою рукотворною книгою велетня «Казки з країни чудес». Місто залучає інвестиції в культуру через реалізацію грантового проекту «Інвестиції в культуру. Системна діяльність, що сприяє культурній освіті». Проект фінансується Європейським інструментом сусідства та партнерства в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2015-2020». Відповідно до

проекту, у м.Вінниці буде створена мультимедійна лабораторія, яка стане центром обміну інформацією, знаннями та досвідом. Враховуючи кількість вишів, м.Вінницю називають студентським містом і вона посідає перше місце в Україні за кількістю студентів на душу населення.

У м.Вінниці бібліотеки за допомогою громадськості перетворилися на нові культурно-інформаційні типи, які включають експозиції, виставки та колекції. У муніципальних бібліотеках діють: літературний музей «Виноградник», відкрито етноцентр, де відвідувачі зможуть ознайомитися з культурою тубільців, центр дитячої творчості; відкрито національний музей іграшки.

Проте помітна відсутність інтересу громади до бібліотечного життя. Мешканцям та гостям міста не так просто дізнатися про заплановані заходи, які відбуваються безпосередньо в бібліотеках чи в інших частинах міста. На нашу думку, це пов'язано з багатьма факторами, серед яких:

- нерівномірне розміщення бібліотек міста в районах м. Вінниці;
- відсутність інформації про послуги бібліотек, заплановані культурні заходи;
- доступ до місць проведення запланованих заходів.

Тому інформація має бути важливим важелем у формуванні привабливого іміджу бібліотечної сфери з точки зору її прозорості та доступності.

Бібліотеки міста пропонують молоді унікальні можливості для оволодіння культурними спеціальностями, що робить місто прогресивним центром культурної освіти.

Основні показники якості веб-сайту мають включати:

- глибина змісту;
- зручність навігації;
- стабільність інформаційних ресурсів;
- ефективність оновлення інформації;
- доступність для користувачів;

- рівномірна конструкція всіх секцій.

Розділ бібліотеки повинен містити матеріальні та нематеріальні рубрики, а саме:

- відомості про бібліотечну систему міста Вінниці (структура, керівництво, графік роботи бібліотек);
- карта мережі муніципальних бібліотек;
- презентація бібліотечних послуг;
- бібліотечні проекти;
- анонс культурних заходів у бібліотеках міста;
- корисні посилання;
- запитання та відповіді.

Цей інформаційний ресурс дасть можливість мешканцям ознайомитися з місцем розташування бібліотеки, послугами, зонами роботи, заходами та програмою заходів (фестивалі, майстер-класи, літературні читання, виставки тощо).

Працюючи над створенням ефективного веб-сайту, департамент культури і мистецтв Вінницької мерії поставив перед собою конкретні цілі:

- покращення якості життя мешканців;
- розвиток інформаційного суспільства в місті;
- підвищення ефективності та відкритості управління.

Основна мета - створення сайту Управління культури і мистецтва.

Сайт має стати інструментом для обговорення, продуктивного обміну досвідом та знаннями всіх учасників руху до інформаційного суспільства, створення спільного простору для обговорення актуальних соціокультурних проблем, можна буде швидше передавати інформацію, надавати їй обсяг, кількість суб'єктів інформаційного співтовариства та організацію інформаційного зворотного зв'язку. Тому сайт буде, на нашу думку, і формою культурного «експорту» м.Вінниці, і продуктом, дозволеним для домашнього використання.

Іншим напрямком покращення інформаційного забезпечення координації діяльності муніципальних бібліотечних установ є впровадження системи електронного документообігу між централізованою бібліотечною системою та відділом культури і мистецтв Вінницької мерії. Європейський досвід свідчить, що технічна робота з документами часом є основною діяльністю сучасного державного органу чи організації. Основними цілями електронного документообігу є прискорення документообігу між головним та підпорядкованими відділами культури та мистецтва, скорочення витрат часу на опрацювання цих документів, що, у свою чергу, підвищить ефективність та результативність управління, посилить контроль за виконанням документів.

Придбання інвестиційних коштів для реалізації програм розвитку бібліотечної галузі м. Вінниці. Зважаючи на зростання значення ресурсів і безкоштовних послуг для населення в умовах економічної скрути, питання бібліотечної підтримки стає ще більш актуальним. Тому проектна діяльність розглядається відділом культури і мистецтв як важливий засіб досягнення стратегічних цілей. Публічні бібліотеки потребують збільшення фінансування, щоб продовжувати надавати важливі послуги. Є кілька можливих шляхів отримання бюджетних коштів на розвиток бібліотек від органів місцевого самоврядування (крім, звісно, коштів, що виділяються бібліотекам на підставі Бюджетного кодексу та законів України про державний бюджет):

- конкурси соціальних проектів;
- програми розвитку міських (обласних) бібліотек.

Участь департаменту культури і мистецтв Вінницької міської ради в проекті «Інвестиції в культуру», систематична діяльність у рамках культурних заходів, що фінансуються Європейським Союзом у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна, подана урядом міста Кельце у партнерстві з урядами міст Вінниці, Хмельницького та Кропивницького, дасть можливість:

- закупівлі обладнання для місцевих закладів культури до впровадження програми MedialabEast (обладнання для медіалабораторій, системи освітлення та звуку);
- залучення закладів культури міста Вінниці до підготовки та оновлення інформації про культурні події, у тому числі бібліотечної галузі, на транскордонному культурно-інформаційному порталі;
- створення Культурно-інформаційних пунктів у м.Вінниці;
- організація серії занять, майстер-класів, мистецьких презентацій у рамках програми MedialabEast для місцевої громади у містах Кельце, Вінниця, Хмельницький та Кропивницький (10 тематичних майстер-класів з 400 чол.) та інших організаційних та презентаційних заходів. Цей проект стане можливістю залучення позабюджетних джерел фінансування для збільшення матеріально-інформаційних ресурсів як у сфері культури, так і у сфері бібліотек зокрема. Отримані під час конференції знання знадобляться працівникам відділу культури і мистецтв Вінницької мерії для роботи в медіаальбомах, мультимедійних лабораторіях.

Метою проекту є посилення потенціалу та ролі культурних центрів у розвитку культурного співробітництва в прикордонних регіонах та створення належних умов для розвитку культурних закладів у містах Вінниця, Хмельницький, Кропивницький та Кельце.

Особливої уваги заслуговує питання запровадження нової послуги електронної доставки документів у бібліотеках міста, яка впроваджується відповідно до чинного законодавства України про авторське право. Електронна система доставки документів — програмно-технологічний комплекс, що забезпечує швидкий доступ читачам до ресурсів бібліотеки, заснований на перетворенні потоку заявок у вигляді вторинної інформації в повний текст. На сьогоднішній день цей сервіс є найпопулярнішою і розвиненою системою для обміну ресурсами та надання їх віддаленим користувачам.

## Висновки

На основі проведеного дослідження, можна зробити висновок: бібліотеки є важливою ланкою в системі сфери культури України в цілому та окремих адміністративно-територіальних одиниць. Їхня діяльність визначається викликами, що виникають у результаті формування інформаційного суспільства, які ставлять перед бібліотечними установами нові завдання щодо розширення послуг для користувачів бібліотек, впровадження нових технологій цих послуг та впровадження нових напрямків діяльності та досліджень, створення баз даних.

В Україні існують різноманітні типи бібліотек, які мають свої основні особливості та характеристики і відрізняються за призначенням, квотою користувачів, тематичним складом, розміром фондів, належністю, масштабом діяльності, ступенем доступності.

Варто зазначити, що держава є головним, але не єдиним координатором бібліотечної системи. Останнє також реалізують органи місцевого самоврядування, громадські та професійні організації.

Аналіз нормативно-правових засад дозволив сформулювати та класифікувати нормативні акти функціонування бібліотечного відділу на 3 групи: основні, що регулюють загальні питання сфери культури; галузеві, що регулюють конкретні сфери культури, в даному випадку бібліотеку та місцеві галузі – це обласні, районні, міські програми тощо. Наявність відповідних нормативних документів дозволить даній бібліотеці раціонально визначити спосіб здійснення своєї діяльності з урахуванням потреб мешканців та специфіки місцевості.

Характеристика бібліотечної системи м. Вінниці показала, що вона представлена широкою мережею бібліотечних установ різного підпорядкування: комунальних та обласних.

SWOT-аналіз бібліотечної сфери м.Вінниці дозволив окреслити її сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Сильні сторони: значна

культурна спадщина міста; наявність та відкритість бібліотек; жага до інновацій. Сильні сторони створюють нові можливості для розвитку бібліотечної сфери міста, зокрема щодо: участі бібліотек у конкурсах та проектах, оголошених різними міжнародними та національними фондами; залучення міжнародних грантів; вивчення та обмін досвідом з колегами; розвиток системи електронних ресурсів; формування ділового іміджу міста на основі величезного культурного потенціалу. Крім сильних сторін, є ряд слабких сторін, серед яких: недостатньо розроблена система поширення інформації про різноманітні події в бібліотеках; низькі стандарти якості бібліотечних послуг; низька заробітна плата бібліотекарів; відсутність місця для роботи та кімнат. Ці недоліки можуть призвести до низки загроз, серед яких: відсутність стратегії розвитку бібліотечної галузі міста; відсутність бюджетної спроможності забезпечити цільову фінансову підтримку бібліотечної галузі; відсутність зон впливу міста на національні процеси.

Оцінка організаційного забезпечення координаційного механізму роботи бібліотечних закладів міста показала, що основним суб'єктом його реалізації є управління культури і мистецтв Вінницької міської ради, в якому працює 6 працівників. Ці співробітники виконують широкий спектр функцій, але немає спеціалістів, відповідальних за роботу із зовнішнім середовищем – соціальні зв'язки, спілкування, фандрейзинг, співпрацю з волонтерами, рекламу та просування бібліотечних послуг на ринку.

Механізм управлінського впливу на координацію діяльності бібліотечних закладів міста реалізується Департаментом культури і мистецтва Вінницької міської ради з використанням різноманітних інструментів. Одним із таких інструментів є програмне забезпечення для планування та управління бібліотекою міста.

Опитування, проведене серед вінницької громади, виявило необхідність розробки плану заходів щодо покращення роботи бібліотек з метою покращення надання бібліотечних послуг мешканцям, підвищення ефективності координаційної системи.

Важливим чинником реформування координації діяльності муніципальних бібліотечних установ є залучення громадськості до процесів управління, що впливає на якість культурного обслуговування та забезпечення реалізації громадянських прав. Одним із механізмів залучення суспільства до процесу координації та ефективного управління бібліотечною галуззю міста є створення дорадчого органу – Координаційної ради з питань розвитку міської бібліотеки, яка буде містком між громадою та бібліотекою, а також благодійна організація «Друзі бібліотеки».

Основним напрямом удосконалення функціонального механізму координації діяльності бібліотечних закладів міста має стати запровадження постійного моніторингу якості бібліотечного обслуговування, який має базуватися на гарантованій державою системі державних соціальних стандартів обслуговування населення; закріплення додаткових функцій, пов'язаних з роботою із зовнішнім середовищем, тобто соціальними відносинами, спілкуванням, отриманням додаткових коштів.

Поліпшення інформаційного забезпечення бібліотечної галузі міста неможливе без використання інноваційних інформаційних заходів, які б надавали актуальну інформацію про роботу бібліотечних закладів м. Вінниці, можливість пересування районом, планування походу до бібліотек міста. Тому доцільно створити веб-сайт Управління культури і мистецтва, який би включав розділ «Бібліотечний простір міста» і став би вітриною та путівником для споживачів культури, зокрема бібліотечної галузі.



## Список використаних джерел

1. Бібліотеки для юнацтва, молоді [Текст] : [Формування мережі бібліотек для юнацтва]//Української бібліотечної енциклопедії. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ube.nplu.org/article/%D0%91%D1%96-%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%8E%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0,%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96>
2. Білоус В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : методичні рекомендації [Текст] / В. С. Білоус. – Вінниця, 2014. – 80 с. – (Серія «Основи бібліотечнобібліографічних знань»).
3. «Віват, бібліотеко!» [Текст]:[історія бібліотек] // Шкільна бібліотека. – 2016. – № 8. – С. 14-15.
4. «Вікно в Америку» // Посольство США в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/windowamerica-centers-uk/>
5. Вилегжаніна, Т. Методична діяльність бібліотек у віртуальному просторі [Текст] / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2017. – № 2. – С. 4-6.
6. Вплив децентралізації влади на розвиток бібліотек України для юнацтва, молоді // Бібліотечний лайфхак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post\\_24.html](http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post_24.html)
7. Голиш, Г. М. Покликані високим і вічним. Викладачі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького – члени національних 55 творчих спілок [Текст] / Г. М. Голиш, Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 172 с.
8. Голиш, Г. Підготовка до друку наукових видань як один із

пріоритетних напрямів діяльності наукової бібліотеки [Текст] / Голиш // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 43-55 92

9. Головна сторінка [Електронний ресурс] // Веб-сайт Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – Режим доступу: <https://tobm.org.ua/>

10. Голоха, Л. Державне управління бібліотечною справою в Україні [Текст] : [історичні аспекти] / Л. Голоха. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01\(1\)/Goloha.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01(1)/Goloha.pdf)

11. Горбаченко, Т. Г. Монастирські і соборні бібліотеки як фактори збереження християнської писемної культури [Текст] / Т. Горбаченко // Вісн. Київського нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Сер. Філософія. Політологія. – 2002. – Вип. 38- 41. – С. 96-99.

12. Грицишин, І. Молоді – сучасне інформаційне обслуговування [Текст] : [інформаційні ресурси б-ки] / І. Грицишин // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол. : Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 68–71.

13. Грищук, Л. Робота книгозбірні в контексті формування сучасного бібліотечного простору [Текст] : [робота Терноп. ОБМ по залученню молоді до читання] / Л. Грищук // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 37–44.

14. Грогуль, О. Аналіз веб-сайтів обласних бібліотек [Електронний ресурс] / О. Грогуль // Вісн. Львівського ун-т ім. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. – 2012. – Вип 7. – С. 174. Режим доступу : [http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna\\_WEB\\_pdf/1Visnuk\\_NB/2012\\_Vupysk\\_VII/172-181.pdf](http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnuk_NB/2012_Vupysk_VII/172-181.pdf)

15. Гук, Л. Вік зрілості молодіжної бібліотеки [Текст] : [до 35-річчя діяльності] / Л. Гук // Вільне життя. – 2015. – 25 вересня. – С. 2.

16. Гук, Л. Основні завдання та напрями діяльності бібліотеки на 2017 р. [Текст] / Л. Гук // План роботи Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2017. – С. 1-39.

17. Гук, Л. С. Навчальні послуги бібліотеки розвиткові громади: з досвіду роботи Тернопільської обласної бібліотеки для молоді [Текст] / Л. С.

Гук // Національно-патріотичне виховання молоді як стратегічний напрям діяльності бібліотеки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 11-13 жовт. 2016 року, м. Полтава / М-во культури України, Держ. б-ка України для 93 юнацтва, Полтав. обл. б-ка для юнацтва ім. О. Гончара ; уклад. Т. Сопова, С. Сичова. – Полтава ; Київ : [б. в.], 2016. – С. 94–97.

18. «Давайте розповімо про себе : рекламна діяльність публічної бібліотеки»: метод.-практ. реком. / упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М.Островського. – Хмельницький, 2012. – 40с.

19. Діловодство кадрової служби [Текст] // Право. ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo-ukraine.org.ua>

20. Забуті «аптеки для душі»! [Текст]:[історія книжкових магазинів] // День. – 2010. – № 139.

21. Каракоз, О. Бібліотечна цензура в Україні в двадцяті роки ХХ століття [Текст] / О. Каракоз // Вісн. Книжкової палати. – 2004. – № 11. – С. 29-33.

22. Карлова В. Державна політика у сфері культури [Текст]: [Сутність та особливості реалізації в сучасних умовах] / В. В. Карлова // Українська академія. – Київ, 2003. – 20 с.

23. Конституція України [Текст] : закон від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради. – 1996 р. – № 30. – С. 141.

24. Копієвська О. Р. Бібліотечна справа України як напрям культурної політики // Бібліотечна планета. Київ, 2003. № 4. С. 31–33.

25. Корнійчук, А. Навчатимуться навіть улітку [Текст] : [у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбулося тестування для кандидатів в учасники благодійної літньої шк. англ. мови] / А. Корнійчук // Вільне життя. – 2016. – 15 квітня. – С. 3.

26. Коропецька, У. Про культуру – найголовніше з усіх видань [Текст] : [у покажч. «Культура Тернопільщини: 2011 рік» є відомості про б-ку] / У. Коропецька // Свобода. – 2012. – 19 жовт. – С. 8.

27. «Краєзнавство Черкащини». Випуск 1 – 10 : анот. бібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 96 с. – (Серія Історична ; вип. 5). 94

28. Крива, О. За успіхом – до бібліотеки! [Текст] : [соціокультурна діяльність бк] / О. Крива // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 68–71.

29. Крицак, І. Книги змінюють свій формат [Текст] : [у б-ці з'явилися цифрові кн.] / І. Крицак // 20 хвилин. – 2006. – 23 листоп. – С. 4.

30. Куликова, О. Нормативно-правове база діяльності бібліотек [Текст] : [Законодавчі та нормативні документи] / О. Куликова // Шкільна бібліотека. — Х.: 2013. – С. 4-17.

31. Лемешко, Н. В. Книжка – духовна скарбниця людства [Текст] / Н. Лемешко // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 1. – С. 64-69.

32. Лерніченко, С. Фільми Довженка покажуть у бібліотеці для молоді [Текст] : [б-ка отримала від УБА повне зібрання творів О. Довженка] / С. Лерніченко // 20 хвилин. – 2010. – 24 груд. – С. 10.

33. Малімон, В. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства [Текст] : [Механізми державного управління] / В. І. Малімон. – К., 2010. – 216 с.

34. Онищенко, О. Бібліотека і «цифрове покоління» [Текст] : [нова ситуація – нові форми] / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 5. – С. 3-6.

35. Палеха, Ю. Загальні вимоги до написання заяв [Текст] : [навчальний посібник] / Ю. Палеха // Кадрове діловодство. — К., 2009. — С. 196-202.

36. Перші бібліотеки на Русі і причини їх виникнення [Текст] // Писемність Давньої Русі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibliograph.com.ua/nauka/45-9.htm>

37. Порядок визначення вартості та надання платних послуг закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності [Текст]

: наказ від 01.12. 2015 р. // Наказ міністерства культури України. – 2015. – № 1590 / 28035.

38. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури» [Текст] // Бібліотечна планета. – 2012. – № 4. – С. 38. 95

39. Постельжук, О. Новітні види інформаційно-аналітичної продукції обласних універсальних наукових бібліотек України [Текст] / О. Постельжук // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 1. – С. 3-8.

40. Правила користування бібліотекою «Тернопільська обласна бібліотека для молоді» [Текст] : наказ від 31.12.2015 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2015 р. – № 28.

41. Про бібліотеку і бібліотечну справу [Текст] : закон від 27.01.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995 р. – №7. – С. 45.

42. Про відпустки [Текст] : закон від 15.11.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997 р. – № 2.

43. Про доступ до публічної інформації [Текст] : закон від 13.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011р. – № 32. – С. 314.

44. Про електронні документи та електронний документообіг [Текст] : закон від 22.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003р. – № 36. – С. 275.

45. Про інформацію [Текст] : закон від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – С. 650.

46. Про культуру [Текст] : закон від 14.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011р. – № 24. – С. 168.

47. Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні [Текст] : постанова від 30.05.1997 р. // Постанова Кабінету Міністрів України. – 1997 р. – № 510.

48. Про надання платних послуг Тернопільською обласною бібліотекою для молоді [Текст] : наказ від 05.03.2013 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2013 р. – № 7.

49. Про національну програму інформатизації [Текст] : закон від 04.02.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998р. – № 27-28. – С. 181.

50. Про проведення повної річної інвентаризації основних засобів і товарноматеріальних цінностей, розрахунків з дебіторами і кредиторами в бібліотеці [Текст] : наказ від 31.10.2016 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2016 р. – № 23. 96

51. Про програму комп'ютеризації публічних бібліотек області [Текст] : рішення від 11.06.2008 р. // Рішення Тернопільської обласної ради. – 2008. – № 322.

52. Про проект програми поповнення бібліотечних фондів [Текст] : розпорядження від 11.10.2010 // Розпорядження голови обласної державної адміністрації. – 2010. – № 811.

53. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Текст] : закон від 05.02.1993р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – С. 167.

54. Прокопенко, Л. Законодавче регулювання у сфері діяльності бібліотек [Текст] : [Нормативно-правові аспекти] / Л. Прокопенко // Науковий вісник. – 2015. – Вип. 32. – С. 67-71.

55. Прокошева, Т. Державна політика в галузі бібліотечної справи в Україні [Текст] / Т. Прокошева // Бібліотека українських авторефератів. – К.: 2009- 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://librar.org.ua/sections\\_load.php?s=libraries&id=584](http://librar.org.ua/sections_load.php?s=libraries&id=584)

56. Прядко, О. Бібліотека – центр соціальної інтеграції молоді [Текст] / О. Прядко // Бібліотеки для юнацтва. – 2005. – № 27. – С. 34-35.

57. Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та інтернету [Текст] : матер. дослідж. / УБА; В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хіміч. – К.: Міленіум, 2008. – 122 с.

58. Рабаданова, Л. Діяльність бібліотек для юнацтва та молоді по реалізації цілей сталого розвитку в Україні [Текст] / Л. Рабаданова //

Бібліотечний форум. – 2017. – № 2. – С. 31-32.

59. Ростовцев, С. Основні показники моніторингу функціонування веб-сайтів бібліотек [Текст] / С. Ростовцев // Бібліотеки і суспільство : рух у часі та просторі. – Харків, 2015. – С. 34-37.

60. Салата, Г. Аспектуалізація діяльності публічних бібліотек України у проблемному полі державної інформаційної політики [Текст] / Г. Салата // Історичні науки. – 2014. – Вип. 120. – С. 255-260. 97

61. Скібчик, Г. Актуальні напрями державної політики в бібліотечній справі [Текст] / Г. Скібчик // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3 (34). – С. 1-5.

62. Слободянюк, Т. Бібліотечним «мостом» – в Інтернет [Текст] / Т. Слободянюк // Поділ. вісті. – 2010. – № 76 77 (27 трав.)

63. Співпраця між бібліотеками // Бібліотечний лайфхак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post\\_10.html](http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post_10.html)

64. Стороженко, О. Нормативно-правова основа функціонування сфери культури [Текст] / О. Стороженко // Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. – 2011. – № 4. – С. 1-6.

65. Таньчук, Т. Формула успіху обласної бібліотеки для юнацтва [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://lib.khnu.km.ua/about\\_library/naukova\\_robota/konfer/tanchuk.htm](http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/konfer/tanchuk.htm)

66. Терлецька, Н. Особливості діяльності Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на сучасному етапі [Текст] / Н. Терлецька // Інформаційна та бібліотечно-бібліографічна діяльність: теорія, історія, практика : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2016. – С. 41–44.

67. Тернопільська обласна бібліотека для молоді [Текст] // Культура Тернопільщини: 2007 рік : (сторінками центр. та обл. періодичних вид.) : анот. бібліогр. покажч. / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, від. інформації. – Тернопіль, 2008. – С. 20–21.

68. Тернопільщина одна з перших в Україні розпочинає реформу

бібліотек [Текст] : [в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді 22 листоп. відбулася сесія по формуванню стратегії модернізації бібл. системи Терноп. обл.] // Номер один. – 2016. – 30 лист. – С. 2.

69. Українське бібліотекознавство (1991–2008) [Текст] : [наук.-допом. бібліогр. покажч.] / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України»; М. С. Слободяник, О. А. Політова. – К.: 2010. – 178 с.

70. Читач 3.0. Формування медіаграмотності та медіакомпетентності молоді особистості [Текст] : інформаційно-методичні матеріали / Упр. культури 98 Терноп. облдержадмін. ; Терноп. обл. б-ка для молоді; уклад. М. Ричкун. – Тернопіль : [б.в.], 2017. – 43с.

71. Шевчук, А. Регіональні освітні системи : теорія, методологія, практика інноваційного розвитку [Текст] / А. Шевчук // Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2014. – С. 300-301.

72. Шкіцька, І.Ю. Управлінське документознавство: навч. посібник для студ. вищих навчальних закладів спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» / Шкіцька Ірина Юріївна. – Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2009. –251 с.

73. Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України [Текст] : розпорядження від 17.06.2016 р. // Розпорядження голови обласної державної адміністрації. – 2016 р. – № 381. – С. 2-4.

74. Якуб, Г. Проектний менеджмент та ініціативна діяльність бібліотек як основа інноваційних змін [Текст] : [проектна діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді ] / Г. Якуб // Бібліосвіт [Текст] : інформ. вісн. Вип. 2 (58) / Держ. б-ка України для юнацтва ; редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2016. – С. 20–26



**Табл. 3. Основні вимоги щодо забезпечення державою необхідного рівня доступності і якості надання населенню безоплатних послуг закладами культури у бібліотечній сфері**

Тип закладу	Соціальні норми та нормативи у сфері обслуговування закладів культури	Перелік, зміст та обсяги надання безоплатних послуг		Показники якості безоплатних послуг бібліотечних закладів
		Опис послуги	Обсяг надання послуги	
Бібліотеки	надання інформації про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат	забезпечення отримувачів інформацією про наявні документні та інші ресурси на основі довідково-пошукового апарату	послуга надається в обсязі, достатньому для задоволення запиту отримувачів	одержання інформації про наявність чи відсутність потрібних документів у фонді бібліотеки;  кількість задоволених запитів на інформацію та документні ресурси;
	надання консультаційної допомоги в пошуку та виборі джерел інформації	надання отримувачам бібліографічної інформації на їх запит на основі ведення довідково-пошукового апарату та роботи кваліфікова-	в обсязі, який відповідає завданню, поставленому в пошуковому запиті	кількість наданих консультацій;  кількість звернень до веб-сторінки, інших інформаційних

		них фахівців-бібліографів		ресурсів бібліотеки в мережі Інтернет;
	надання в тимчасове користування документів із бібліотечних фондів	оперативне задоволення запитів на документи з бібліотечних фондів для роботи з ними в читальному залі бібліотеки чи поза бібліотекою	в обсязі, достатньому для задоволення запитів отримувачів на документи	строки виконання запитів на отримання інформації та документні ресурси;  забезпеченість комп'ютеризованими
	користування веб-сторінкою, іншими інформаційними ресурсами бібліотеки в мережі Інтернет	забезпечення роботи веб-сторінки бібліотеки з можливістю безкоштовного доступу отримувачів до неї	в обсязі, достатньому для обслуговування запитів отримувачів	робочими місцями з можливістю доступу до мережі Інтернет.

**Табл. 4. Пропозиції щодо переліків платних послуг, що надаються закладами культури та мистецтв, заснованими на державній та комунальній формах власності, у формі соціальних та комерційних послуг**

<p><b>Перелік платних додаткових бібліотечних послуг (відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 12.12.2011р. №1271)</b></p>	<p><b>Запропонований перелік платних послуг</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- формування бібліографічних списків для курсових, дипломних та наукових робіт, каталогів для особистих бібліотек і бібліотек підприємств, установ та організацій;</li> <li>- підготовка фактографічних, аналітичних, бібліографічних та інших довідок для фізичних та юридичних осіб;</li> <li>- користування міжбібліотечним абонементом (пересилання документів), електронна доставка документів;</li> <li>- надання послуг з оформлення електронних реєстраційних документів користувачів бібліотек.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- інформаційно-бібліотечне обслуговування підприємств, установ і організацій;</li> <li>- продаж організаціям і громадянам невикористаної літератури з резервних і обмінних фондів бібліотек;</li> <li>- пошук інформації в каталогах та базах даних бібліотеки на замовлення користувача;</li> <li>- запис інформації на електронні носії (СД, флеш-носії тощо);</li> <li>- роздрукування інформації з електронних носіїв користувача на бібліотечному обладнанні;</li> <li>- надання доступу до Інтернету (якщо інше не встановлено договором з інтернет-провайдером);</li> <li>- надання доступу до передплачених баз даних (якщо інше не передбачено договором з власником баз даних);</li> <li>- використання електронної пошти;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"><li>- індивідуальне та колективне тематичне інформування про нові надходження документів у вигляді бібліографічних списків;</li><li>- електронна доставка документів, яка здійснюється відповідно до чинного законодавства України в галузі авторського права;</li><li>- ламінування документів користувача;</li><li>- експонування рекламних матеріалів сторонніх організацій в приміщеннях бібліотеки;</li><li>- експонування художніх та фотовиставок, предметів декоративно-ужиткового мистецтва в приміщеннях бібліотеки;</li><li>- організація і проведення в приміщеннях бібліотеки конференцій, симпозіумів, семінарів, концертів, фестивалів, інших заходів культурно-просвітницького характеру;</li><li>- розповсюдження інформаційних матеріалів культурно-просвітницького, наукового, освітнього характеру.</li></ul>
--	---